

עבודת גמר בלימודי תואר שני בספרנות- מידענות, בנושא :

גלגולו וחידושו של הספר "שמירת שבת כהלכה"

שם הקורס : תולדות הספר

מרצה : פרופ' זאב גריס

הסטודנט : נוחם בלס

ת.ז : 038117586

אדר ב תשע"ט

תוכן עניינים

4.....	הקדמה	
6.....	מבוא	
6.....	רקע היסטורי	
8.....	המהדורות השונות	
10.....	ספרים נוספים	
10.....	מתודולוגיה	
12	פרק א	
12.....	1. פתיחה	
13.....	2. חידושו התוכני של "שמירת שבת כהלכתה"	
13.....	2.1 שם הספר	
14.....	2.2 פסוקי הספר	
14.....	2.3 מקורו של כותר הספר	
14.....	2.4 מבנה שמירת שבת כהלכתה	
16.....	2.5 סגנון הספר	
17.....	2.6 לשון עברית צחה	
18.....	2.7 מונחים שמתאימים לימינו	
18.....	2.8 בעיות חדשות שעלו	
19.....	2.9 סדר הספר	
20.....	2.10 התייחסות למצבי לחץ	
21.....	2.11 המפתח/אינדקס	
22.....	3. חידוש הפסיקתי של ה"שמירת שבת כהלכתה"	
22.....	3.1 שימוש הלכתי בכתבי עת	
24.....	3.2 הנגשת תלמידי חכמים צעירים לציבור הרחב	
25.....	3.3 חידוש בהיררכיה הפסיקתית	
27.....	3.4 מונחי הספר	
28.....	3.5 כימות מושגים מופשטים	
28.....	4. השפעתו של ה"שמירת שבת כהלכתה" על העולם התורני	
29.....	4.1 מתי הספר הפך לרב מכר	
30.....	4.2 השפעתו על העולם ההלכתי	
31.....	4.3 השפעתו על העולם הלמדני	
32.....	4.4 ביקורת על ה"שמירת שבת הלכתה"	
32.....	4.4.1 ביקורת הרב קנייבסקי	
32.....	4.4.1.1 המחבר לא הגיע להוראה	
34.....	4.4.1.2 פסיקה מקלה	
34.....	4.4.1.3 שיבושים בספר	
34.....	4.4.2 ביקורת הרב לנדו	
34.....	4.4.2.1 חוסר דיוק	
34.....	4.4.2.2 הליכה נגד פוסק שעם ישראל קיבל	

35	לקיחת אחריות על טעויות	4.4.2.3
35	המחבר אינו בדרגת פוסק	4.4.2.4
35	קהל היעד של הספר	4.4.3
37	פרק ב	
37	1. המהדורות השונות של הספר	
38	1.1 מהדורה ראשונה	
38	ההוצאה הראשונה	1.1.1
39	הוצאה שניה	1.1.2
40	הוצאה שלישית	1.1.3
41	הוצאה רביעית	1.1.4
41	הוצאה חמישית	1.1.5
41	קהל היעד של המהדורה הראשונה	1.1.6
42	מבנה התוכן של המהדורה הראשונה	1.1.7
42	מילואים	1.1.8
42	1.2 מהדורה שנייה	
43	מעורבות אויערבך בעריכת הספר	1.2.1
44	פופולאריות המהדורה השנייה	1.2.2
44	הוספות ממהדורה ראשונה	1.2.3
44	פרקים שונים	1.2.4
44	שינוי מקום הפרק	1.2.5
45	הפיכת הספר לספר למידה	1.2.6
46	הלכות שהמחבר חזר בו	1.2.7
46	הרב אויערבך כפוסק	1.2.8
48	הסרת פרקים	1.2.9
48	הוספות פרקים שמתייחסים לצביון השבת	1.2.10
49	הבדלים בהלכות חול מועד בין המהדורות	1.2.11
49	קהל היעד של הספר	1.2.12
50	1.3 תיקונים ומילואים	
50	שלושה דברים חדשים וייחודיים במהדורה זאת	1.3.1
52	מאפייני שלושת הדברים	1.3.2
52	1.4 מהדורה שלישית	
52	הוספות חיצוניות במהדורה השלישית	1.4.1
53	הוספות סלנגים ועברית מדוברת	1.4.1.1
53	הוספות מהותיות במהדורה השלישית	1.4.1.2
54	שינויים בראשי פרקים במהדורה השלישית	1.4.1.3
54	במהדורה השלישית מוספות כותרות משנה חדשות	1.4.1.4
54	שינוי נוסף הוא בכותרות שמשתנות	1.4.1.5
54	חשיבות המבוא	1.4.1.6
54	שינויים שנעשו במבוא	1.4.1.7
56	הכנסות תיקוני הרב אויערבך	1.4.1.8

56	הלכות שהרב אויערבך מוסיף	1.4.1.9
56	הערות נוספות שמתחדשות	1.4.1.10
57	הוספות להערות הקיימות	1.4.1.11
57	הערות בעקבות האגרות משה	1.4.1.12
57	הלכות שהרב נויבירט חזר בו	1.4.1.13
58	הלכות שהתווספו במהדורה השלישית	1.4.1.14
59	דוגמאות נוספות שהרב נויבירט במהדורה שלישית מתגלה פוסק	1.4.1.15
59	הוספת מפתח על סדר השולחן ערוך	1.4.1.16
60	סיכום	
61	בביבליוגרפיה	
64	נספח 1 הוצאות ומהדורות שונות	
67	נספח 2 מכתבים שהרב נויבירט כתב או שכתבו לו	

הקדמה

בטו' חשוון תשע"ב (2012) נולד בני בכורי עמיחי, ביום שישי כמה שעות לפני שבת מספר לי חמי שקנה טיטולי האגיס שמחליפים צבע. מצאתי את עצמי עוסק בשאלה סבוכה: האם יש איסור "צביעה בשבת" בצבע כימי? ואם כן האם יש איסור, במקרה בו התינוק יעשה את צרכיו בהמשך ולא מיד? וכמו כן האם יש איסור במקרה שהתינוק יצבע ולא המבוגר ששם לו את הטיטול? שאלתי רבנים חשובים ואף אחד מהרבנים לא רצה לקחת אחריות על תשובה הלכתית לשאלה. לאחר זמן מצאתי תשובה לשאלה זאת אצל הרב נויבירט ב"שמירת שבת כהלכתה". למדתי הלכות שבת מהמקורות באופן יסודי, אבל בשאלה הזאת נתקלתי לראשונה.

לימים גילתי שהרב נויבירט גילה את הצורך העז בספר מקיף לבעיות חדשות שצצו, בעקבות הולדת בנו בכורו.¹

הרב נויבירט הוא מסוג הפוסקים היחידים שדן בצורה עניינית בכל סוגיה הלכתית חדשה שעלתה. בשביל להגיע לפתרון הוא התייעץ עם מומחים², בדק היטב מבחינה הלכתית והכריע. הרב נויבירט אינו חושש, ³מה יקרה אם יתיר דבר טכנולוגי, הוא אינו שותף לכל קריאות ה"גיוועלד" השונות. לעיתים הוא מקל, לעיתים הוא מחמיר. אבל השיקולים הם תמיד ענייניים.⁴

במהלך העבודה התחוויר לי שחידושו של הרב נויבירט הוא בפשטות. הרב נויבירט מסתיר את גאונותו, הוא משתמש במילים פשוטות "השוות לכל נפש", במונחים מעודכנים, עם ירידה לפרטים ופרטי פרטים.

ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא הספר "רב מכר" ההלכתי הראשון בעברית שיש לו אינדקס, כל השאר הושפעו ממנו. בנוסף ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא הספר ההלכתי הראשון שמובאים בו מאמרים מכתבי עת בצורה רחבה.

כשהתחלתי להשוות בין המהדורה השונות התחדש לי שיש שינוי גם במגמת הספר, מאנציקלופדיה במהדורה הראשונה, לספר למידה במהדורה השנייה, ומספר למידה במהדורה השנייה לספר למידה מורחב שמתאים גם ל"בני תורה" בשיבות במהדורה השלישית.

במהלך העבודה התחדש לי שיש חמש הוצאות שונות מהותיות למהדורה הראשונה של הספר "שמירת שבת כהלכתה". וכן שחלק ה"תיקונים ומילואים" יש לו שתי הוצאות שונות בתכלית.

¹ מדברי הרב נויבירט בסיפורו בתחילת המהדורה השלישית עמוד 39.

² בהקדמתו למהדורה הראשונה כותב הרב נויבירט: "בחלק הדן בענייני רפואה וטיפול בתינוק נעזרתי... על ידי רופאים ידועים ונבונים... אשר הסבירו לי דרכי טיפול השכיחות... ואכן אין בדברים המובאים בחלק זה דבר אשר לא עבר את בקורתם העניינית" ובהמשך: "לא חסכתי טורח לבוא בדברים עם מומחים וטכנאים בשטחים השונים ובפרט בעניינים הנוגעים לטכניקה החדשה וההמצאות החדשות".

³ וראה "יערב שיחי", שיחות עם הרב יעקב אריאל, ישראל, תשע"ח עמודים 371-372 שם מספר הרב יעקב אריאל שהמורה לנהיגה לימד אותו שהדבר הכי חשוב ברכב זה הבלם, כך גם בפסיקה לשאלות חדשות הפוסק צריך לדעת לבלום לפני שיגרמו נזקים. הרב יעקב אריאל עושה שם סקירה בין סוגי פוסקים שונים, ביחס לשאלות טכנולוגיות שצצו.

⁴ הרב רוזן במאמרו "אכפתיות פסיקתית" כותב: "הרב השכיל לעלות פרטי חיים מכל פינה מפינות השבת... מתוך גישה המכירה בזרימת החיים והתחדשות המתמדת".

במהלך הכתיבה נאלצתי לוותר על חידושים רבים. בפרק שעוסק בביקורת על הרב נויבירט הבאתי את הדברים המרכזיים, ולא נכנסתי יותר מידי לביקורת למדנית, מפני שאין זה נושא העבודה. כמו כן לא נכנסתי לכל ההבדלי ההלכות השונות בהבדלים בין המהדורות. כתבתי רק את הנצרך לקורא בשביל להבין את סגנון הספר.

מבוא

"יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר... יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". על פסוקים אלו אני חושב בכל יום, ומתכוון לניסים הרבים שהיטיב ומטיב עמי היית במשך כל ימי חיי.⁵

הרב יהושע נויבירט פותח במילים אלו את סיפורו האישי המרגש בהקדמתו, למהדורתו השלישית של הספר "שמירת שבת כהלכתה".⁶

רקע היסטורי

הרב נויבירט נולד ב-1927 (יד' אדר א' תרפ"ז) והתגורר עם משפחתו בברלין אשר בגרמניה, בעקבות עליית היטלר לשלטון החלה אנטישמיות חזקה בגרמניה שלאט לאט עברה מדיבורים למעשים. כאשר אחד מגילויי האנטישמיות בפועל היה ליל הבדולח בנובמבר 1938 (טז' חשוון תרצ"ט) מאורע זה גורם להורים לשלוח את יהושע ואחיו במשלוח "קיינערטרנספורט" לבלגיה, את בר המצווה חוגג הנער יהושע עם משפחתו המאמצת בבלגיה ללא הוריו. בשנת 1939 (תרצ"ט) מצליחים הוריו ואחותו לברוח להולנד לפני המלחמה יחד עם עוד 42 רבנים שונים. ההורים דואגים לצרף את יהושע ואת אחיו אליהם להולנד וכך מתאחדת לה המשפחה שוב. ב-1940 (ת"ש) הגרמנים כובשים את הולנד. אביו של יהושע נתבקש ע"י חברי המחתרת היהודית להיות רב של המחתרת, בתמורת לכך הם דאגו לו לתלושים שיוכל לקנות עימם מזון, אחותו של יהושע שהייתה נראית כגויה מבחינה חיצונית, השתמשה בתלושים אלו לקנות למשפחה אוכל.

במשך שלוש שנים משפחת נויבירט מתחבאת בעליית גג בלי אפשרות לצאת מן המקום, ובלי אפשרות לראות כלום מהחלון שהיה חסום.

בשלוש שנים אלו היה למשפחת נויבירט מעט ספרים: מסכת כתובות, משנה ברורה חלק ג על הלכות שבת⁷, יהושע לומד עם אביו גמ' כתובות, ולבדו לומד מהמשנה ברורה. בגיל שש עשרה וחצי הנער יהושע יודע משנה ברורה חלק ג בעל פה.^{8,9}

הנער יהושע מצליח ליצור לוח שנה עברי של כל החגים והשבתות וימי התענית, תוך כדי הצלבת תאריכים עבריים לתאריכים לועזיים, המחתרת היהודית שמעה על לוח זה וצלמה אותו ופזרה אותו במחנות השונים.¹⁰

שני סיפורים מרכזיים על שמירת שבת ליוו את הנער יהושע מאותה תקופה:

סיפור ראשון: אחותו עבדה אצל שופט בבית משפט עליון בהולנד והייתה צריכה לעבוד קשה בשבת, מפני ששבת הייתה הכנה ליום החופש שלהם שיוצא בראשון. האחות כותבת מכתב ובה מתלוננת

⁵ מזמור קז בתהילים. התלמוד הבבלי בברכות נד ב לומד מכאן שארבעה צריכים **להודות**: יורדי ים, הולכי מדברות, חולים, וחבושים בבית האסורים. ביום העצמאות בערב אנו אומרים פרק זה כהודאה לריבונו של עולם על חסדו עמנו.

⁶ נעזרתי במבוא של המהדורה השלישית שם מובאים הדברים בעמודים 33-39, בשלום וסרטיל ובאחות הגדולה של הרב נויבירט יוכבד גולד חברה בקיבוץ סעד.

⁷ ראה בהקדמה לפרק הראשון על השפעתו של "המשנה ברורה" על הרב נויבירט. ⁸ חלק זה עוסק בהלכות שבת.

⁹ עדות ששמעתי מאחותו הגדולה יוכבד גולד.

¹⁰ בסיום שערכתי לפני חמש שנים ב"יד ושם" זכיתי לראות צילום של לוח זה.

על כך שצריכה לעבוד בשבת. האבא מחליט להחזיר אותה אליהם למרות הסכנה ולמרות שעכשיו האוכל שלה יהיה יותר בצמצום, האחות חוזרת ביום שישי וביום ראשון התברר שהבית הזה הופצץ.

סיפור שני: אביו של הרב נויבירט הרגיש לא טוב והלך לרופא שירשום לו מרשם לתרופה ובנוסף בקש מהרופא מרשם לרעל נגד עכברים. הרופא התבלבל ונתן לאביו לקחת "רעל עכברים". אביו של הרב נויבירט לוקח מן התרופה בשבת, ומתברר לו שהטעם של התרופה מר, ויש הלכה שתרופה מרה לא לוקחים בשבת. אביו מוותר על לקיחת התרופה מפני הבעיה ההלכתית. כשאביו מגיע ביום ראשון לרופא, מתברר שבמקום תרופה הרופא נתן לו מרשם של רעל עכברים, ושמירת השבת הגנה עליו.

1945 (תש"ה) מסתיימת המלחמה והולנד משתחררת מידי הגרמנים. באביב של 1946 (תש"ו) הנער יהושע מפליג מאמסטרדם למרסיי ובקיץ של אותה שנה מפליג באנייה של מעפילים לארץ ישראל.

האנייה של המעפילים הפליגה בשבת, דבר זה ציער מאוד את הנער יהושע שכל חייו שמר על קיום המצוות ובמיוחד על שבת ועכשיו הוא נאלץ לחלל שבת. בהמשך מתגלה לו שזה תרמית של מחללי שבת הציוניים שרצו להפליג דווקא בשבת¹¹. הנער יהושע מקבל על עצמו באותו רגע לכתוב ספר למען השבת¹².

לאחר שלושה שבועות של הפלגה בתנאים קשים בהם אנשים שהיו חולים וחלשים מתו. הספינה מגיע לארץ ונתפסת ע"י האנגלים וכל יושבי הספינה מועברים לעתלית שם הנער יהושע מבלה עד ט' באב. הרב יעקב כ"ץ מכר המשפחה משחרר אותו ודואג להעבירו לשיבת "קול תורה". בשיבת "קול תורה" הנער יהושע שוקד בעולמה של תורה ומתחיל מיד ללמוד את הלכות שבת¹³. הרב יונה מרצבך, (רב בשיבת קול תורה וחבר של אביו מגרמניה) דואג להצמיד לו חברותא את אשר וסרטיל.

כשמגיע הרב שלמה זלמן אויערבך (הגרש"ז) בשנת 1948 (תש"ח) להיות ראש ישיבה ב"קול תורה" נפשו של הנער יהושע מתחברת אליו והא הופך לאחד מתלמידיו המובהקים ביותר. בשנת 1948 (תש"ח) הנער יהושע מחליט לכתוב ספר הלכה על שבת. במשך שבע עשרה שנים הנער יהושע עובד על ספרו "שמירת שבת כהלכתה", כאשר עורך הספר ובעל המפתחות (אינדקס) הוא אשר וסרטיל.

בשנת 1960¹⁴ (תש"כ) נולד בנו הגדול שמחה נויבירט והרב יהושע נויבירט מוצא את עצמו מתעסק בשאלות הלכתיות חדשות שהתעוררו לו בהלכות שבת (מגבונים, טיטולים...) וכך כותב: "אחרי הולדת בני בכורי השם ישמרהו ויחיהו שמתי לב שאין ספר האוסף בתוכו את הלכות שבת בשפה השווה לכל נפש בכדי לענות על השאלות הרבות המתעוררות בכל שבת¹⁵". בשנת 1963 (יא' כסלו תשכ"ג) הרב יהושע נויבירט כותב מכתב לרב אשר וסרטיל שסיכם על הדפסת הספר עם דפוס התחיה בירושלים וסגר איתם חוזה ושהוצאת ספרים מרום ציון **רודפת אחריו** שידפיס אצלה ושהם ידאגו לפרסום הספר, אבל הוא מחפש דרך להתחמק מהם כי סגר עם

¹¹ להרחבה בדבר ניתן לצפות ביוטוב בשיעורו של הרב יואל קטן "ענייני העפלה בשבת, ישיבת מרכז הרב, יז סיון תשע"ח שמרחיב בכך שהציונים לא חללו שבת, ושהרב נויבירט בעצמו התיר למעפילים לבצע עליה בשבת.

¹² יוכבד גולד סיפרה **שהוא נדר** לכתוב.

¹³ אילעזר שולמן, חיים יהודיים, כתבה מ"שיחת השבוע", חוברת "זכרונות פפ"י" עמוד 249.

¹⁴ שמעתי מיוכבד גולד אחותו הגדולה של הרב נויבירט.

¹⁵ עמ' 39 במהדורה השלישית של שמירת שבת כהלכתה.

התחיה¹⁶. מסיבות כל שהן הדבר לא יצא לפועל וב-1964 (תשכ"ד) הספר הובא לדפוס במוסד ציון. עקב שרפה שצצה, כל הגיליונות נשרפו חוץ מהעתק שמש אחד שנשאר בביתו של אשר וסרטיל. מעותק זה מדפיסים בשנת 1965 (תשכ"ה) את המהדורה הראשונה של הספר "שמירת שבת כהלכתה".

המהדורות השונות

המהדורה הראשונה יוצאת בחמישה הדפסות שונות עם הבדלים ביניהם ע"י הוצאת פלדהיים בשנת תשכ"ה (1965). הספר התפשט מאוד מהר¹⁷ וכל ילד "בר מצוה"¹⁸ קבל לפחות שני ספרים וכבר לאחר חצי שנה זוכה לפרס "הרב קוק" בתל אביב¹⁹ (כה' אלול, תשכ"ה) הספר יוצא במהדורה זאת בכשלושים אלף עותקים²⁰.

לצד התפשטותו של הספר, הספר זוכה לביקורת שלילית גדולה מצד רבניים בבני ברק²¹. המרכזי שבהם הוא "הסטייפלר" (הרב יעקב קנייבסקי בעל הקהילות יעקב) בהמשך ב-1969 (תשכ"ט) הרב דב לנדו מחבר קונטרס בשם "בירורי דברים" נגד ה"שמירת שבת כהלכתה".

במכתב שכותב הרב נויבירט לאשר וסרטיל ב'א' אייר תשכ"ה הוא כותב: "עלי להודיע לך כי מוכן הייתי לכל הצעקות הגדולות שהיו בב"ב, ולכן לא לקחתי ה"לשם שמים" שלהם לליבי, אפילו אם כתבו מזה בהמודיע, וגם פרסמו את ה"לשם שמים" שלהם באמריקה"^{22 23}.

בעקבות הארות וביקורות, הרב יהושע נויבירט יושב עוד 13 שנים ומוציא מהדורה נוספת לספר. כבר ב-1973 (תשל"ג) בכתב העת "המעין" שיוצא, כותב פרופסור לב, על כך שהולכת לצאת מהדורה חדשה של הספר²⁴. בשנת 1979 (תשל"ט) יוצאת המהדורה השנייה של הספר. מהדורה זאת הרבה יותר מורחבת ומבוררת. במהדורה זאת הרב אויערבך עובר²⁵ בדקדוק רב על כל הלכה והלכה

¹⁶ ראה נספח 2 תמונה 5.

¹⁷ ראה נספח 2 מכתב 3.

¹⁸ שמעתי מסבי נפתלי בלס ז"ל וראיתי במהדורה הראשונה של אבי וחבריו ילידי תל אביב.

¹⁹ ראה נספח 2 תמונה מספר 4.

²⁰ מתוך פסק דין, תיק מספר 180, בבית דין של הרב אשר ווייס.

²¹ באורו של עולם עמוד 217 מובא שהרב אויערבך באותו תקופה שם את הספר במקום בולט.

²² חיפשתי התייחסות לספר "שמירת שבת כהלכתה" בשני כתבי עת מרכזיים שיצאו באמריקה "הדרום" ו"הפרדס". ב"הדרום" היה ה**התייחסות חיובית** ל"שמירת שבת כהלכתה" עמוד 186 בחוברת כב, תשרי תשכ"ו, ניו-יורק. (שני עורכי המשנה שלו הרב אהרון ליכטנשטיין, והרב נחום רבינוביץ עלו לארץ נהיו ראשי ישיבות חשובים, הרב ליכטנשטיין "הר עציון", הרב רבינוביץ "ברכת משה") ולעומת זאת ב"הפרדס" כתב העת היותר שמרן (כתב עת זה התחיל בפולין והמשיך באמריקה), **לא מצאתי התייחסות לספר "שמירת שבת כהלכתה"**.

²³ ראה נספח 2 מכתב 3.

²⁴ ראה נספח 2 מכתב 5 בסופו שם הרב נויבירט כותב בשנת תשל"ד, שהספר ממש בקרוב יהיה מוכן להבאה לדפוס.

²⁵ בספר "אורו של עולם" עמ' 153 מובא סיפור על יאיר קלי שלכבוד הבר מצווה שלו למד עם קרובו הרב נויבירט בשמירת שבת כהלכתה במהדורה הראשונה, הרב אויערבך מגיע ואומר לרב נויבירט שאפשר לטעות בסעיף מסויים ולפרשו אחרת מכוונת המחבר, הרב נויבירט לא הסכים עם הרב אויערבך. ויאיר קלי נער בן שלוש עשרה נתבקש להכריע.

ומסכים לכל הלכה הנאמרת בספר. הרב אויערבך אף ממליץ לבנות המכללה בבית וגן ללמוד הלכות שבת מספר זה.²⁶

מהדורה זאת יוצאת ע"י בית מדרש הלכה – מוריה. מהדורה זאת מצליחה מאוד,²⁷ ונמכרת קרוב לעשרת אלפים עותקים בשנה, וסה"כ באזור המיליון. מהדורה זאת מצוטטת²⁸ בפוסקים רבים: "יביע אומר", "ציץ אליעזר", "אגרות משה" ועוד.

במהדורה זאת נוסף כך ב הכולל את הלכות קידוש, בציעת הפת, הבדלה. והלכות חול מועד שהיו בחלק הראשון עברו לחלק השני של הספר שיצא עשר שנים מאוחר יותר ב1989 (תשמ"ט).²⁹

במהדורה זאת המחבר לא מוסיף שום הסכמה חדשה לספרו, גם על חלק ב' שיוצא לראשונה. על ספר זה יצא ספר הערות של הרב ברנד בשם: "תיקוני שבת כהלכתה". בהמשך בשנת 1963 (תשנ"ג) יוצא ספר הנקרא "שמירת שבת כהלכתה", ומתחת "תיקונים ומילואים מבוא ומפתחות. הספר נכתב ע"י מכון נשמת אהרון יעקב.³⁰ החידוש בגדול של ספר זה הוא שהרב אויערבך עובר על כל הערה והערה בספר ומתקן, מוסיף ומחדד. וכך כותב הרב נויבירט בהקדמה לספר זה:

"וברוך שהחינו וקיימנו לעת הזאת אשר מו"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך שליט"א הואיל בטובו לשוב ולשים את עינו הבדולח ביגיעה רבה ועצומה לעבור ולחזק את בדק הבית, ולתקן את כל אשר ימצא שם בדק, וכסולת נקיה ב"ג נפה זיקק את הדברים עד אשר יצא לאור חיבור נאה זה אשר לפנינו".

בנוסף בכרך זה הרב נויבירט מוסיף מבוא הכולל את יסודות הלכות שבת המרכזיים כגון "מתעסק", "חצי שיעור", "שניים שעשוה" וכדומה, כמו כן יוצא לראשונה אינדקס ע"פ סימני השו"ע. בשנת 2010 (תש"ע) יוצאת לאור מהדורה שלישית של ה"שמירת שבת כהלכתה". במהדורה זאת התווספו לגוף הספר כל הערות הרב אויערבך, התווסף המבוא והאינדקס על השו"ע. וכן התווספו הלכות נוספות שהתחדשו בימינו כגון, "נעליים שמדליקות אור", "סיר בישול איטי". ההוצאה לאור הייתה כמו במהדורה הראשונה ע"י פלדהיים. המהדורה השלישית כוללת את החלק הראשון בלבד ומכילה קרוב ל900 עמודים.³¹

²⁶ שמעתי מפיו של הרב יהושע כץ רבה של מעלה אדומים, מובא בספר "התורה המשמחת" עמוד 144. כתבי עת וכן מובא "בפסקי הלכות בעניני אורח חיים ויורה דעה", הרב שלמה זלמן אויערבך, מוריה רחל - רמ, תשנ"ו, עו – פ.

²⁷ הפניה מויקפדיה (20. 1. 2019) בערך "שמירת שבת כהלכתה" לכרמית ספיר ויץ, לקרוא ולהאמין: שבוע הספר בגירסא החרדית באתר (img).

²⁸ במהדורה השלישית ישנה טבלה להשוואת מהדורה שלישית למהדורה השניה בעמ' תחת-תמיד וכך כתוב בפתיחה לטבלה: " **ספרים רבים מצטטים מספר "שמירת שבת כהלכתה" מהדורה שנייה**".

²⁹ ראה נספח 1 תמונה מספר 5.

³⁰ יש לציין כי באולם קריאה של הספרייה הלאומית מצאתי חוברת הקרויה "תיקונים ומילואים לספר שמירת שבת כהלכתה, ולמטה בעמוד הכריכה **"הדפסת מיוחדת כנספח לשמירת שבת כהלכתה עבור בית מדרש הלכה מוריה**. בנספח 1 תמונות 6,7,8 הבאתי את 3 ההוצאות של חלק זה. לענ"ד מהדורה זאת אינה הנכונה אלא כמו הספר שלפנינו, אני מסתמך על כך שמפסק דין שהיה בביה"ד של הרב אשר וייס סביב ה"מהדורה השלישית" לא מוזכר אף מילה על הפרת זכויות יוצרים לגבי כרך תיקונים ומילואים.

³¹ בתגובות למערכת בכתב העת "המעייין", טבת תשע"א, מובאת ביקורת על כך שהספר הפך לעב כרס ומסורבל, ושכבר אינו נוח לעלותו על השולחן שבת.

במהדורה זאת מתווספות הסכמות של: הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שמואל אויערבך ומנשה הקטן.

שלוש שנים לאחר הוצאת החלק הראשון הרב נויבירט נפטר, ולא הספיק להשלים את חלק ב.³²

ספרים נוספים

בנוסף לספרו המרכזי "שמירת שבת כהלכתה" הרב יהושע נויבירט כתב ספרים נוספים:
"אהל שרה" ספר הועסק בדיני טהרת המשפחה.

"קיצור דיני שמירת קרקעות" ספר זה יצא על הלכות שביעית ויצא בכמה מהדורות.
"חינוך הבית למצוות ודיני קטן"

מדריך הלכתי לאחיות בביה"ח לשבת ומועדים.

בנוסף לספרים הרב נויבירט כתב עשרות מאמרים חשובים בכתבי עת תורניים שונים.

הרב יהושע נויבירט נפטר³³ בגיל שמונים ושש בשנת 2013 (גי' תמוז תשע"ג).

שנה לאחר מותו זכה הרב יהושע נויבירט בפרס כץ של 2014 (תשע"ד).

העבודת גמר תחולק לשני פרקים:

פרק ראשון: פרק זה יעסוק בחשיבותו של הספר הן בסוגה הספרותית שיצר, הן במקורותיו השונים של הספר, אעסוק בסדר החדשני שנקט המחבר בספרו, על שימוש באינדקס נרחב לראשונה בספר הלכה מרכזי. על חידושים הלכתיים שהספר יצר כגון: שימוש בכתבי עת, פרסום רבניים צעירים לציבור, על השפעתו הנרחבת של ה"שמירת שבת כהלכתה" על העולם התורני, ההלכתי והלמדני, ועל הביקורת המרכזית על הספר "שמירת שבת כהלכתה".

פרק שני: פרק זה יעסוק בהבדלים שבין חמשת ההוצאות השונות של המהדורה הראשונה והשינויים שחלו בין **השלושת מהדורות השונות** של ה"שמירת שבת כהלכתה", והייחודיות שבכל מהדורה. בנוסף לשלושת המהדורות יובא גם הספר/חוברת "תיקונים ומילואים".

גם בפרק הראשון אדגיש את ההבדלים החשובים בין המהדורות.

מתודולוגיה

בעבודה השתמשתי **במחקר איכותני**. השתמשתי בראיונות עם: עו"ד שלום וסרטיל. כמו כן התקשרתי לרב יעקב וייל ולגברת יוכבד גולד וראיינתי אותם טלפונית. בנוסף נעזרתי במכתבים שהרב נויבירט כותב לרב אשר וסרטיל.³⁴

בעבודה השתמשתי רבות בכלי חיפוש: פרויקט השו"ת 26 פלוס, אוצרות השו"ת 8, ואוצרות החכמה 14 המקוון. להשוות דברים בין המהדורות השונות, בדיקה של פוסקים מסוימים שהרב נויבירט הוסיף מהמהדורות המתקדמות. כמו כן בדקתי **בנתונים כמותיים** את מספר המאמרים

³² בנו הרב עקיבא נויבירט סיפר לי שעבד עם אביו גם על חלק ב במשך שנים עשרה שנים והוא מתכנן בעוד שנה להוציא לאור את חלק ב.

³³ לקוח מויקפדיה ערך הרב יהושע נויבירט.

³⁴ המציא לידי עו"ד שלום וסרטיל, בנו של עורך הספר אשר וסרטיל.

שמופיע בהם הביטוי: "הרב נויבירט" והביטוי: "שמירת שבת כהלכתה" ³⁵ בשש"כ", דרך נתונים אלו ניתן ללמוד על חשיבות הספר.

העתקת מקורות: שציטטתי מהתנ"ך, התלמוד בבלי, התלמוד ירושלמי, ספרי הרב אברהם דנציג, והמשנה ברורה נעזרתי בפרויקט השו"ת 26 פלוס.

בהעתקת מקורות מ"כתבי עת" תורניים, כגון 'הנאמן', 'מורשה' ועוד, העתקתי מאוצרות השו"ת 8. בעבודה התייחסתי בהוצאות שנכתבו בעברית בלבד, ולא התייחסתי למהדורות השונות באנגלית וביידיש ושאר שפות. מפני שמגמתי הייתה לתת משמעות להבדלים הטכניים בין ההוצאות והמהדורות השונות. ובהתמקדות בהוצאות בשפות השונות הייתי מאבד רצף זה. ³⁶

³⁵ קיצור של: בשמירת שבת כהלכתה.

³⁶ הרב שלמה אבינר במאמרו "ספר שמירת שבת ומחברו", הספד ב, מובא באתר ספרית חוה, כותב שהספר תורגם ל12 שפות שונות.

פרק א

1. פתיחה

הפרק הראשון יעסוק בשתי הנושאים הבאים: 1. חידושי של הספר "שמירת שבת כהלכתה" 2. השפעתו על העולם התורני.

הרב נויבירט הוא הפוסק המרכזי הראשון שמתייחס לבעיות אקטואליות שצצו בדורנו בארץ ישראל בעקבות ההתפתחות הטכנולוגית שיצרה: מוצרים חשמליים, דוד שמש ועוד. הרב נויבירט כתב את ספרו כספר הלכה המיועד לציבור, ולא כמאמרים המיועדים חכמים. דבר זה גורם לו לכתוב בשפה המדוברת בארץ - העברית, בסדר שונה מהשולחן ערוך, המיועד לציבור הפשוט.

התגובות לספר "שמירת שבת כהלכתה" התחלקו לשתיים: **מצד אחד**: ציבור אשר תמך בספר וקנה אותו בהמוניו, **מצד שני**: ציבור אשר הסתייג מהספר, וכתב עליו ביקורות נוקבות.

דבר נוסף אליו אתייחס, יהיה מי קהל היעד אליו כוון הרב נויבירט בספרו "שמירת שבת כהלכתה".

השפעת ה"משנה ברורה" על הרב נויבירט

הרב נויבירט, כפי שצוין במבוא, למד הרבה משנה ברורה, בזמן השואה. וניכר "לעיני כל" שהושפע ממנו רבות בבחירת השם "שמירת שבת כהלכתה", הן בסגנון, והן ברעיון.

בהקדמת המשנה ברורה לחלק א, המחבר מביא שני נימוקים חשובים לחשיבות ספרו:

1. ספרים מרכזיים חדשים שלא לוקטו:

"עוד ראיתי והתבוננתי כי מעת שליקט וקיצר הבאר היטב את דברי הט"ז ומ"א ועוד מפרשים ותשובות שקדמוהו עד עתה הוא לערך ק"ל שנה ומאותו העת עד עתה רבו כמו רבו כמה גאונים מפורסמים. . וגם בשערי תשובה לא הובא מהם. . גם הרבה והרבה גאונים מפורסמים אשר נתפשט דבריהם בעולם אחר הדפסת השערי תשובה".

הרב נויבירט מספר: "אחרי הולדת בני בכורי הי"ו, שמתי לב שאין ספר האוסף בתוכו את הלכות שבת... בכדי לענות על השאלות הרבות המתעוררות בכל שבת"³⁷

2. הטרחת למצוא דין שלא מפורש בשולחן ערוך:

" זאת ועוד אחרת ראיתי בעני ועמל ישראל כי עתה כשנצרך האדם לידע איזה דין למעשה שאין מבורר היטב בשו"ע הוא מוכרח לחפש בכמה וכמה מהאחרונים בפמ"ג וזה"ח וחידושי רע"א וח"א ומחצית השקל ורבות כהנה ואין קץ לעמלו. "

הרב נויבירט כותב בהקדמתו הראשונה: "ספר זה לא לחדש חידושי הלכה הוא בא אלא לאסוף בקיצור נמרץ...".

³⁷ בסיפור חייו במהדורה השלישית של ה"שמירת שבת כהלכתה" עמוד 39.

פסק ומתחתי מראה מקום : בהמשך ההקדמה כותב המשנה ברורה :

"ובשולי היריעה פתחתי שער ושמו שער הציון בו ציינתי על כל דבר שבתוך המשנה ברורה כדי לידע מבטן מי יצאו הפנינים האלו".

מכאן לקח הרב נויבירט את הרעיון לכתיבת מקורות.

הספר "שמירת שבת כהלכתה" יצר הרבה חידושים בעולם. את חידושי ה"שמירת שבת כהלכתה" אחלק לשניים : חידושים תוכניים וחידושים פסיקטיים.

2. חידושו התוכני של "שמירת שבת כהלכתה"

בפרק זה אתעסק בחידושו התוכני של הספר המתבטא בשם הספר, בפסוק המצורף לו, בכותר הספר, במבנה הספר, בסגנון הספר, בלשון העברית הצחה, במונחים המתאימים לימינו. בבעיות החדשות שמעלה, בסדר הספר, התייחסות רחבה למצבי לחץ ובאינדקס.

2.1 שם הספר

את חידושו של הספר ניתן ללמוד משם הספר : "שמירת שבת³⁸ כהלכתה". נראה מלשון שם הספר, שהמחבר מצהיר על כוונה שאם אדם ילמד מספרו לא יכשל באיסורי שבת. המחבר שאב את השם לספרו מהקדמת המשנה ברורה להלכות שבת (חלק ג).³⁹

שם המשנה ברורה כותב את הדברים הבאים :

" וזכות **שמירת שבת כהלכה** מועיל למחול לו על כל עוונותיו, כמו שאמרו בגמרא : כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו חטא כדור אנוש מוחלים לו, שנאמר : "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה, שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשת כל רע" – אל תקרי מחללו אלא מחול לו. ומה שאמר כהלכתו. משום שידוע שיש ל"ט אבות מלאכות , ובכל אב כמה וכמה תולדות. ובירושלמי כלל גדול איתא, דרבי יוחנן וריש לקיש דייקו כל כך עד שמצאו בכל אב ל"ט תולדות. ולזה רמז הגמרא **שישמר שבת כהלכה**, דהיינו שלא לחלל אותה בשום פרט.

אך באיזה ענין נוכל לבוא לזו הדרגה שישמר שבת בכל פרטיו – העצה היעוצה לזה, שיראה לזרז את עצמו ללמד הלכת שבת ולחזר עליה תמיד כדי שידע האסור והמותר, דאי לאו הכי (שאם לא כך) אפילו אם ילמד כל העניינים המוסריים המורזים **לשמירת שבת כראוי** לא יועיל לו. . . וכבר העיד בנו הגאון בעל אורים ותומים בספרו "יערת הדבש" כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על ברים היטב היטב".

³⁸ הרב אשר וייס בפסק הדין בתיק 180 בעמ' 5 כותב על חידוש המילה "**כהלכתה**" ועל כך שעשרות ואולי מאות ספרים "**כהלכתה**" באו בעקבותיו ואמצו שם זה. במחילה גדולה מכבוד הרה"ג אני הקטן סובר שהביטוי שמירת שבת כהלכתה הוא ביטוי אחדותי, ולא ניתן לחלק לשמירת שבת, כהלכתה.

³⁹ אני מתבסס על כך שיש חפיפה גדולה במקורות בין ההקדמה של הרב נויבירט למהדורה הראשונה ובין המקורות שהמשנה ברורה מביא שם בהקדמתו. וכן על כך שהרב נויבירט כותב בהקדמתו למהדורה שלישית עמוד 36 שלמד משנה ברורה חלק ג, ולפי דברי אחותו יוכבד גולד בגיל 16-17 ידע חלק זה בעל פה.

הרב נויבירט מסתמך על המשנה ברורה ומלמד אותנו שאם לא נדע מה לעשות בפועל, לא תעזור⁴⁰ הכוונה שלנו לרצות לקיים את השבת כפי שהרחיב בכך המשנה ברורה. במיוחד בשאלות שצצו בעשרות שנים האחרונות, שבהם עוסק הספר.

2.2 פסוקי הספר

חידושו של הרב נויבירט, בהגדרת מטרת הספר- הצלת היהודי מאיסור שבת,⁴¹ מתבטא גם בפסוק שמובא בעמודי פתיחה:

מהדורה ראשונה: "אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא" – תשכ"ה (1965).

מהדורה שניה כרך א: "אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא" – תשל"ט (1979).

מהדורה שניה כרך ב: "אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא" – תשמ"ט (1989).

הבדלים בין המהדורות: במהדורה השלישית אין את הפסוק הנ"ל, המבטא את "שמירת שבת כהלכתה" – "שבתתי תשמרו".

2.3 מקורו של כותר הספר

חידוש נוסף של הספר הוא שהספר מתעסק בבעיות אקטואליות חדשות של הדור שלנו. חידוש זה מתבטא בכותרת: "הלכה למעשה לבית היהודי בשים לב לבעיות שהתעוררו בזמננו". ההשראה לכותר לקוחה מהספר "תורת השבת", של הרב ברוך ישר. בספר "תורת השבת" הכותר הוא: "דיני שבת, הליכותיה ומנהגיה לרבות בעיות שצצו ועלו עם התפתחות הטכנית לכל בית מישראל".⁴²

חשוב לציין שרובו המוחלט של הספר "שמירת שבת כהלכתה", בכל המהדורות, מתעסק בהלכות מחודשות של הדור. ולא בהלכות פשוטות שהיו בתקופת "ערוך השולחן" ובתקופת ה"חיי אדם".

2.4 מבנה שמירת שבת כהלכתה

חידושו של ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא גם במבנהו של הספר. הספר בנוי משני חלקים:

חלק ראשון גוף הספר, בחלק זה הרב נויבירט כותב את כל ההלכות בתמצות רב, בחלק זה אין ראשי תיבות, השפה בו נוחה וברורה.

חלק שני הערות על ההלכות. ההערות מחולקות לארבעה סוגים מרכזיים:

סוג א: מראה מקומות להלכות הנותנות מקורות לפסק למעלה ותומכות בו, כגון: "משנה ברורה", "חזון איש", "ציץ אליעזר", "המעייך", "יביע אומר" ועוד.

⁴⁰ בהקדמה לספר "הכוזרי" ישנו מושג ש"בת קול" אומרת למלך כוזר: "כוונתך רצויה, אך מעשיך אינו רצוי".

⁴¹ בקטלוג של ספריית "בית ברל" וגם של "הספרייה הלאומית" ל"שמירת שבת כהלכתה" מהדורה ראשונה, פסוק זה מובא בהערות של הקטלוג. מפאת חשיבותו.

⁴² ספר זה יצא בשנת תשט"ו, ובמהדורה שניה נוספת ומתוקנת בתשכ"ג, שנתיים לפני צאת השש"כ. קשה לי להאמין שבמקרה יש חפיפה רבה בין הכותרים.

סוג ב: דעות שמנוגדות לפסק. בד"כ במקרים אלה הלשון תהיה ⁴³וע"ע (ועיין עוד)

סוג ג: הלכות שלרב נויבירט לא היה נראה שמקומם בתוך הספר. לדוגמא: האם מותר ללכת עם משקפיים ברשות הרבים כשיורד גשם חזק? ההתלבטות היא **שמצד אחד** משקפיים זה לבוש כמו מעיל, חולצה. **ומצד שני** בניגוד לחולצה שאף אחד לא יוריד ברחוב, משקפיים האדם יכול להוריד בשביל לנקות אותם, ואסור ללכת עם חפץ ברשות הרבים.⁴⁴

סוג ד: הערות בהם המחבר מוסיף הסבר למה ההלכה מסוימת לא כמו ההלכה האחרת? בהערות מסוג זה ניתן ללמוד דברים חדשים שהרב נויבירט לא הביא בספרו.⁴⁵

לדוגמא: האם מותר להשתמש בכוס פלא בשבת? ההתלבטות היא שמצד אחד אני מכין לי לשתות משהו חם בכוס כגון קפה, ומצד שני שהמים החמים יכנסו לכוס, בתחתית הכוס תיווצר ציור או תמונה. ואסור ליצור תמונה בשבת? לשאלה זו אין פסק מפורש בספר. אך ניתן ללמוד זאת מהערה שכותב הרב אויערבך בין חילוק של שתי הלכות בספר: **הלכה ראשונה**: מותר להרכיב בשבת משקפיים שמחליפים צבע בשמש (פרק יח הלכה יח) **ומצד שני ישנה הלכה** שאסור להשתמש במד חום כימי במקרה שבו ייווצר סימן חדש, או אות שלא היו קודם (פרק מ הלכה ב) הרב נויבירט מפנה בפרק מ הערה ט, לפרק יח הערה ע שזה הערה על ההלכה הראשונה. ושם כותב את החילוק: מד חום כימי מטרת הנחתו היא שיחליף צבע, לעומת זאת במשקפי שמש המטרה היא להגן על העין ולא בשביל שהצבע ישתנה.

על פי חילוק זה ניתן לפתור את שאלתנו, בכוס פלא האדם מכין לו לשתות שתיה חמה וזה עיקר כוונתו, וגם אם ייווצר ציור זה לא עיקר כוונתו כמו במשקפי שמש ולכן יהיה מותר להשתמש בכוס זאת.⁴⁶

הבדלים בין המהדורות: הערות מסוג ד קיימות מעט במהדורה השנייה, ובעיקר במהדורה השלישית וכמעט שאינם מופיעות במהדורה הראשונה.

במהדורה ראשונה: היחס הוא שני שליש הלכות, שליש הערות.

במהדורה השנייה: היחס הוא חצי הלכות וחצי הערות.

במהדורה השלישית: היחס הוא ארבעים אחוז הם הלכות, ושישים אחוז זה הערות.

⁴³ **במהדורה השלישית** הרב נויבירט כותב זאת בגדול בשער של המבוא להלכות שבת, **במהדורה השנייה** זה נכתב בעמוד של הראשי פרקים, **במהדורה הראשונה** זה מובא בהקדמתו של הרב נויבירט לספר.

⁴⁴ פרק יח הערה מז במהדורה שלישית.

⁴⁵ הרב יעקב אריאל לומד בשו"ת "באהלה של תורה", חלק ב, אורח חיים סימן מג, עיקרון מדברי הערת הרב אויערבך לשאלה חדשה שהתעוררה: האם מותר לתת תרופה בשבת לילד היפראקטיבי בבית הכנסת?

⁴⁶ איני בא להכריע למעשה בדיון אלא רק לתת כיוון, ניתן להגיד שכוס פלא יותר דומה למד חום כימי ויהיה אסור להשתמש בה.

ניתן ללמוד זאת מדברי הרב נויבירט: "וברוך שהחיינו וקיימנו לעת הזאת אשר מו"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך שליט"א הואיל בטובו לשוב ולשים את עין הבדולח ביגיעה רבה ועצומה לעבור ולחזק את **בדק הבית**..."^{47 48}.

בדק הבית פירושו הוספות, הערות, ותיקונים בשביל שהספר יהיה מושלם. במשפטים אלו מלמד אותנו הרב נויבירט שהעיקר הוא גוף הספר, והערות הם תוספת הגהות וחידושים.⁴⁹

דוגמאות לבדק בית: 1. הרב שלמה בן אדרת (רשב"א) כתב ספר "תורת הבית", הרב אהרון הלוי (רא"ה) מתקיף אותו בהרבה מקומות בספר בשם "בדק הבית" שחיבר על תורת הבית, הרא"ה בהשגותיו מנסה לגרום לכך שהספר יהיה מושלם. בעקבות הערות הרא"ה, הרשב"א כותב ספר בשם "משמרת הבית", בספר זה הוא מסביר את דבריו בצורה בהירה יותר ומרחיב⁵⁰. 2. הבית יוסף עשה בדק בית לספרו "בית יוסף". שם מכניס חידושים, תוספות והגהות.

2.5 סגנון הספר

חידושו של הספר "שמירת שבת כהלכתה" הוא גם במבנה. הספר בנוי מפסק, מהפסק אפשר על ידי פתיחת ההערה להגיע למקור.⁵¹ בניגוד לספרות השו"ת בה מתחילים⁵² מהמקורות ומגיעים להלכה. הטיב לתאר זאת הרב אודי רדמן:

"שש"כ מהווה מקור חיקוי לסוגה של ספרי הלכה בכל חלקי השולחן ערוך, ספרים הרושמים את ההלכות עצמן בראש העמוד ובתחתיתו הערות להלכה, מקורות ואף עיונים".^{53 54}

⁴⁷ בדק הבית הכוונה להערות של הספר, במהדורה זאת הרב אויערבך עובר על הערות, מתקן אותם, משנה ומוסיף.

⁴⁸ הקדמתו לספר שמירת שבת, תיקונים ומילואים שיצא בתשנ"ג.

⁴⁹ היה כמה הוצאות באנגלית של המהדורה הראשונה שהספר יצא בלי הערות למטה.

⁵⁰ מוסד הרב קוק הוציא את תורת הבית יחד עם בדק הבית ומשמרת הבית.

⁵¹ עמ' 56 בכתב העת "שמעתין" מס' 5 (סיון תשכ"ה).

⁵² הספר "אורחות שבת" הספר המתחרה ב"שמירת שבת כהלכתה" מתחיל במקורות מהתלמוד ועובר להלכות.

⁵³ במאמרו הפולמוס סביב שמירת שבת כהלכתה עמ' תקעה.

⁵⁴ הרעיון עצמו של פסק למעלה ושל הערות למטה, מצוי כבר במשנה ברורה. המשנה ברורה מביא פסקים, ולמטה בשער הציון מביא מה מקור הפסק שהביא, איזה פוסק כותב כך, ואיזה פוסק חולק. גם בספר החשוב של הרב ברוך ישר (שליכטר) על הלכות שבת בשם "תורת השבת" שהתפרסם ב תשט"ו, ובמהדורה שניה ב תשכ"ג המבנה הוא פסקים למעלה והערות למטה.

2.6 לשון עברית צחה

חידוש מרכזי נוסף של הספר ואחד הגורמים להצלחתו הכבירה של הספר, הוא הלשון עברית המתוקנת, הבהירה והמתומצתת, ללא מילים בארמית,⁵⁵ ערבית ושאר שפות זרות. את חשיבות ה"לשון עברית הצחה" למד הרב נויבירט מהרב אברהם דנציג.⁵⁶

אחד מהפוסקים האחרונים בדור שלפני המשנה ברורה היה הרב אברהם דנציג, ספרו "חיי אדם" היה מצוי כמעט בכל בית יהודי ליטא לפני השואה. זכה המחבר וכבר בחייו למדו קהילות רבות את ספרו. וכך הוא כותב:

" וחיבורי חיי אדם כבר נתקבל ונתפשט בכל המדינות ותורתי בפייהם יש קהילות שקבעו ללמוד בו עם בעלי בתים ותלמידים אשר עדיין לא הגיע זמנם להבין דברי קדשו של השולחן ערוך . . . וכאשר ראו רבים וכן שלימים ומהם מופלגי תורה כי ה' נתן לי לשון למודים להמתיק כל דין ודין בטעמו ונימוקו **ובלשון קל להבין מאד** בקשו ממני לחבר חיבור כזה על שולחן ערוך יורה דעה למען תהיה תורת ה' בפי הכל **שגם בעלי בתים** שאין להם פנאי לעסוק ביורה דעה **יוכלו להנות מאורו** ולהוציא הטעות מלבם המורגל ⁵⁷ בפומא דאינשי שחלק היורה דעה הוא שייך לרבני מורי צדק".⁵⁸

בתקופה בו הרב נויבירט מספר למורו, הרב יונה מרצבך, רב בשיבת "קול תורה", על הספר להלכות שבת שחושב להוציא, הוא מפנה אותו ⁵⁹ לתלמיד נוסף שלו ⁶⁰ הרב אשר וסרטייל. כאשר נימוקו הוא, שאם רוצים שספר יתקבל, כמו שיתקבל ה"חיי אדם", צריך לכתוב בלשון עברית תקינה ⁶¹ ומונגשת לכל.

לספר "שמירת שבת כהלכתה", היה צריך מומחה גדול לשפה העברית, מפני שהספר מתמקד בבעיות חדשות שצצו בדור האחרון. ובשביל למצוא את המילה הנכונה למושג, שכולם יבינו במה מדובר, לא מספיק לדעת עברית, אלא צריך לדעת עברית מודרנית תקינה.

דוגמא: "היה בדעתי לשאול אותך. בזמן האחרון מופיעים בשוק בגדים, אשר לא נסגרים בעזרת כפתור, כי אם על ידי חומר גמיש בשני צדי הבגד, כנראה להם ווים

⁵⁵ הרמב"ם הצליח מאוד בספרו היד החזקה מפני שנכתב בעברית נגישה וברורה. הפירוש שלו על המשנה שנכתב בערבית, הפך להיות שימושי אצל ההמון **רק כשתורגם לעברית**, וזיכה את הרב קאפח בפרס יצירת תורנית של הרב קוק.

⁵⁶ ראוי לציין שמקורו של הרב אברהם דנציג בעל "חיי אדם" הוא מדנציג שבגרמניה. ובגרמניה מאוד החשיבו את הדקדוק בשפה העברית. גדולי הדקדקנים בשפה העברית הם יוצא גרמניה. גם הרש"ר הירש בפירושו על התורה מתעסק רבות בעברית תקינה. וכך גם הרב נויבירט, הרב אשר וסרטייל והרב מרצבך.

⁵⁷ תרגום: בפי האנשים.

⁵⁸ בהקדמה לספרו "חכמת אדם".

⁵⁹ לקוח מדברים שכתב שלום וסרטייל בעמ' שלפני המפתח, "דברים לזכרו של 'בעל המפתחות'".

⁶⁰ הרב אשר וסרטייל למד בסמינר לרבנים בגרמניה, והיה מומחה גדול לשפה העברית, מכיוון שבא מעולם רבני והכיר טוב את הלכות שבת במסגרת לימודיו אצל הרב וינברג, המיזוג בינו לבין הרב נויבירט מצליח.

⁶¹ גם בספר תורת השבת כותב בהקדמתו למהדורה השניה: "אף הוספתי לשפר את ההרצאה. המילים ה"לא שכיחות" כל כך, החלפתי באלו השגורות בפי הדור".

גמישים דקים מאוד שמתחברים יחד. אודה לך אם היית יכול למצוא שם לסגירה הזאת, כי שאלו אותי כבר אם מותר בשבת, ואכן אין חשש".⁶²

העברית המשובחת של הספר זכתה את המחבר אף ממכתב מהאקדמיה ללשון עברית לגבי המילה "מיקר" ושם כתוב:

" לגופו של עניין יש להוסיף נדבך נוסף שאף הוא נמצא באמצע הדרך בספר "שמירת שבת כהלכתה" מאת הרב יהושע ישעיה נויבירט נדרש המחבר להלכות השימוש במתקני חשמל שונים בשבת ובהם המקרר ומכשירים אחרים בדומה לו. במהדורתו הראשונה של הספר... כמה הוראות בדבר השימוש במקרר החשמלי בשבת ובסיומם: "והוא הדין לגבי השימוש במיתקן למים קרים" והנה במהדורה שניה (המורחבת) של הספר **שיצאה בשנת תשל"ט**... כבר נאמר " כדין השימוש במקרר החשמלי... כן הדין גם לגבי השימוש במיקר חשמלי (מתקן למים קרים)".⁶³

2.7 מונחים שמתאימים לימינו

חידוש מרכזי נוסף של הספר שהוא לוקח מושגים, מתקופת ⁶⁴ המשנה והתלמוד, והופך אותם למושגים בני ימינו. המונח " כירה" הפך ל"פלטת שבת", המונח "קדירה" הופך לסיר, ה"נפה וכברה" הופכים ל "מסננת", "בישול בתולדות חמה" הפך לבישול ב"דוד שמש". הנגשת המושגים לציבור הרחב אשר אינו מכיר היטב את מונחי התלמוד, גורמת לקהל הרחב לרכוש את הספר בהמוניו.⁶⁷

2.8 בעיות חדשות שעלו

חידוש נוסף של הספר הוא התעסקות בבעיות אקטואליות. הרב נויבירט כותב בשער: הלכה למעשה לבית היהודי בשים לב לבעיות שהתעוררו בזמננו" המחבר מתעסק בבעיות רבות שלא נגעו בהם. הטיב לתאר זאת הרב אבמרסקי:

"ואל יאמר אדם מה יתן לנו ומה יוסיף ליקוט חדש, הלא כבר יש לנו ליקוטי הלכות בשמירת שבת מגדולי האחרונים בדורות שלפנינו, אמנם ישנם שאלות העולות על הפרק מדי דור בדור ומדי תקופה בתקופה, בקשר עם השינויים בעולם העשייה

⁶² מכתב ששולח הרב נויבירט לרב אשר וסרטייל ביב סיון תש"ל, ראה נספח 2 תמונה 6.

⁶³ כב טבת תשנ"ז ושם הכותרת "מקרה המקרר, האקדמיה ויונתן רטוש", ראה נספח 2 מכתב 1.
⁶⁴ יש לציין שכיום יש סדרה הנקראת "משנת ארץ ישראל" שמתעסקת רבות עם הנגשת המושגים התלמודיים לציבור הרחב.

⁶⁵ מתוך נימוקי השופטים לבחירת הספר " שמירת שבת כהלכתה " בפרס כץ.

⁶⁶ בספר "תורת שבת" גם מוזכרים המונחים של ימינו, אבל זה נוסף לאחר המושג התלמודי בסוגריים, ולא כמו בספר "שמירת שבת כהלכתה" ששם המושג התלמודי אינו מופיע בגוף הספר.

⁶⁷ רב יהודה (תלמוד הבבלי, קידושין דף ע' עמוד א בסוף העמוד), משווה בין לשון חכמים, ללשון שהעולם מדבר בו.

בהמצאות חדשות באופן בנין בתים ותשמישי בית, והתמורות הללו מעוררות בעיות חדשות ביחס לשמירת שבת כהלכתה".⁶⁸

הרב הגאון, הרב אשר וייס הרחיב אף הוא בחשיבותו של הספר ⁶⁹בפסק דין שהיה אצלו :

"ונראה עוד העיקר הנידון שלפנינו, ⁷⁰דמעולם לא עלה על הדעת ואי אפשר שיעלה על הדעת. כי הנתבע יהיה מנוע לנצח מלחדש ספר זה ולהוציאו במהדורה חדשה מורחבת. מגמה כזו פירושה-לגזור על הספר גזר דין כליה שהרי ספר זה מיועד להיות מדריך מעשי להלכות שבת בבית היהודי ולא ספר של מערכות חידושי תורה או פסקי הלכה עקרוניים שעניינם למעלה מן הזמן. ספר זה כל עניינו הדרכה ופסיקה מעשית בכל השאלות העולות בבית מודרני. מובן איפה כי התוחלת חיים של ספר כזה מוגבלת בזמן, וכי אם לא יעודכן ויחודש מזמן לזמן גורלו כליה. ואכן מהדורה חדשה זו נשואת הדיון באה באיחור גדול, ומזמן היה צורך דחוף לחדש את פני הספר. ספרים אחרים על הלכות שבת עדכניים יותר, דחקו רגלי ספר חשוב זה במידה מסוימת. וכי איך יתיימר ספר להיות מדריך מעשי להלכות שבת, אם אין בו התייחסות לשאלות בוערות ונפוצות כגון : מערכות המופעלות על ידי פסיקת קרן אור, מעבר במקום שמותקנת בו מצלמה במעגל סגור, או גלאי מתכות, שימוש בסיר לבישול איטי, מגבונים לחים ועוד, והלא ללא עדכון וחידוש פניו של הספר, ישקע הוא בהכרח לתהום הנשייה".

2.9 סדר הספר :

חידוש נוסף של הספר הוא בסידור ההלכות והפרקים. **הספר בנוי מנושאים** ולא ⁷¹כספר על "ל"ט אבות מלאכה"⁷², או כספר על השו"ע.

רעיון זה לקוח מהרב אברהם דנציג בעל ה"חיי אדם" שכותב בהקדמה לספרו "חיי אדם":

" ואמרתי אני בליבי אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם לעשות כללים, כאמרם ז"ל (קידושין ל, א) למה נקראית שמם סופרים כו', ואקח קסת הסופר ועשיתי לי בכל דין ודין כללים, וקיבצתי כל הדינים המפוזרים ונידחים זה בכה וזה בכה ועשיתי להם כלל א' וכתבתי כל דין ודין".⁷³

⁶⁸ בהקדמתו למהדורה הראשונה, מופיע בכל ההוצאות והמהדורות, מספר העמוד משתנה מהוצאה להוצאה.

⁶⁹ היו שני רבנים שעבדו עם הרב נויבירט על הוצאת הספר במהדורה השנייה, וכשיצא לאור המהדורה השלישית הם דרשו מהרב נויבירט שיפסיק את הוצאת ופרסום הספר לאלתר. הדיון נמשך כשנה, חלק מדברים שהועלו בדיון נכתבו בשבת בשבתו בתמוז תשע"ג תחת הכותרת: "אבא של שבת", ע"י עו"ד גלעד קוריאלי – שייצג את הרב נויבירט בדיון.

⁷⁰ בעברית שמעולם, הקידומת ד בארמית, בעברית מתחלף לש.
⁷¹ כמו הספר "תורת השבת".

⁷² ל"ט אבות מלאכה, זה מושג של השלושים ותשע יסודות של מלאכות האסורות בעשייה בשבת מהתורה.

⁷³ הירושלמי בשקלים פרק ה הלכה א מסביר שחכמים נקראו סופרים מפני שקטלגו דברים : ארבע אבות נזיקין, חמישה לא יתרמו.

וכן כותב ה"חיי אדם" בהקדמתו לספרו שערי צדק:

ואני בהיותי עוסק בחלק הי"ד כשהגעתי להלכות תרומות ומעשרות עשיתי לכל דין ודין כללים **כמנהגי בספרי חיי אדם** וקבצתי כל הדינים השייכים לזה כמנהגי שם. ובעזרת הבורא שכאשר יעסוק האדם בחיבור קטן זה ב' או ג' שבועות יהיה בקי בכל סדר זרעים הלכה למעשה ואהיה ממזכי רבים".⁷⁴

יתרון של סידור בכלל, על פני סידור על פי סדר לפי שימני השולחן ערוך: היתרון הוא שיש פעמים רבות שיש הלכות שקשורות זו לזו אבל כל אחת מהם נמצאת בסימן אחר בשולחן ערוך. ובכלל אני מחבר בין ההלכות, ויוצר חיבור ביניהם.

לדוגמא: פרק טז "משחקים בשבת" דן בדברים שקשורים להרבה הלכות הפזורות ברחבי חלק ג בשולחן ערוך (העוסק בהלכות שבת) כגון: רעש בשבת (סימן שלט), עשיית גומא בקרקע (סימן שלז), חיבור אותיות (סימן שמ), ארגז חול (סימן שח) רווח כספי בשבת (סימן שלח). . . בכך שהמחבר ליקט הכול בפרק אחד, הוא הקל מעלינו.

החידוש שנוסף ב"שמירת שבת כהלכתה" על הכללים של ה"חיי אדם" הוא שהרב נויבירט משתמש בנושא, שדרכו יהיה קל למצוא את ההלכה, מאשר סתם כלל.

לדוגמא: "פתיחת בקבוקים וקופסאות בשבת": אם מתעוררת שאלה: האם מותר לפתוח בקבוק מיץ ענבים, המחפש יוכל לפתוח את הפרק, והוא ימצא את מבוקשו.

בנוסף לנושא הפרק, הרב נויבירט נותן כמעט לכל פרק כותרות משנה. דרך ה"כותרת משנה" ניתן להגיע להלכה יותר בקלות. ההסבר לכך הוא שבהתחלה הרב נויבירט לא חשב על רעיון "האינדקס". הדרך שבה הרב נויבירט רצה שאנשים יאתרו את ההלכה שהם מחפשים זה דרך הנושא והתת נושא. לכל מי שמצוי קצת בספר יהיה מהר יותר למצוא דרך הראשי פרקים מאשר האינדקס.

ההבדל בין המהדורות: במהדורה הראשונה והשנייה של ה"שמירת שבת כהלכתה" יש הפניה מנושא הפרק לעמוד. **במהדורה השלישית** בנוסף לנושא הפרק, יש גם הפניה לעמוד בו מתחילה "הכותרת משנה".⁷⁵

2.10 התייחסות למצבי לחץ

חידוש גדול נוסף של ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא מספר כמות הפרקים וההלכות שעוסקות ברפואה של ימינו ובמצבי לחץ שונים. **תשעה מתוך שלושים ושתיים** פרקים של מהדורה ראשונה, עוסקים בפיקוח נפש, חולה שאין בו סכנה, מיחושים, פצעים, דיני יולדת ומינקת, דיני חולה..., דינים שונים בענייני רפואה בשבת, דיני כיבוי ואזעקת משטרה.⁷⁶

⁷⁴ בהקדמתו למהדורה הראשונה, מופיע בכל ההוצאות והמהדורות, מספר העמוד משתנה מהוצאה להוצאה.

⁷⁵ לעני"ד רעיון זה לקוח מ"ארחות שבת" חלק ב שיצא בתשס"ט, שנה לפני המהדורה השלישית של ה"שמירת שבת כהלכתה".

⁷⁶ צוין ע"י יק"ר בשמעתין 5, סיון תשכ"ה/ יוני 1965. וגם ע"י מ. אגן השמש בנאמן- "בטאון התאחדות חברי הישיבות" גיליון לא טבת-שבט תשכ"ו עמ' 21.

ובמהדורה השנייה והשלישית עשרה פרקים מתוך ארבעים ואחת.

הסיבה לכך היא שבמצבים של חולי, האדם נזקק לתשובה **הלכתית מידית**, ופעמים רבות אין לו את ה"רוגע הנפשי", במצבים אלו לחפש תשובות בפוסקים.

מספר הרב נויבירט: " **אחרי הולדת בני בכורי** הי"ו שמתי לב שאין ספר האוסף בתוכו את הלכות שבת, בשפה השווה לכל נפש, בכדי לענות על השאלות הרבות המתעוררות בכל שבת. ואז התחלתי בכתיבתו של הספר". – ברור שהמפגש עם בעיות בבתי החולים, טיפול בילד, מינקת בשבת ועוד נושאים כיוצא באלו גרמו לרב נויבירט לכתוב ספר שייתן מענה מהיר.⁷⁷

2.11 המפתח/אינדקס

חידוש נוסף שהביא הספר "שמירת שבת כהלכתה" הוא רעיון המפתחות. רעיון המפתחות **היה של הרב אשר וסרטייל**. וכפי שמעיד בנו שלום:

" והפתיע את המחבר, כשהוסיף מ⁷⁸דיליה מיפתוח, בו השקיע מאמצים רבים להיכנס בנעלי המעיינים ודרכי חשיבתם, מתלמידי חכמים ועד עקרות בית, ⁷⁹למען ימצאו את מבוקשתם בנקל. על זאת זכה מהגאון הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל לכינוי 'ר' אשר בעל המפתחות' ".⁸⁰

על חשיבות המפתח עומד אף בנו שלומי:

"יצרת מהפיכה בהמצאת המפתח (האינדקס) של "שמירת שבת כהלכתה", **והיום כמעט ואין ספר** שיוצא בלא מפתח מהסוג שלך".⁸¹

מיטיב לתאר את המפתח הרב יהושע כץ: "עד היום נהנים אנו ב"ה בקביעות מהמפתח שהכין עבור הגאון הרב יהושע נויבירט שליט"א, שבלעדיו לא היינו מוצאים פרטים ופרטי פרטים".⁸²

קורות המפתח/אינדקס: על קורות הספר מספר נכדו הרב רפאל:

⁷⁷ בהקדמתו למהדורה השלישית בעמוד 39.

⁷⁸ מעצמו.

⁷⁹ הרב יוסף צבי רימון כותב בספרו "הלכה ממקורה שבת" חלק א עמוד 125: "בסופו מופיע מפתח עניינים מצוין, המאפשר למצוא כמעט כל הלכה בהלכות שבת בצורה נוחה ויעילה".

⁸⁰ דברים לזכרו של "בעל המפתחות" מובא בהקדמה למפתחות במהדורה השלישית.

⁸¹ רב העיר מעלה אדומים. מופיע ב"זיכרונות לפפי" עמוד 111, ושם בעמוד 115 מוסיף בנו שלום: "ולמפתח המפורסם שהחזיר והעצים את קדושת השבת ושמירתה כמעט בכל בית יהודי".

⁸² "זיכרונות לפפי" עמוד 219.

"על המפתחות של "שמירת שבת כהלכתה", אמרת תמיד, שזה נזקף לזכותה של ⁸³ממן, שהעלתה את הרעיון בעקבות הקיצור שולחן ערוך הצרפתי שכתב הרב ג' וויל זצ"ל".⁸⁴

וכך מתאר אליעזר שולמן את הדברים: "כשהגיעה מלאכת הכתיבה לסיומה הדהים הרב וסרטיל את הרב נויבירט במפתח מפורט שערך לספר, ובו רשימה ארוכה של ערכים הנידונים בספר".⁸⁵

כמות הערכים: ⁸⁶כבר במהדורה הראשונה יש קרוב לאלף ערכים. "האינדקס זה מלאכת מחשבת", מתפעל גם היום הרב נויבירט. "כאשר דיברנו על המפתח, הוא אמר לי שרק ב'הלכות בורר' יש לו 3000 ערכים, ומהם הוא סינן את הנושאים שייתכן כי אדם יתלבט בהם והכלילם במפתח".⁸⁷

הבדלים בין המהדורות: במהדורה השלישית של ה"שמירת שבת כהלכתה" המפתח כולל בתוכו גם מושגים תלמודים: "מלאכה שאינה צריכה לגופה", "אין מתכוון". לעומת זאת **בשתי המהדורות הראשונות** המפתח מכוון להגיע להלכות בספר, ולא למושגים למדניים או להערות.⁸⁸

מספור המפתח: במהדורה הראשונה הספר ממוספר לחוד, והאינדקס ממוספר לחוד. במהדורה השנייה והשלישית עמודים האינדקס והספר נכללים ביחד.

ההסבר לכך היא שבמהדורה הראשונה המחבר הפתיע את הרב נויבירט, בעשיית האינדקס, לאחר שהספר הובא לעימוד. במהדורה השנייה והשלישית היה הערכות מראש למפתח. ולכן לאינדקס אין עימוד משלו.

3. חידוש הפסיקתי של ה"שמירת שבת כהלכתה"

פרק זה יעסוק בחידוש ההלכתי שספר זה יצר: שימוש הלכתי רחב בכתבי עת, הנגשת תלמידי חכמים צעירים לציבור הרחב, חידוש בהיררכיה הפסיקתית, שימוש במונחים מדויקים, כימות מושגים מופשטים.

3.1 שימוש הלכתי בכתבי עת

אחד מחידושי הגדולים ביותר של ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא בכך שהספר מסתמך על "כתבי עת" כגון: "ירחון קול תורה", "סיני", "המעין", "מוריה" וגם על מאמרים שנכתבים בספרי זיכרון כמו מאמר של הרב אויערבך ב"ספר הזיכרון של הרב הרצוג".

⁸³ אשתו של הרב אשר וסרטיל

⁸⁴ זכרונות לפי ז"ל עמוד 184.

⁸⁵ כתבה משיחת השבוע "חיים יהודיים" מאת אליעזר שולמן. מופיעה בספר "זכרונות פפי ז"ל" עמוד 250.

⁸⁶ מ. אגן שמש "הנאמן", ביטאון התאחדות חברי הישיבות, גיליון לא, טבת-שבט תשכ"ו עמוד 21.

⁸⁷ זכרונות לפי 220.

⁸⁸ הבדל זה קשור למבוא של ה"שמירת שבת כהלכתה" שהתווסף במהדורה השלישית. ובפרק השני בסעיף שעוסק ב"הוספות במהדורה השלישית" נרחיב על זה את הדיבור.

⁸⁹ הרב אודי רדמן במאמרו "הפולמוס סביב שמירת שבת כהלכתה" בעמ' תקעו בהערה 8 מביא שני גישות מרכזיות לכתבי העת: גישת הרב קנייבסקי, וכנגדה את גישת הרב קוק עליה הרב נויבירט נסמך.

המקורות של ספרים הלכתיים קלאסיים הם מתוך התלמוד, ראשונים, אחרונים שפרשו את השו"ע רמב"ם.⁹⁰ פרשנים על המשנה, ספרות השו"ת (שאלות ותשובות) של ראשונים ואחרונים.

"כתבי העת" מתעסקים בדברים חדשים של התקופה. המאמרים בכתבי עת נכתבים בתופעה שהתחדשה והצעת פתרונות לשאלה זאת. אולם הדברים לא נכתבים כספר של בעל המחבר, המחבר של המאמר אינו לוקח אחריות הלכתית מלאה על מאמרו.

הרב נויבירט כותב ספר שמתייחס לבעיות אקטואליות חדשות שצצו רובם קשורות להתפתחות הטכנולוגית החדשה⁹¹ "ה"חשמל" ויצרו מושגים חדשים: "פלטת שבת", "שעון שבת", "מכונת כביסה", "דוד שמש", הפוסקים הגדולים כמו המשנה ברורה, חיי אדם, ערוך השולחן, לא התייחסו לבעיות אלו, הם לא דנו ב"פלטת שבת" הם לא דנו ב"מקרר" ובטכנולוגיות שונות שהתחדשו כמו "מגבונים בשבת" גם "משחקים" שכיום יש בשפע, בתקופת התלמוד והפוסקים האחרונים היו מעט, לא היה להם מונופול, משחקי קופסא, קוביות ולגו.

על מנת לענות על בעיות אקטואליות חדשות אשר לא לכולן היה תשובות בשו"תים האחרונים, המחבר נזקק להשתמש ב"כתבי עת".

גם בספר "תורת שבת" כשמתייחס לבעיה אקטואלית חדשה "דוד שמש" הוא מפנה ל"ירחון קול תורה" (טבת תשכ"ב).⁹²

הרבה מן הבעיות שכתובות בספר נכתבו ונידונו בהמשך בשו"תים מרכזיים כגון: "אגרות משה" "יביע אומר", "ציץ אליעזר".

כמות השימוש בכתבי העת במהדורות השונות: בניגוד למהדורה הראשונה והשנייה בהם מופיע פעמים רבות הפניות ל"כתבי העת", במהדורה השלישית כמות ההפניות ל"כתבי עת" ירדה.⁹³ הסיבה המרכזית לכך היא שיצא לאור שני ספרים מרכזיים של הרב אויערבך:

"מנחת שלמה" ספר בו הרב אויערבך לוקח מאמרים רבים שכתב בכתבי עת שונים ומוציא אותם כספר שו"ת (שאלות ותשובות), בספר הוא מוסיף חידושים רבים על גבי המאמרים ועורך אותם.

"שלחן שלמה" שלושה כרכים המלקטים את תורתו של הרב אויערבך על השו"ע בהלכות שבת. (ספר זה יוצא ע"י נכדיו של הרב לאחר פטירתו)

שני הספרים הללו מופיעים רבות במהדורה השלישית.

⁹⁰ לדוגמה בספר "תורת השבת" משתמש הרבה ב"כלכלת השבת" מתוך פירוש המשנה של "תפארת ישראל".

⁹¹ בעמוד קצ בספר "ראשונים לציון הנה הינם" של גאולה בת יהודה, היא מציינת גם שהנושא "פתיחת מקרר חשמלי בשבת" הועלה בסיני מט, והובא ב"שמירת שבת כהלכתה".

⁹² במהדורתו השנייה שלהי תשרי תשכב. עמוד לג.

⁹³ בדיקה שערכתי ע"י מילות חיפוש ב"אוצר החכמה", השווייתי בין המהדורה השלישית שמופיעה שם לבין ספרים של שני המהדורות הראשונות שהיו לי.

יחסו החיובי של הרב נויבירט לכתבי העת: יחסו החיובי של הרב נויבירט ל"כתבי העת" בא לידי ביטוי גם במאמרים רבים שכתב בכתבי עת שונים, "שמעתין" "מוריה" "מעין" ועוד.

3.2 הנגשת תלמידי חכמים צעירים לציבור הרחב

הרב נויבירט חידש בספר "שמירת שבת כהלכתה" חידוש מרכזי נוסף, הנגשת תורתם של תלמידי חכמים צעירים של אותה תקופה לנוער ולציבור הכללי שלא מסוגל לקרוא בספרות⁹⁴ השאלות ותשובות, מפני שאינו מצוי בספרות התורנית, או מפני שהוא מחפש תשובה "תכלס" שהיא למעשה השורה התחתונה של הדיון,⁹⁵ כמו שאלות ותשובות קצרות "בהודעת סמס"⁹⁶ ולא תשובות אריכות. חלק מהרבניים הללו התפרסמו בהמשך: הרב משה פיינשטיין, הרב עובדיה יוסף, ה"ציץ אליעזר".

וכך מספר הרב בני לאו⁹⁷ בהקדמתו לעבודת הדוקטורט שלו:

"המפגש הראשון שלי עם ספרי הרב עובדיה יוסף התרחש בשבת בבוקר כשהייתי בכתה ט. הייתה זו השבת הראשונה שלי - ילד קטן ומתגעגע - בישיבה התיכונית. קמתי בבוקר והלכתי להתרחץ במקלחת שבקצה המסדרון. תוך כדי צחצוח שיניים, ראיתי את המדריך האחראי עלי בפנימייה עומד מעלי, נועץ בי זוג עיניים המומות ובפיו גערה קולנית: "איפה גדלת? אתה לא יודע שלא מצחצחים שיניים בשבת?" מאוד נפגעת. ידעתי שבביתי נוהגים להקפיד על אורח חיים דתי ומעולם לא הטלתי ספק בהרגלים שהקנו לי הורי. נכנסתי לבית המדרש אך לא הצלחתי להתפלל. הלכתי לארון הספרים והוצאתי ספר המרכז את כל ההלכות הנוגעות להתנהגות בשבת - שמירת שבת כהלכתה. בפרק יג, סעיף כד של הספר (במהדורתו הראשונה) כתוב: "נוהגים שלא לצחצח שיניים, ואפילו בלי משחה" - ממש כדברי המדריך הגוער. אך לשורה זו יש הערה שבה מכוון מחבר הספר את קוראיו לספרות משלימה: "עיין יביע אומר חלק ד סימנים". "ל-כז לא ידעתי מהו הספר ומיהו המחבר, אך מעומק עלבוני הלכתי ל"אוצר הספרים" (ספריית הישיבה) ומצאתי את יביע אומר. את שארית השבת ביליתי בניסיון להבין את דבריו של המחבר, הרב עובדיה יוסף, שפורש על פני ארבע תשובות (עשרות עמודי פוליו) את טענותיו כנגד אלה המחמירים ואינם מצחצחים שיניים בשבת. טענה אחר טענה הוא מעלה ודוחה, מאות ספרים הוא מביא להוכיח את דבריו, משוטט על פני כל הספרות התלמודית והפרשנית - מימי התלמודים ועד ימינו. איני יודע כמה אחוזים ממה שקראתי הבנתי, אך יצאתי לאחר כמה שעות עם הבנות אחדות. ראשית: שפגשתי אדם ענק בתורה; שנית: שיש לי עוד המון מה ללמוד; ושלישית (ועיקרית) שאלך לתבוע את עלבוני מהמדריך. מאז

⁹⁴ שו"ת.

⁹⁵ כשמשווים בין שו"תים שונים בתקופת הראשונים, שמים לב שהרמב"ם קיצר מאוד בתשובותיו, בייחוד בתשובותיו ב"פאר הדור" לעומת הראשונים האחרים כמו הריטב"א, רשב"א, ר"ן, מהר"ם מרוטנברג. הרב אבינר נוהג לומר שמקור ספרות שו"ת הסמס זה הרמב"ם.

⁹⁶ "שות סמס" זה מושג לאנשים ששואלים שאלות את הרב בהודעה בפלאפון ורוצים לקבלת תשובות של שורה תחתונה, בלי לדעת את כל הפירוט ההלכתי. גדול המשיבים בסמס הוא הרב שלמה אבינר, מאידך גיסא ישנם רבנים שהתנגדו ומתנגדים נחרצות לענות באופן כזה.

⁹⁷ ראה: לאו, בנימין, ממרן עד מרן-משנתו ההלכתי של הרב עובדיה, מאגנס, ירושלים, תשנ"ו. עמ' 11.

עברו כשלושים שנה. הספקתי לקרוא מאות תשובות של הרב עובדיה, אך אותה תחושה של מפגש עם גדלות בתורה לא נמוגה, אלא רק הלכה והתעצמה. ככל שלמדתי יותר, התפעלתי יותר מהיקף כתיבתו ומאומץ פסיקתו.

(מדובר פה בתקופה בה הרב עובדיה היה תלמיד חכם צעיר קודם שהתפרסם⁹⁸).

3.3 חידוש בהיררכיה הפסיקתית

חידוש נוסף מרכזי של הספר הוא שינוי בהיררכיה הפסיקה. הרב אברהם שפירא⁹⁹ זצ"ל נהג לומר בשם הרב מבריסק: "היה עולם לפני החזון איש, ויש עולם אחרי החזון איש, היה עולם לפני הרב אויערבך, ועכשיו יש עולם עם הרב אויערבך".

כשהחזון איש מגיע ל"בני ברק" הוא מקבל שם מעמד של פוסק המקום (מרא דאתרא), מבחינת רבני בני ברק החזון איש הוא האוטוריטה ההלכתית לאחר המשנה ברורה. וכך¹⁰⁰ מספר הרב גורן על החזון איש: "תמיד היה לי הערכה גדולה כלפיו, וידעתי שכל דבר שהוא אומר וכותב- צריך להקדיש לזה שבעה נקיים כדי להבין אותו. הוא היה משכמו ומעלה בפסקי הלכה".

כך נכתב בכתב העת "שמעתין" בהמלצות ל"שמירת שבת כהלכתה" למהדורתו הראשונה:

"רבים הפסקים הנובעים- אם במישרים ואם בעקיפין- מדברי המשנה ברורה ומספרי

החזון איש"¹⁰¹.

אבל בניגוד לרבני בני ברק, מבחינת הרב נויבירט קיימת אוטוריטה הלכתית אחרת לבעיות ההלכתיות שהתפתחו בדורו הרב שלמה-זלמן אויערבך. וכך נכתב בכתב העת "שמעתין":

"ברוב המקומות בו מובא חידוש הלכתי, בפרט לבעיות שהתעוררו עם התקדמות המדע- מסתמך המחבר על דעתו (הסכמתו) של הגרש"ז אויערבך. מתוך הקריאה בספר נראה כי הגאון הנ"ל שימש בתור "גדול העומד מעל גביו" והווה כעין "כיסוי" לחידושים הנועזים הפזורים לאורך כל הספר".

בנוסף לכך, במהדורה הראשונה של "שמירת שבת כהלכתה", הרב נויבירט חולק על החזון איש גם בהגדרת אחת מלשונות מלאכה, מלאכת "לש", החזון איש פסק שאם אדם ממעך בננה או אבוקדו בשבת הוא טוחן וזה אסור. הרב נויבירט חלק וסבר שטוחן זה רק אם האדם לוקח גוש אחד והופך אותו למספר חתיכות, כמו בחתיכת מלפפון גדול לחתיכות קטנות, אבל במעיכת בננה או אבוקדו, היה גוש אחד לפני המעיכה, ונשאר גוש אחד לאחר המעיכה.

⁹⁸ באדר א' בשנת תשכ"ה, השנה שנכתבה המהדורה הראשונה של "השמירת שבת כהלכתה", התפרסם בהמודיע שהרב עובדיה חזר ממצרים לארץ לשמש דיין.

⁹⁹ ראש ישיבת מרכז הרב ורב ראשי לישראל.

¹⁰⁰ הרב שלמה גורן, בעוז ותעצומות עמוד 137.

¹⁰¹ שמעתין 5 סיון תשכ"ה, עמוד 65.

הרב דב לנדו היטיב לנסח זאת: "היה ראוי עוד לדון על נקודות אחרות החשובות ביותר למבקש דבר הלכה לאמתה, על ההתייחסות לפסקי מרן החזון איש זצ"ל **שהספר נוהג בהם כאילו ניתנו להידחות על ידי כל סברא בעלמא** שהועלתה על ידי מי שנושא חן בעיניו".¹⁰² ¹⁰³

בספר "ארחות שבת" הספר המקביל של ה"שמירת שבת כהלכתה" נכתב בשער:

"מיוסד על דברי גדולי הפוסקים ועל דברי רבותינו **המשנה ברורה והחזון איש** ונוספו עליהם פסקי גדולי הוראה בשאלות שנתחדשו בזמננו".

ב"אופן מפתיע" שניים מתוך שלושה שנותנים הסכמה לספר "ארחות שבת" הם הרב שמואל הלוי וואזנר, והרב ש. י. ניסים קרליץ. רבניים פוסקים מרכזיים מבני-ברק. (השלישי זה הרב שמואל אויערבך בנו של הרב אויערבך).

תופעה זו חוזרת על עצמה בספר "מנחת איש" והוא קיצור הלכות שבת המבוארות בגמרא ובדברי הראשונים והטור ושולחן ערוך וכפי הכרעת רבותינו **המשנה ברורה והחזון איש**, ובירור הלכה למעשה בדברים המצויים המתחדשים בזמננו מכל אשר יעשה אותם האדם מדי שבת בשבתו...".

ושב שני הרבנים: הרב שמואל וואזנר והרב ש. י. קרליץ, נותנים את הסכמותיהם.

הרב נויבירט מצליח לקבל בהוצאה הראשונה של המהדורה הראשונה "את הסכמת הרב וואזנר" **וכבר שבועיים** לאחר מכן בהוצאה השנייה הסכמה זו מוסרת¹⁰⁴ מן ההסכמות. בהמשך המחבר מצליח לזכות בהסכמות מהרב פיינשטיין, הרב יעקב ווינברג. ובמהדורה השלישית: הרב מנשה הקטן, ואפילו גדול הדור: "הרב יוסף שלום אלישיב" **אבל שום רב מבני ברק** אינו מובא בהסכמות.

ההבדל הוא שבעוד ה"ארחות שבת" וה"מנחת איש" רואים את המשנה ברורה והחזון איש כשווים. אצל הרב נויבירט החזון איש אינו שווה ערך למשנה ברורה.¹⁰⁵

¹⁰² בסוף הקונטרס "בירורי דברים" (אודות הספר "שמירת שבת כהלכתה")

¹⁰³ הרב חיים קנייבקי מעיד בספרו "דרך שיחה על התורה" (כרך ב בני ברק תשסח) שמעולם אביו "הסייפלר" לא חלק על החזון איש (עמוד תשג), ובעמוד שמב כותב בשם אביו ה"סייפלר" בשם הרב גדליה נדל שאם החזון איש פוסק אחרת מהמשנה ברורה מכוח ראייה, **ההלכה תהיה כחזון איש**.

¹⁰⁴ אם כי יחסו המכובד אל הרב נויבירט מתבטא אף בשו"ת שבט הלוי חלק יא סימן רד: **"כבוד ידידי המכובד הרב הגאון הג' מזכה הרבים ובן גדולים כש"ת מוה"ר יהושע נויבירט (שליט"א) זצ"ל ירושלים עיה"ק ת"ו - מח"ס שמירת שבת כהלכתה"**. (נכתב ב ו סיון תשע"ב)

¹⁰⁵ ניתן להשוות בין הסכמת הרב שמואל אויערבך ל"ארחות שבת" לבין הסכמתו למהדורה השלישית של "שמירת שבת כהלכתה" ולהיווכח כדברינו.

חידוש נוסף של ה"שמירת שבת כהלכתה" הוא שהספר "שמירת בנוי ממונחים מדויקים : "מותר", "אין לאסור", "נוהגים שלא" . " , "נכון להימנע".¹⁰⁷ הרב נויבירט דקדק בכל מושג, ולכן חשוב להבין מה כוונתו.¹⁰⁸

אנסה להסביר בקצרה את ההבדלים בין המונחים.

"נוהגים שלא" . " – כתב ה"שמירת שבת כהלכתה" : "נוהגים שלא לצחצח את השיניים".

מעיר הרב אליעזר מלמד : " ובש"כ יד, לט נזהר בלשונו וכתב : "נוהגים שלא לצחצח את השיניים" משמע שאין בזה איסור. וכן מובא בשם הרב שלמה שלמן אויערבך (שלחן שלמה שכ, כח,ב) הוא מהדברים המותרים שנהגו בהם איסור, ורבים מהיראים רואים בו איסור חמור עד מאוד, ואני לא ידעתי איסור".¹⁰⁹

"נכון להימנע" – "נכון להימנע מסריקת פאה נכרית (שטייטל) בשבת ויום טוב". (יד, נב)

הרב אליעזר מלמד מעיר שמכיוון שהרב אויערבך קבע שיש מחלוקת פוסקים בעניין, ולא ברור לגמרי שאסור, "לכן כתב ב" שמירת שבת כהלכתה"(יד, נב) שנכון להימנע מסירוק פאה נכרית בשבת ולא החליט לאסור.¹¹⁰

" אין לאסור" – "משחקי כדור על גבי שלחן או באוויר כגון טניס שלחן (פינג פונג) אין איסור. . . " (טז ו) מעיר הרב נויבירט (¹¹¹פרק טז הערה כ) "¹¹²ונקטינן לישנא דאין לאסור ע"פ דברי הירושלמי שהביא ערוך השולחן סימן שח סעיף ע' ."

כוונת הרב נויבירט היא שלמרות שאין איסור לשחק בטניס שולחן, יש בעיה בפגיעת אווירת השבת, ובגלל זה העיר ביתר נחרבת על פי הירושלמי בתענית פרק ד הלכה ה.

"מותר" – הכוונה שאין כל בעיה לעשות את הדבר.

¹⁰⁶ פרק זה נכתב כתגובה לרב אודי רדמן "הפולמוס סביב השבת כהלכתה" עמוד תקפד שם כותב: " מנגד בעל שש"כ בחר להתמודד עם בעיות אלו בניסוח הלכה מורכב, ניסוח שלעיתים הוא מעומס". וראה שם הערה 29.

¹⁰⁷ פרופסור זאב פלק, "תרומתם של עולה גרמניה ליצירה התורנית", מתוך שיח מישרים, כתב עת לענייני יהדות דת ומדינה 21: 3-6 1990 טוען שסגנון זה מקורו מספרות מדעית. ולטענתו אביו של הרב נויבירט היה "בעל השכלה תורנית" בעמוד השני של מאמרו.

¹⁰⁸ הספר היחיד מתוך עשרות ספרים שראיתי שמחקה אותו בדיוקים, זה הספר "אשי ישראל", ספר זה יצא בהוצאת מכון "נשמת אהרון יעקב" ועל הכריכה יש את הלוגו, כמו ב"שמירת שבת כהלכתה" חידושים ומילואים הוצאה שלישית. כותב ספר זה ערך את המפתחות על השולחן ערוך של ה"תיקונים והמילואים".

¹⁰⁹ הרב אליעזר מלמד, הרחבות לפניני הלכה שבת עמוד 336.

¹¹⁰ הרב אליעזר מלמד, הרחבות לפניני הלכה שבת עמוד 321.

¹¹¹ מהדורה שלישית.

¹¹² תרגום : ונקטנו לשון שאין לאסור.

דוגמא : במהדורה ראשונה¹¹³ נכתב: **"מותר** להוציא מים חמים מדוד שמש...". ובמהדורה השנייה¹¹⁴ נכתב: **"טוב להימנע** מלהוציא בשבת מים חמים מדוד שמש...".

3.5 כימות מושגים מופשטים

אחד מחידושי הרב נויבירט ב"שמירת שבת כהלכתה" שהוא לוקח מושג מופשט שניתן לתת לו מספר פרשנויות ומקמט אותו לתוצאה מדידה.¹¹⁵

דוגמא אחת : "יד סולדת בו", מושג זה לקוח מהלכות שבת, ובתלמוד ובראשונים והפוסקים האחרונים כגון: חיי אדם, ערוך השלחן, משנה ברורה וכדומה לא נתנו שיעור. **הרב נויבירט בסוף ההלכה הראשונה של הספר כותב :** "דהיינו לא פחות מארבעים וחמש מעלות צלזיוס".

דוגמא שניה : "שיעור שתיה בשיעורים הוא מלוא לוגמיו, ושיעור זה שונה אצל כל אחד ואחד". בכל המקורות נראה שאין משהו שניתן לקמט, וכל אחד צריך לפתוח את הלחי ולשים מים בלחי אחת שלו, ואם צריך לשתות ישתה קצת פחות משיעור זה, יפסיק, וישתה עוד פעם פחות משיעור זה וחוזר חלילה.

מוסיף הרב נויבירט : "אצל המבוגר הבינוני נע שיעור זה בין 40 ל-45 גרם מים. אם אפשר ימתין אחרי כל שתיה ושתיה זמן של תשע דקות". (פרק כה הלכה יח מהדורה ראשונה)

4. השפעתו של ה"שמירת שבת כהלכתה" על העולם התורני

זכה הרב נויבירט ו"שמירת שבת כהלכתה" מצוטט באלפי ספרים ומאמרים. כשכותבים בתקליטור התורני: "פרויקט השו"ת"¹¹⁶ 26 את הביטוי: "שמירת שבת כהלכתה" מקבלים 1297 כותרים, ו865 מסמכים. וכשכותבים את הביטוי: "בשש"כ" מקבלים 899 כותרים, ו448 מסמכים. ובתקליטור התורני "אוצרות השו"ת" 8 הביטוי: "שמירת שבת כהלכתה" מופיע ב 500 מסמכים והביטוי: "בשש"כ" מופיע 240 פעמים. בתקליטור "אוצרות החכמה"¹¹⁸ 14 הביטוי "בשמירת שבת כהלכתה" מופיע 5478 פעמים, וב1780 ספרים.

וכך כותב הרב אשר וייס:

¹¹³ פרק א הלכה כט.

¹¹⁴ פרק א הלכה מה.

¹¹⁵ בחוברת "זכרונות פפי" בעמוד 154 מובא שהרב אשר וסרטיל, אמר שהדיוק הזה מיותר, כי חז"ל לא חפשו הגדרות עם גבול מדויק עד כדי כך והביא בשם ה"אבני נזר" שאומר כך, אברהם ברקו טוען בפניו שצורת החשיבה של הדור היא כזו הדורשת דיוק וחד משמעיות, וממילא איננו יכולים גם אם נרצה להשאיר את שיעורי חז"ל ללא תרגום לשפת ימינו הכוללת גרמים ומעלות צלזיוס. והודה לדבריו.

¹¹⁶ נכון ל31.12.2018 זה המהדורה המעודכנת ביותר.

¹¹⁷ קיצור של ב"שמירת שבת כהלכתה".

¹¹⁸ בגרסה האינטרנטית.

" צאו לרחובה של עיר¹¹⁹ וחזו מה עמא דבר, קול המון כקול ש-די באהלי שם, בבתי מדרשות ובבתי הוראה... זה עשרות שנים מוכר הרב נויבירט כסמכות עליונה בהלכות שבת...".¹²⁰

הספר "שמירת שבת כהלכתה" תורגם לשתי שפות: אנגלית ויידיש. השתי שפות הנוספות המרכזיות המדוברות בעולם החרדי. ובהמשך תורגם לשפות שונות¹²¹.

4.1 מתי הספר הפך לרב מכר

מנשה הקטן כותב בהסכמתו לספר:

"והנה זכה המחבר שליט"א שספרו היקר יצא לו מוניטין עוד לפני כשלושים שנה בכל תפוצות ישראל לשם ולתהילה".¹²²

כשמחשבים שלושים שנה מהשנה בה נכתבת ההסכמה. מגיעים לתשל"ט (1979) שנת הוצאת "המהדורה השנייה".

נתון זה לא נכון עובדתית. וכפי שכותב הרב נויבירט בא' אייר תשכ"ה: "בעניין המכירה, כמדומני שאין לתלות את המכירה בפלדהיים, פשוט כל הספרים נמכרו (סך 2500) כך שאין ספרים בשוק, בשבוע הבא יצאו עוד 2000 ספרים מהכריכיה".¹²³ **המהדורה הראשונה** של ה"שמירת שבת כהלכתה" יוצאת לפחות בחמישה הוצאות (כל אחת לפחות אלפיים) עם הבדלים ביניהם ע"י הוצאת פלדהיים.

הספר התפשט מאוד מהר וכל ילד "בר מצוה" קבל לפחות שני ספרים וכבר לאחר חצי שנה זוכה לפרס "הרב קוק" בתל אביב (כה' אלול, תשכ"ה) הספר יוצא במהדורה זאת בכשלושים אלף עותקים.¹²⁴

וכך פרסם אליעזר שולמן:

"השפה הברורה והרהוטה, לצד מפתח הערכים המפורט, כבשו את לב ההמונים, ואלה מיהרו לקנות את הספר. על תפוצתו הרבה של הספר למד כאשר "באותם הימים קיבלתי מכתב שהוברח אלי מרוסיה על-ידי יהודי המקום, שבקשו להודות לי על הספר

¹¹⁹ תרגום: ראו מה העם נוהג.

¹²⁰ בית דין צדק ובית הוראה "דרכי הוראה" תיק מספר 180 עמוד 10.

¹²¹ ראה סוף מבוא שם התייחסתי להתעלמותי מהתרגומים לשפות השונות במהלך העבודה.

¹²² הסכמתו למהדורה השלישית של ה"שמירת שבת כהלכתה".

¹²³ בסוף הקונטרס "בירורי דברים" (אודות הספר "שמירת שבת כהלכתה")

¹²⁴ עמ' 5 בתיק מס' 180 של ביה"ד "דרכי הוראה" של הרב אשר וייס.

וציינו שהם נעזרים בו רבות בשמירת השבת כהלכתה. **אני מרגיש שקיימתי את הנדר והבאתי להרמת קרנה של השבת**", הוא מסיים בסיפוקי.¹²⁵

4.2 השפעתו על העולם ההלכתי

¹²⁶ בספר "תורת המחנה" חלק ב כותב הרב קרים :

"ככלל נקטנו כפסיקה המקובלת בקרב הישדרה המרכזית של הפוסקים, ועל פי חיבורים שפשטו והתקבלו ברוב קהילות ישראל, כדוגמת המשנה ברורה, **שמירת שבת כהלכתה**, וילקוט יוסף".¹²⁷

מדברים אלו ניכרת השפעתו הרבה של ה"שמירת שבת כהלכתה" שהופך להיות ספר בסיסי¹²⁸ שכלל ישראל קיבל. המשמעות ההלכתית היא שיש לספר "מעמד על" ולא ניתן לחלוק עליו סתם כך.

¹²⁹ **בדי השולחן** : בעקבות הצלחתו הכבירה של ה"שמירת שבת כהלכתה" במהדורתו השנייה, ובעקבות כך שהספר מיועד "לנוהגים כרמ"א" היה צורך לספר משלים. (בדומה לכך הרב עובדיה כתב **ספר על המשנה ברורה** "לויית חן" והרב אליהו כתב¹³⁰ הערות לספרדים על ה"קיצור שולחן ערוך")

הרב יהודה לביא כותב בהקדמתו לספר :

"והנה הספר החשוב "שמירת שבת כהלכתה" שחובר על ידי הרב יהושע נויבירט שליט"א המסכם את הלכות שבת על פרטיהם ודקדוקיהם, ובפרט הבעיות החדשות שנתעוררו בזמנינו, זכה להיות מורה דרך ומפיץ אור בבתי ישראל. ברם ספר זה נתחבר על פי פסקי הרמ"א, המשנה ברורה והפוסקים כמנהג אשכנז, אך בני עדות המזרח ההולכים בתר מרן השו"ע שקיבלו הוראותיו לא יכלו לדעת כל הלכה והלכה האם זה גם כן כמנהג הספרדים".

בהמשך המחבר מתאר שדיבר עם הרב אויערבך והרב נויבירט והם עודדו אותו. **הרב עובדיה יוסף** עבר על כל הערות הספר מתחילתם ועד סופם.

¹²⁵ כתבה משיחת השבוע "חיים יהודיים", אליעזר שולמן, מופיע בחוברת "זכרונות פפי ז"ל" עמוד 250 שם מצטט את הרב נויבירט.

¹²⁶ ספר תורת המחנה חלק ב שבת "שאלות ותשובות בעניינים שכחים במסגרת השירות הצבאי למנהגי העדות השונות".

¹²⁷ בהקדמתו לספר, אז היה רמ"ח רבנות, כיום הרב הצבאי הראשי.

¹²⁸ לאחר הוצאת "המהדורה שניה" של ה"שמירת שבת כהלכתה" הספר התקבל בסמינרים לבנות, בישיבות תיכוניות ובאולפנות, יש יחידה לבגרות על הספר "שמירת שבת כהלכתה", היחידה הזאת קיימת קרוב לעשרים וחמש שנים. ואין כמעט נער תורני בציבור הדתי שלא נפגש עם הספר.

¹²⁹ "קונטרס בדי השולחן" והוא הערות ע"פ פסקי רבותינו הספרדים ומנהגי עדות המזרח על הספר "שמירת שבת כהלכתה", תשמ"ח, בני ברק.

¹³⁰ במסגרת לימוד הלכה במסגרות החמד בכיתות הגבוהות משתמשים בקיצור שולחן ערוך עם הערותיו של הרב אליהו.

הספר "בדי השולחן" הצליח מאוד ויצא בשתי מהדורות. בתשמ"ז (1987), ובתשמ"ח (1988).

4.3 השפעתו על העולם הלמדני

הרב נויבירט הכניס גם מושגים למדניים לספרו והפך אותם לנחלת הכלל. לדוגמא:

"ועיין בחידושי הגר"ח על שבת יט א דאיסור **שכר שבת** אינו דאסור להרויח בשבת, אלא ¹³¹דאם עשה מלאכה אף דהיא מלאכה מותרת, כמו שמירת פרה, מכל מקום ¹³²היכא דמשתכר בזה – אסור לשמור משום שכר שבת. . . ושמעתי מהגרש"ז דאין להקשות על זה מכתובות סד במורד על אשתו. . (מהדורה שניה כח הערה קי).

הרב נויבירט מלמד אותנו שהאיסור לקחת כסף בשבת, הוא גם על מלאכה מותרת. ומתפלפל בלמדנות איך זה מסתדר עם סוגיא בכתובות.

התייחסות למדנית לספרו: הרבה מהלכות הספר יצרו דיונים למדניים:

דוגמא אחת: כותב הרב יצחק זילברשטיין:

" **בספר שמירת שבת כהלכתה** (פרק מ סעיף עז) כתב שנהג המסיע בשבת חולה לבית חולים אפילו חוץ לתחום מותר לו לקחת עמו אוכל גם בשביל עצמו. והביא מקור לכך מדברי המחנה ישראל (פרק לא סעיף א - ב) שכתב חייל הנאלץ להוציא בשבת רובה לכרמלית מחמת פיקוח נפש, מותר לו להוציא באותו יד עם הרובה עוד חפץ הנחוץ לו מאד, מאחר ולדעת הרשב"א מותר מהתורה להרבות בשיעורין, כלומר מלאכה הנעשית בגלל פיקוח נפש, מותר להוסיף על השיעור שלה. לדוגמא, המבשל לחולה בשבת מותר להוסיף באותה קדירה חתיכה נוספת בשביל בריא, ובלבד ששימינה טרם הניח הקדירה על האש, והסיבה לכך היא, מאחר ואינו מבשל בנפרד לבריא, אלא עושהו בישול אחד, בתוספת שיעור לבריא. כך גם נהג המוציא חולה וחפציו חוץ לתחום, הרי המזון שמוציא לעצמו רק בגדר ריבוי בשיעורים המותר בשעת הצורך גם מדרבנן.

יש לחלק בין איסור הוצאה לבין איסור תחומין

ולענ"ד אין הדברים דומים **שאיסור הוצאה מרשות לרשות הרי הוא מל"ט מלאכות**, ובמלאכה שייך לומר מרבה בשיעורים מותר מאחר ועשה רק מלאכה אחת, וכן המבשל לחולה והוסיף לבריא מאחר ועשה מעשה אחד של הנחת הקדירה על אש מותר, **אולם שונה היא היציאה חוץ לתחום שהאיסור אינו נובע מחמת שיש בה מלאכה אלא איסור הוא שהטילה תורה לצאת חוץ לתחום** ¹³³.

דוגמא שניה: הרב אברהם נחשון מביא הגדרה למלאכת "בורר" בשבת:

¹³¹ שאם.

¹³² היכן.

¹³³ הרב יצחק זילברשטיין, "חישוקי חמד" על מסכת עירובין דף מג א.

"וראה את דברי הרב נויבירט¹³⁴ בשמירת שבת כהלכתה שכתב בשם הגרש"ז אויערבך שלמד מדברי השלטי גיבורים: "דמשמע שהכל תלוי בבני אדם, אי קרו ליה בורר או לא".¹³⁵ 136

סידור ההלכות יצר גם אמירה למדנית. לדוגמא: חכמים אסרו להזיז כלי סתם כך בשבת. היה ניתן להבין שהאיסור של הוזזת כלי אינו קשור ל"מוקצה", אלא תקנה חדשה של חכמים, הרב נויבירט ב"שמירת שבת כהלכתה" מכניס את ההלכה הזאת במוקצה.

הבדלים בין המהדורות: במהדורה הראשונה כמעט ואין הערות למדניות, החל מהמהדורה השנייה מופיעות מספר רב של הערות למדניות.

4.4 ביקורת על ה"שמירת שבת הלכתה"

לצד התפשטותו של הספר, הספר זוכה לביקורת שלילית גדולה מצד רבניים בבני ברק. המרכזי שבהם הוא "הסטייפלר"¹³⁷ (הרב יעקב קנייבסקי בעל הקהילות יעקב) בהמשך ב- 1969 (תשכ"ט) הרב דב לנדאו מחבר קונטרס בשם "בירורי דברים" נגד השמירת שבת כהלכתה.

במכתב שכותב הרב נויבירט לאשר וסרטיל ב'א' אייר תשכ"ה הוא כותב:

"עלי להודיע לך כי מוכן הייתי לכל הצעקות הגדולות שהיו בב"ב, ולכן לא לקחתי ה"לשם שמים" שלהם לליבי, אפילו אם כתבו מזה בהמודיע, וגם פרסמו את ה"לשם שמים" שלהם באמריקה".¹³⁸

4.4.1 ביקורת הרב קנייבסקי¹³⁹

4.4.1.1 המחבר לא הגיע להוראה

ה"סטייפלר" טוען שהרב נויבירט לא הגיע להוראה הן מצד גילו הצעיר והן מצד גדלותו התורנית.

גיל צעיר: בתלמוד הבבלי, סוטה כב, א נאמר:

"אמר רב הונא אמר רב, מאי דכתיב: כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה? כי רבים חללים הפילה - זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה - זה

¹³⁴ "שמירת שבת כהלכתה", מהדורה שניה, פרק ג הערה ז.

¹³⁵ אם קוראים לזה בורר או לא.

¹³⁶ אברהם נחשון (קופרמן), "אחידות ושוני במלאכות שבת", אלעד, תשע"ז. עמוד 120. ועיין גם עמוד 125 מפנה ל"שמירת שבת כהלכתה" לגבי השאלה: באיזה מלאכה צריך "מלאכה המתקיימת בשבת".
¹³⁷ ביקורת של הרב קנייבסקי הייתה תלויה על חלק מהשיבות, כגון "ישיבת כפר חסידים".

¹³⁸ ראה נספח 2 מכתב 3.

¹³⁹ לקוח מספרו חיי עולם חלק ב פרק ח בהערה. הרב אודי רדמן במאמרו "הפולמוס סביב ספר שמירת שבת כהלכתה" עמ' תקעה- תקעו משמיט את "כי רבים חללים הפילה", הרב שלמה אבינר "ספר שמירת שבת ומחברו, הספד ב' יט חשוון תשע"ה, מובא ב" אתר ספריית חווה" מביא את הציטוט במלואו. ושם כותב שהרב "שמואל אויערבך" נסע במיוחד לדבר איתו, והסביר לו שכל הספר "שמירת שבת כהלכתה" מיוסד על דברי אביו הרב "שלמה זלמן אויערבך" ובעקבות כך הסטייפלר שינה את דעתו, אך הערתו בספרו "חיי עולם" נשארה.

ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה. עד כמה? עד ארבעין שנים. איני? והא רבה אורי!
בשוין".

מדברי הגמרא מבואר חומרתו של תלמיד חכם שלא הגיע לשלב של הוראת הוראה. "רבים חללים הפילה" הגמרא שואלת: מתי תלמיד חכם יכול להורות? ועונה בגיל ארבעים. שואלת הגמרא והרי רבה הורה לפני גיל ארבעים? עונה הגמרא שם מדובר שלא היה מישהו גדול כמו רבה.

וכך פוסק הרמ"א:

"ואין לאדם להורות עד ארבעים שנה, אם יש גדול ממנו בעיר, אף על פי שאינו רבו".¹⁴⁰

הרב יהושע נויבירט בן 38 שהספר "שמירת שבת כהלכתה" יוצא לאור, בספר הוא מתיימר לפסוק לציבור, על פי פסק הרמ"א עדיין לא הגיע לשלב בו יכול להורות.¹⁴¹

חוסר גדלות תורנית: לאורך ההיסטוריה הפוסקים הם אלו שכותבים את הליקוט: הבאר היטב, שערי תשובה, פתחי תשובה, המשנה ברורה. כל המלקטים שצינו היו בעלי הוראה מובהקים.

למפרע מתברר שחששו של הרב קנייבסקי מתממש, כיום יש סוגה רחבה של ספרים רבים של מלקטים שאינה בעלי הוראה, שמלקטים על נושאים מסוימים ומביאים דברים שאינם נכונים מהשו"תים השונים, וגורמים לציבור להיכשל באיסורים.

הרב נויבירט הוא ¹⁴²המלקט הראשון של ספר הלכתי מובהק, ¹⁴³שאינו פוסק מובהק.

¹⁴⁰ שולחן ערוך, יורה דעה סימן רמב, הלכה לא.

¹⁴¹ ניתן לתרץ את הרב נויבירט בכמה אופנים: א. רוב הוראות הספר "שמירת שבת כהלכתה" בחלק הראשון הם לגרוע לאדם לא לעשות איסור, ובמקרה של "מניעת אדם מאיסור" (בלשון ההלכתית "אפרושי מאיסורא") אין הלכה זאת שייכת. ב. האיסור הוא במקום בזיון לרב, במקרה שבו אף רב לא "לקח על עצמו" את המשימה של כתיבת ספר העונה על "בעיות המתחדשות בכל יום" אין בעיה. ג. במקרה בו רבניים מובהקים כמו "הרב אויערבך" עוברים על כל ההלכות שבספר לא ברור ששייכת הלכה זאת. ד. **המחבר בשום הלכה** לא פסק על דעתו, תמיד כתב בשם אחד מגדולי הדור שכתב בספרו או בשו"ת שלו. ולכן מכיוון שלא פסק ע"פ סברתו אין פה מורה הוראה בפני רבו.

¹⁴² בעקבות ה"שמירת שבת כהלכתה" החלה סוגה רחבה מאוד של **מחברים צעירים** המלקטים על נושא הלכתי מסוים. וכך כותב הרב שריה דבילסקי "דרוש דרש" חלק ב עמודים פט-צ על ז'אנר הליקוטים: "טובה גדולה מאוד עשו לנו בעלי האסופות לכל הלכתא והלכתא, שכעת בדור הזה נתרבה הדבר הזה מאוד, וכמעט שאין לנו הילכתא שאין עליה ספר מיוחד, וכל ספר שהוא מיוחד לאיזה נושא, הרי מחברו טרח בכל כוחו, ומצא כדי מידתו להביא כמעט את כל הדעות, מכל הספרים שיש בנושא ההוא, מה שאין בכוח אדם אחר שלא מתמסר לזה באופן מיוחד, וכמעט שאין לך איזה שאלה ואיזה ספק שאין למצוא לה פתרון בספרים מסוג זה, ואם לא כדוגמתא, הרי בדדמי לה, ועכ"פ יש בכל ספר עשרות ומאות מקורות שאפשר לחפש שם. ואמנם מי שלא רוצה, אינו מחויב לסמוך על שום הכרעה של מי שהוא אחר, אבל העיקר שבנקל יש לפניו את כל המקורות. ולכן מי שמצוי אצל שאלות והוראות החובה שיהיו בביתו כל הספרים מסוג זה. ויתור ויחפש תמיד אם יצא ספר חדש מסוג זה. ואף שמחזיק עצמו לגדול יותר ממחבר הספר ההוא פי כמה וכמה, אין בכך כלום דבמקום גדלותו שם תהיה ענוותנותו...".

¹⁴³ הרב ש. עלברג כותב בהקדמה לכתב העת שאותו ערך, "הפרדס", חוברת י, שנה נג מאמר "הפחתת ערכם של התוארים: רב, ראש ישיבה ופוסק" באחרונה עדים אנו לתופעה מצערת חדשה באמריקה- מקום אידאלי של סילוף מושגים מקודשים- כמה להקה גדולה של "פוסקים". אברך צעיר לימים שלמד קצת שו"ע, משנה ברורה, קיצור שו"ע, נעשה בוקר אחד ל"פוסק". מלפנים אברך היודע וזוכר דינים פשוטים ומבוארים נעשה למורה הוראה דין... אבל כאן על אדמת אמריקה נעשה מיד ל"פוסק"... והחילוק בין בעל הוראה ופוסק הוא גדול מאוד בעל הוראה צריך לזכור את הדין לדעת איפה למצוא את הדין... לא כן הפוסק, הוא צריך להיות בכוח התורה שבו – האדריכל והבונה והמחדש את הדין, שלא נמצא כ"כ מפרש בשו"ע... ובכל דור ודור היו רק יחידים מוכרים כפוסקים. " בשנים תשכ"ה, תשכ"ו כתב על זה בהקדמתו ל"פרדס" מספר מאמרים.

4.4.1.2 פסיקה מקלה

הרב נויבירט מקל יותר מדי. כיום לאחר שיצאו שלושת הספרים המלקטים המתחרים: "ארחות שבת" "מנחת איש" "פסקי תשובות" הפוסקים כ"חזון איש" הדבר ניכר היטב בהשוואה בין ההלכות.

מקורות לא מוסמכים: הרב נויבירט משתמש ב"כתבי עת" אשר חלקם אינם בעלי סמכות.

4.4.1.3 ¹⁴⁴שיבושים בספר

ישנם מאות שיבושים בספר "שמירת שבת כהלכתה" הסטייפלר מתלבט האם זה במזיד או בשוגג.¹⁴⁵

4.4.2 ¹⁴⁶ביקורת הרב לנדו

4.4.2.1 חוסר דיוק:

"כלל ראשון ויסודי שנדרשת דייקנות מירבית, שלעתים לא כל אחד מחונן בה, בהבאת ההלכות ובציטוטן ממקור... אך בקשר לענייננו הוא דווקא ראוי להדגשה מיוחדת".

4.4.2.2 הליכה נגד פוסק שעם ישראל קיבל

"אין למסדר הלכות לסטות אפילו בסטייה הקלה ביותר ממה שנתבאר בספרי הפוסקים המפורסמים שנפשטו חיבוריהם בקרב ישראל".¹⁴⁷

מקור הדברים הוא בשולחן ערוך:

"כל דיין שדן דיני ממונות וטעה, אם טעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דינים המפורשים במשנה או בגמרא או בדברי הפוסקים, חוזר הדין ודנין אותו כהלכה".¹⁴⁸

¹⁴⁴ מעניין שהסטייפלר כותב את הביקורת שלו ב"קריינתא דאגרתא", הוא לא כותב ביקורת זאת.

¹⁴⁵ הרב נויבירט מתייחס לביקורת זאת, וכבר בהוצאה השנייה של המהדורה הראשונה שיוצאת שבועיים לאחר ההוצאה הראשונה כותב בגב הספר בגדול שאי אפשר לסמוך על הספר להלכה, ובכל מקום צריך לשאול "מורה הוראה". וכן מוסיף הערות מעשיות ספציפיות.

¹⁴⁶ הרב דב לנדו, "בירור דברים אודות שמירת שבת כהלכתה". ועיין במאמרו של הרב אודי רדמן: "הפולמוס סביב שמירת שבת כהלכתה" עמודים תקעו-תקעו. שם הרב אודי רדמן נוגע במספר דברים שאני לא נגעי, ומאידך גיסא מתעלם מחלק מהביקורות שבאתי.

¹⁴⁷ כוונתו של הרב דב לנדו היא לכך שהרב נויבירט פוסק לעיתים לא כמו המשנה ברורה. הרב אודי רדמן במאמרו בעמוד תקעו-תקעו מצדיק את הרב נויבירט ומרחיב לבאר מדוע לא ברור שלמשנה ברורה יש מעמד של ספר שקבלו אותו. הרב איתן הנקין הי"ד בספרו "תערך לפני שלחן", עמוד 317, מצמצם את ההבנה המקובלת של דברי החזון איש, שהחולק על המשנה ברורה כחולק על הסנהדרין.

¹⁴⁸ שולחן ערוך, חושן משפט סימן כח סעיף א.

מבואר שדיין שפוסק נגד הפוסקים, למרות שנראה לו אחרת נחשב כטועה בדבר משנה. ופסיקתו מתבטלת.¹⁴⁹

4.4.2.3 לקיחת אחריות על טעויות

הרב נויבירט אמר להזהיר את האנשים על טעויות שבספר. (ולא להסתפק בהערות למעשה שנכתבות בתחילת המהדורה הראשונה החל מההוצאה השנייה).

"אם למשל יתברר לרוקח כי חלה טעות במרשם הרפואי שנתן. . הרי משפטו יחרץ כאדם משולל אחריות, אם לא יעשה את המאמצים המרביים ביותר שבידו כדי לאתר את לוקח המרשם, ולהזהירו על הסכנה הצפויה לו בלקיחת התרופה. ואם בסכנת הגוף בסכנת הנפש החמורה ממנה ודאי..."¹⁵⁰

4.4.2.4 ¹⁵¹המחבר אינו בדרגת פוסק

בבעיות שמתחדשות "יש לדמות מילתא למילתא" וזה יכול לעשות רק על ידי "למדן אמיתי". ולא מלקט.

הרב לנדו מביא לאחר הביקורת הרעיונית, ביקורת על נקודות מעשיות, ולרובם המכריע הרב נויבירט מתייחס ומתקן את הדברים במהדורה שניה.

4.4.3 קהל היעד של הספר

הרב נויבירט בהקדמה למהדורה הראשונה של ה"שמירת שבת כהלכתה" כותב:

"ספר זה לא לחדש חידושי הלכה הוא בא. אין כוונתו אלא לאסוף, בקיצור נמרץ, את ההלכות השבת והמועד בשביל אלה אשר עול פרנסתם על צווארם ואין בידם ללמוד הלכות חמורות אלה... ואולי יהיו גם מן הלומדים אשר תורתם אומנותם, אשר ימצאו בו דבר שנשכח מהם לפעמים, להזכירם את הנעלם להם".

מצד אחד בהקדמה מבואר שקהל היעד של הספר, הוא הציבור העובד, בנוסף הרב נויבירט מייעד את ספרו ללומד תורה שייזכר בהלכה שכבר יודע.

מצד שני בסוף ההקדמה הראשונה כותב הרב נויבירט: "ויתקבלון מילי בבי¹⁵³ מדרשא".

¹⁴⁹ לשון המחבר לקוחה מהרמב"ם הלכות סנהדרין פרק ו הלכה א, ועיין כסף משנה שם שכך מסביר.

¹⁵⁰ ציטוט מדבריו של הרב דב לנדו.

¹⁵¹ עיין במאמרו של הרב אודי רדמן עמודים תקפא-תקפד שדן בהרחבה בנקודה זאת.

¹⁵² תרגום: יתקבלו דבריי בבית המדרש.

¹⁵³ כוונתו היא לדברי דוד על הפסוק "אגורה באהלך עולמים" ואומר התלמוד הירושלמי ברכות פרק ב הלכה א שבקש דוד שיהיו דבריו נשמעים בבתי כנסיות ובתי מדרשות. (בבבלי ביבמות צז. לא מוזכר דווקא בתי כנסיות ובתי מדרשות) ה"חיי אדם" בסוף הקדמתו הראשונה מביא פסוק זה.

ממילים אלו נראה שהשאיפה של הרב נויבירט היא שיזכירו אותו גם קהל הלומדים בבית המדרש.

הרב פיינשטיין בהסכמתו לספר כותב: "שלכן טוב וראוי לכל לומדי תורה ויושבי על מדין להשיג הספר החשוב הזה".¹⁵⁴

גם הרב ויינברג בהסכמתו כותב: "ואפילו לומדים מובהקים יהנו ממנו ויודוהו על מפעלו".¹⁵⁵

¹⁵⁴ מופיע במהדורה הראשונה החל מההוצאה השלישית.
¹⁵⁵ למהדורה הראשונה, החל מההוצאה השלישית.

פרק ב

1. המהדורות השונות של הספר

אחת הבעיות המרכזיות בספרים תורניים היא שלא כתוב על כל הוצאה את ה"תיארוך המדויק" שלה. הדבר נכון שבעתיים לגבי הספר "שמירת שבת כהלכתה". עד היום לא ברור מה תאריך המדויק שהספר יצא בכל מהדורה. ידוע רק שהמהדורה הראשונה הודפסה ¹⁵⁶ב-תשכ"ה (1965) בין תחילת אדר ב' לבין תחילת ניסן, מהדורה שנייה ב-תשל"ט (1979), מהדורת שלישית ¹⁵⁷באדר ב' תש"ע (2010).

ישנו קושי לאתר את מספר ההוצאות לספר שמירת שבת כהלכתה. ¹⁵⁸לא ברור כמה הוצאות מרכזיות ישנם ל"שמירת שבת כהלכתה". במהדורה הראשונה קושי זה מורגש עוד יותר. מבחינה חיצונית כל ההוצאות של 'המהדורה הראשונה' הן שחורות, ורק לאחר שמוזהים את ההבדלים המהותיים שמים לב לדברים חיצוניים. ¹⁵⁹כשהתחלתי את עבודת המחקר על ההוצאות השונות בקשתי במקרה מחבר את המהדורה הראשונה שלו, לאחר עיון מעמיק גילתי שהיא שונה מההוצאה של אבי, לאחר מכן הסתכלתי במקרה בספרייה התורנית של מכון מאיר וגילתי עוד הוצאה מהותית שונה, לאחר מכן גיסי שלח לי שתי הוצאות מהספרייה של "הרצוג". וכך הגעתי לחמש הוצאות השונות מהותית.

במהדורה שנייה, איתור מספר ההוצאות קשה יותר, **מצד אחד** אין כל הבדל בין המהדורות השונות מבחינה מהותית, ולא ברור בכמה עותקים יצאה כל מהדורה, הספר נדפס תחת "מוריה" ולא בהוצאת ספרים מסודרת כמו במהדורה הראשונה ושלישית שהספר יצא במהדורת "פלדהיים". **ומצד שני** הצבעים של הכריכה שונים: אדום מט, אדום בהיר, שחור בהיר, שחור כהה ¹⁶⁰. ידוע לי שיצא מאות אלפי עותקים. בעצמי **ראיתי** לפחות שישים אלף עותקים.

בספר "תיקונים ומילואים" לספר "שמירת שבת כהלכתה" ישנה בעיה שלא ברור האם הספר יצא כספר בעל חשיבות עצמית או כנספח? הכרתי שיש **ספר** שקוראים לו "שמירת שבת כהלכתה" תיקונים ומילואים, ¹⁶¹כשהגעתי לאולם קריאה של ה"ספריה הלאומית" הופתעתי שיש **חוברת** שכתוב: "תיקונים ומילואים... **נספח עבור** שמירת שבת כהלכתה" מכיוון שהתאריכים הם אותם

¹⁵⁶ ישנן שתי ספריות שכתבו בקטלוג שלהן שהמהדורה הראשונה יצאה בתשכ"ב (1962), אך הדבר אינו נכון.

¹⁵⁷ אני זוכר שהמהדורה יצאה אז. לכבוד חתונתי ב' ניסן תש"ע קבלתי "ספר חדש", "שמירת שבת כהלכתה" מהדורה שלישית, לא כתוב תאריך מדויק.

¹⁵⁸ בקטלוג הישראלי המאוחד uli מתואר שיש שני הוצאות למהדורה הראשונה: פלדהיים ניו-יורק ופלדהיים ירושלים. אבל לא מתואר יותר מכך.

¹⁵⁹ בקטלוג הישראלי המאוחד uli ניתן לראות שיש שתי הוצאות למהדורה ראשונה: פלדהיים ניו-יורק ופלדהיים ישראל. אבל לא יותר מכך.

¹⁶⁰ ראה נספח 1 תמונה 5.

¹⁶¹ הספרייה הלאומית נוקטת עמדה בכך שאת החוברת שמו באולם קריאה, ואת הספר "שמירת שבת תיקונים ומילואים" שמו במחסן. למרות שבקטלוג שלהם, מופיעות שתי ההוצאות, בעמוד הראשון מופיעה החוברת, ובעמוד השני הספר. עמדתם מוטעית כפי שכתבתי במבוא.

תאריכים, לא ידעו המומחים השונים, מר "יצחק יודלוב" ו"מומחים נוכחיים" של הספרייה הלאומית, לענות לי תשובות וודאיות.

בשביל לפתור את קושי תיארוך ההוצאות השונות של 'המהדורה הראשונה', ובעיית "התיקונים והמילואים". הסתמכתי לגבי קביעה איזה הוצאה קודמת לשנייה, על מכתבים שהרב נויבירט כתב לרב "אשר וסרטיל", על נתון מפסק דין שהיה סביב הספר שם כתוב שהמהדורה הראשונה יצאה בשלושים אלף עותקים", וכן על סמך נתונים מהספר עצמו. לדוגמא : שמתי לב שבמהדורה השנייה מובאת הסכמתו של הרב משה פיינשטיין, וראיתי שבספר של אבי למהדורה ראשונה אין הסכמה זאת, מדברים כעין אלו, הסקתי נתונים לגבי הסדר של ההוצאות.

1.1 מהדורה ראשונה

המהדורה הראשונה של ה"שמירת שבת כהלכתה", יוצאת לפחות בחמש הוצאות מהותיות, דרך פלדהיים. הוצאה ראשונה יוצאת ע"י פלדהיים ניו-יורק, הוצאה שנייה על ידי פלדהיים ירושלים¹⁶² ועל ידי פלדהיים ניו-יורק, הוצאה שלישית על ידי פלדהיים ירושלים,¹⁶³ רביעית¹⁶⁴ וחמישית על ידי פלדהיים ניו-יורק.

בהוצאה הראשונה של ה"שמירת שבת כהלכתה" אין את הלוגו של פלדהיים¹⁶⁵, רק מההוצאה השנייה ואילך יש את הלוגו.

בסעיף זה אעמוד על ההבדלים השונים המהותיים בין ההוצאות של המהדורה הראשונה.

1.1.1 ההוצאה הראשונה

ההוצאה הראשונה יוצאת באדר ב' - ניסן תשכ"ה (1965), ומודפסת ב 2500 עותקים. המהדורה הראשונה אוזלת מפלדהיים תוך שבועיים.¹⁶⁶

ההוצאה הראשונה נבדלת משאר ההוצאות א. בראש המהדורה ישנה הסכמה של הרב שמואל וואזנר¹⁶⁷ (רב מרכזי בבני ברק). ב. יש צירוף של הערה הלכתית שכתב על הספר על "דוד שמש".¹⁶⁸

הסכמת הרב שמואל וואזנר : הרב נויבירט היה מוכן למתקפה גדולה על הספר "שמירת שבת כהלכתה" מתושבי בני ברק הנחשבים לשמרנים. הסכמת הרב וואזנר נועדה להשתיק את הביקורת

¹⁶² הוצאה שניה של פלדהיים ניו-יורק נמצאת בספרייה לאומית.

¹⁶³ הוצאה רביעית נמצאת בספרייה לאומית.

¹⁶⁴ חמישית נמצאת בספרייה של מכון מאיר. לא מצאתי עוד ספרייה שמחזירה במהדורה זאת.

¹⁶⁵ ראה נספח 1 תמונה 1.

¹⁶⁶ ראה נספח 2 מכתב 3.

¹⁶⁷ הרב וואזנר אינו נמנה עם תלמידי החזון איש, ושיטתו הפסיקתית קרובה יותר לרב נויבירט והרב אויערבך מאשר לחזון איש.

¹⁶⁸ ראה נספח 1 תמונה 10.

הגדולה שהרב נויבירט ציפה לה. במכתב שכותב הרב נויבירט לאשר וסרטייל ב-א' אייר תשכ"ה הוא כותב:

"עלי להודיע לך **כי מוכן הייתי** לכל הצעקות הגדולות שהיו ב"בני ברק", ולכן לא לקחתי את ה"לשם שמים" שלהם לליבי, אפילו אם כתבו מזה בהמודיע, וגם פרסמו את ה"לשם שמים" שלהם באמריקה".¹⁶⁹

מהציטוט למדנו על חששו של הרב נויבירט לביקורת הגדולה שתבוא מבני ברק, והסכמת הרב וואזנר נועדה לרכז את הביקורת. בפועל ההסכמה לא הצליחה לרכז את הביקורת שהתרחבה גם לירושלים והתפרסמה בעיתון "המודיע" וגם לאמריקה.

1.1.2 הוצאה שניה

ההוצאה שניה של המהדורה הראשונה יוצאת ב-2000 עותקים. נראה שהקהל יעד המרכזי שלה הוא "התל אביבים". בבתי כנסת בתל-אביב חלקו לנער בר-מצווה לפחות שני ספרים של "הוצאה" זאת. הוצאה זאת קיימת בספריות: "בית ברל", "בית אריאלה", "אוניברסיטת בן גוריון", "אוניברסיטת חיפה", "אוניברסיטת תל אביב".

בהוצאה השנייה חלו שלושה שינויים מרכזיים: א. הרב וואזנר מסיר את הסכמתו, ב. הרב נויבירט כותב שאי אפשר לסמוך על הלכותיו, ג. הרב וואזנר מוסיף הערות מעשיות.

א. **הסרת הסכמה:** הרב שמואל וואזנר מסיר את הסכמתו. הרב שמואל וואזנר הוא לא סתם רב, אלא הוא הרב היחיד **מבני ברק** שהסכמתו הובאה בספר.

מדוע הרב שמואל וואזנר הסיר את הסכמתו? הרב ¹⁷⁰עקיבא נויבירט וגם מר יצחק יודולוב טוענים שההסכמה הוסרה בעקבות פסיקה מקילה של הספר ב"דוד שמש" ומאחר שצרף להסכמה הערה הלכתית על הדוד שמש, והערה זאת אינה מתקבלת. הרב וואזנר מסיר את הסכמתו.

הסבר סיבת ההסרה בגלל "הדוד שמש" תמוה מאוד. גם לדעה המחמירה ביותר מדובר על ¹⁷¹"פסיק רישא בדרבנן דלא ניחא ליה", שיש מחלוקת אחרונים האם בכלל יש איסור מדרבנן. כמו כן לא ברור כלל שזה "תולדות חמה" ולא "חמה". ולכן לטעון שבגלל "דוד שמש", הרב וואזנר הסיר את הסכמתו, נשמע מופרך.

סיבות ההסרה הם: 1. ¹⁷²התפיסה החרדית של הרב נויבירט כמזלזל ב"חזון איש", גרמה לרב וואזנר להסיר את הסכמתו, ולכן גם ב"מהדורה השלישית" אינו מחזיר את הסכמתו. הזלזול בחזון איש

¹⁶⁹ חיפשי התייחסות לספר "שמירת שבת כהלכתה" בשני כתבי עת מרכזיים שיצאו באמריקה "הדרום" ו"הפרדס". ב"הדרום" היה ה**תייחסות חיובית** ל"שמירת שבת כהלכתה" עמוד 186 בחוברת כב, תשרי תשכ"ו, ניו-יורק. (שני עורכי המשנה שלו הרב אהרון ליכטנשטיין, והרב נחום רבינוביץ עלו לארץ נהיו ראשי ישיבות חשובים, הרב ליכטנשטיין "הר עציון", הרב רבינוביץ "ברכת משה") ולעומת זאת ב"הפרדס" כתב העת היותר שמרן (כתב עת זה התחיל בפולין והמשיך באמריקה), **לא מצאתי התייחסות לספר "שמירת שבת כהלכתה"**.

¹⁷⁰ בנו של המחבר "שמירת שבת כהלכתה", הרב יהושע נויבירט.

¹⁷¹ הסבר "פסיק רישא" זה פעולה אסורה שבטוח תיווצר, אגב פעולה מרכזית.

¹⁷² הרחבתי על כך בפרק הראשון, בחידוש ההלכתי של הספר "שמירת שבת כהלכתה".

הוא גם הסיבה ש"הסכמת הרב וואזנר" לא נוספת בהסכמות החדשות ל"מהדורה השלישית".². טעויות רבות שמתגלות בספר, גורמות לרב וואזנר להסיר את הסכמתו.

סיבה נוספת שהרב וואזנר לא מופיע בהסכמות ל"מהדורה השלישית", כי כבר לא צריך דווקא אותו, יש את גדול הדור "הרב אלישיב" יחד עם הרב "שמואל אויערבך" בנו של הרב אויערבך הנחשב בזרם הקנאי של החרדים.

ב. **הסרת אחריות הלכתית**: בראש הספר (בעמוד שלפני ההסכמה) נכתב בגדול:

שאי אפשר לסמוך על ספר זה להלכה, ובכל שאלה, בעיה יש להתייעץ עם רב. **דבר זה הוא תמוה ביותר**, שהרי כל ייחודיות הספר הוא שהוא: "הלכה למעשה לבית היהודי".¹⁷³

ג. **הערות מעשיות**: לספר נוספו הערות מעשיות, בהם המחבר חוזר בו, או מוסיף דברים מהותיים. ההערות מעשיות אלו נוספו **באותו עמוד** יחד עם הסרת אחריות ההלכתית.¹⁷⁴

כפי הנראה בעקבות ביקורת חריפה בבני ברק על הספר "שמירת שבת כהלכתה" הרב נויבירט נוכח לראות שהרבה הלכות אינן מדויקות, הוא כותב הערה זאת בגדול על הספר עם הוספת הערות מעשיות, שאמורות לתקן את המכשול ההלכתי שעלול להיווצר.

1.1.3 הוצאה שלישית

בעקבות הביקורת הרחבה על הספר, שמגיעה מבני ברק לאמריקה, הרב נויבירט מוסיף בהוצאה השלישית, הסכמות של שני רבניים מרכזיים **מאמריקה**:¹⁷⁵ הרב משה פיינשטיין והרב יחיאל יעקב ויינברג. הסכמותיהם נכתבות בגופן אחר וניכר "לעיני כל" שהם אינן חלק אינטגרלי מהספר¹⁷⁶. הרב ויינברג בהסכמתו יוצא מגדרו וכותב:

"לפי דעתי ראוי ספר משובח זה שיתקבל בכל בית מישראל כספר פסקים מועיל ונחוץ מאוד".¹⁷⁷

¹⁷³ כתבה משיחת השבוע "חיים יהודיים" מאת אליעזר שולמן. מופיעה בספר "זכרונות פני ז"ל" עמוד 250.

¹⁷⁴ עיין נספח 1 תמונה 12.

¹⁷⁵ הרב משה פיינשטיין נחשב באמריקה ל"גדול הפוסקים", גם אצל כתב העת "הפרדס" שנחשב שמרן.

¹⁷⁶ ראה נספח 1 תמונה 13. הסכמותיהם נועדה לרכך את השפעתה של הביקורת שהגיעה מבני-ברק.

¹⁷⁷ פרופסור אהרון ארנד עומד על ייחודה של הסכמה זאת במאמרו "הסכמות לספרי קודש בימינו", מתוך הספר על מחקרים בביבליוגרפיה ובתולדות הספר העברי המודפס עמודים 157-170 1996 אוניברסיטת בר אילן. שם מרחיב שבהסכמות רבות הרב הנותן את ההסכמה אינו עובר על הספר בצורה רצינית. בהסכמה של הרב ויינברג יש הערה מעשית לקבל את הספר כספר פסקים. **לדעתי הסכמה ייחודית זאת באה לענות על ביקורת הרב קנייבסקי**, שהרבנים שנתנו את ההסכמות לא באמת עברו על הספר, ובאו לעודד את הרב נויבירט בלבד.

אל הוצאה זאת בעמוד 4 נוספה הערה "הוצאה זו אינה למכירה בארה"ב וקנדה"¹⁷⁸ בשל מחלוקת בעניין זכויות היוצרים על הספר. הוצאה זאת יוצאת על ידי פלדהיים ירושלים, פלדהיים ניו-יורק רוצים בעלות על מכירה באמריקה ובקנדה.

1.1.4 הוצאה רביעית

הוצאה זאת די דומה להוצאה הקודמת. להבדיל מההוצאה השלישית שמוגבלת למכירת במקומות מסוימים, מהדורה זאת לא מוגבלת למכירה במקומות מסוימים ויוצאת על ידי פלדהיים ניו-יורק.

1.1.5 הוצאה חמישית

¹⁷⁹ בהוצאה זאת נוסף "glossary", כלומר **רשימת מונחים** מהספר שמקורם במילים אנגליות עם תרגום לעברית¹⁸⁰. מילון זה הינו הוכחה גדולה להצלחה במכירות בשוק האמריקאי. תרגום מונחים לאנגלית אמור לפתור לדוברי אנגלית, את המונחים הקשים. מהדורה זאת אינה נמצאת באחת מהספריות המרכזיות באוניברסיטאות.¹⁸¹

1.1.6 קהל היעד של המהדורה הראשונה

הספר מיועד בין לאשכנזים ובין לספרדים. גישה זו טוענת שבבעיות חדשות, אין מחלוקת עדתית. הרב נבנצל תמך בגישה של הרב נויבירט, ואמר על הסוברים אחרת דברים חריפים:

"כואב לי מה שאני שומע בזמן האחרון בישיבה, שכן עדות אשכנז, צריך לנהוג תמיד בהלכה כפוסק אשכנזי, וספרדי – כפוסק ספרדי. ברוב דיני התורה אין כל הבדל בין הבית יוסף לרמ"א. . . מאימתי נעשתה התורה כשתי תורות!! . . . וכן הוא גם ברבותינו "האחרונים" הלא ההנחה שעליך לפסוק רק לפי רב שמוצאו העדתי זהה לשלך – טומנת בחובה חוצפה עצומה. כי על פיה, כל מי שנולד לאב ספרדי, אין זה משנה ממי וכמה למד- הוא הפוסק הבכיר עבור הספרדים, יותר מהמגן אברהם והגאון מוילנא! ולהפך כל מי שנולד לאב אשכנזי, סברתו טובה מזו שלה "מחנה אפרים" וה "משנה למלך" גדולי הספרדים. הרי זו שטות שאין כמותה. . . הנה קיימת בדורינו מחלוקת בעניין חדש, שאין למחלוקות הרמ"א והב"י כל נגיעה בו: האם מותר לפתוח בשבת פקק מתברג של בקבוק שפתיחתו גורמת לניתוק חלקו התחתון הנשאר על צאוור הבקבוק? . . .

נוכיר בקצרה, שלוש דעות בין גדולי "אחרונים" בימינו.

לדעת הרב אלישיב: פתיחת פקק כזה בשבת, הנה איסור חמור. **לדעת הרב עובדיה:** מידת חסידות היא להקדים ולפתוח את הבקבוק קודם השבת – אך מעיקר הדין הדבר

¹⁷⁸ כך טוען מר יצחק יודלוב.

¹⁷⁹ המעניין הוא שבמהדורה שניה והמתקנת אין "glossary", ורק במהדורה השלישית המתוקנת חוזר.

¹⁸⁰ ראה נספח 1 תמונות 4 ו 5.

¹⁸¹ מההתכתבות שלי עם הספרייה הלאומית בווצאפ נראה שגם להם אין.

מותר. **לדעת הרב** (הרב אויערבך) : יש חילוק : פקק מתכת אסור לפתוח, ופקק פלסטיק מותר...

וכעת נאמר האם במחלוקת זו, שכל הספרדים חייבים לנהוג כרב יוסף, וכל אשכנזי חייב לנהוג באחד משני הרבנים האשכנזים?...

שאלתי גדול-תורה ספרדי, למקורו של מצב זה אצל חלק מהציבור- וגם הוא לא ידע מניין נלקח הדבר. זאת המצאה של הזמן האחרון, אינני זוכר דבר זה מילדותי.¹⁸²

הרב נבנצל שולל בחריפות את התפיסה שספרדי פוסק לספרדי, ואשכנזי לאשכנזים. בנוסף טוען הרב נבנצל ש"בבעיות חדשות", לא שייך מנהג שולחן ערוך, רמ"א.

הרב נויבירט עוסק ברוב המוחלט של הספר בשאלות מעין אלו שהרב נבנצל כתב, **"שאלות חדשות שהתבררו בימינו"**, בשאלות אלו יש מקום שרב אשכנזי יפסוק לספרדי, וכן להיפך, מפני שבשאלות אלו אין מנהג של עדות.¹⁸³

1.1.7 מבנה התוכן של המהדורה הראשונה

הספר מושפע מסידור ההלכות של הטור והשולחן ערוך ולכן הספר כולל לאחר איסורים שמוטלים **על האדם** בשבת, יום טוב¹⁸⁴ ויחול מועד, ולאחר מכן את האיסור **"שביתת בהמתו"** ולאחר מכן את האיסור להשתמש בילד הקטן **"שביתת בנו"**, כאשר הרב נויבירט לוקח את הסימן האחד לפני אחרון בשולחן ערוך בהלכות שבת (אורח חיים שמג) **"דיני קטן בשבת"** ומרחיב אותו ל"¹⁸⁵חינוך הבנים למצוות ודיני קטן".

1.1.8 מילואים

במהדורה הראשונה יש מילואים של הרב נויבירט, והרב אויערבך בסוף הספר. מהמהדורה השנייה ואילך, מילואים אלו נכנסים לגוף הספר ולהערות.

1.2 מהדורה שנייה

שבועיים לאחר ההוצאה הראשונה של ה"מהדורה הראשונה" של ה"שמירת שבת כהלכתה" יוצאת הוצאה נוספת בה המחבר כותב שאי אפשר לסמוך עליו, ויש הערות מעשיות שמבררות דברים. כמו

¹⁸² שיחות הרב נבנצל, חלק רביעי, במדבר, עמודים רלה-רלח, יוסף אליהו, ספרית בית אל, ירושלים.

¹⁸³ הרב אברהם שפירא זצ"ל ראש ישיבת מרכז הרב כתב לרב משה הררי : חידושי תורה שנכתבו ע"י רב ספרדי אינו מיועד רק לספרדים, אלא גם לאשכנזים, וכן חידושי תורה של רב אשכנזי שנדפסו בספר אינו מיועד לאשכנזים בלבד, אלא לכל ישראל, והכל תלוי בערכם התורני בלבד, ולפי הערך הזה ההלכות בספר מחייבות, והכל תלוי לפי גדלות המחבר בתורה או אם המחבר רבו, **ועל כן יטיב לעשות להפסיק לכתוב שיש בעיה הלכתית לספרדים לחוד**. מתוך ספר "מקראי קדש" חנוכה תשע"ד, ירושלים. עמוד 168 נספח ב בתחילתו.

¹⁸⁴ הרב נויבירט בהקדמתו למהדורה הראשונה מסביר שימי חול המועד הם חלק בלתי נפרד מהמועד.

¹⁸⁵ ובגלל ההרחבה כותב בהקדמה שהפרק לא קשור באופן ישיר לספר.

כן יש מילואים במהדורה הראשונה גם של הרב נויבירט, וגם של הרב אויערבך. הרב נויבירט מבין שנדרשת עבודה יסודית של שינוי נוסחים, הוספות של הערות המעשיות והמילואים לתוך הספר.

בשלב זה באים שני אברכים חשובים לעזור לרב נויבירט בעזרת העריכה: הרב אשר זלצמן והרב יעקב וייל. אברכים אלו כותבים ש"גדולי ישראל" שלחו אותם להפוך את הספר לספר הלכתי הראוי לכל בית. אברכים אלו הקימו את "בית מדרש להלכה- מוריה" הסיוע של שני אברכים אלו לא היה רק טכני אלא גם חינוכי.

לדוגמא: הרב נויבירט רצה לכתוב במהדורה השנייה, פרק הלכתי על "טבילת נשים בשבת" מה נשים יכולות לעשות בשבת, מה לפני. שני אברכים אלו מתנגדים בטענה שאם נכניס פרק זה, לא יהיה ניתן ללמד בנות בסמינר "בית יעקב" שהן רווקות את הספר, כי זה לא מתאים להם מבחינה צניעותית. השאלה עוברת להכרעה לרב אויערבך שמסכים להם, ובסופו של דבר פרק זה לא נכנס.¹⁸⁶ במהדורה השנייה ישנה על כריכת הספר לוגו של "מוריה".¹⁸⁷

1.2.1 מעורבות אויערבך בעריכת הספר

מעיד הרב יעקב וייל:

"שהיה רבינו (הרב אויערבך) קורא ומגיה את הספר "שמירת שבת כהלכתה" לפחות שלוש פעמים. הראשון בעת הכנת כתב היד לדפוס, אחרי כן היה מגיה בעצמו את ההערות שהובאו משמו שם, בהגהה האחרונה היה עובר על גיליונות הדפוס. כל אמירה שהובאה בספר, בעצם נכתבה בכתב ידו".¹⁸⁸

הרב יהודה טרגר מסביר מדוע הרב אויערבך משקיע כל כך בעבודות הטכניות של ההגהה:

¹⁸⁹ "זכורני כשיצא לאור הספר "שמירת שבת כהלכתה" במהדורה הראשונה, אמר שלא על דעתו שהספר יתפשט עד כדי כך ויתקבל כספר של פסק הלכה שהרבנים המורים פוסקים ממנו, וגם מייחסים את הספר שנכתב על דעתו ובהסכמתו מחמת פסקי ההלכות הרבות שיש שם בשמו, ואמר שמכך זה צריך לשנות משנה זו ולעבור בעיון על הכתוב שם בספר. . . וסיפר שבעל הקיצור שולחן ערוך הגאון ר"ש גאנצפריד זצ"ל זכה ובימיו יצאו לאור י"ג מהדורות מספרו,¹⁹⁰ ובמהדורתו השנייה כתב שיש בה **יותר ממאתיים שינויים** ממה שהיה כתוב בהוצאה הראשונה, ואמר שפשוט הוא זה, וכך היא דרכה של תורה".¹⁹¹

¹⁸⁶ מתוך פסק הדין של הרב אשר וייס "בית הדין דרכי הוראה", תיק 180, עמודים 8-9.

¹⁸⁷ דוגמא זאת ממחישה את ההבדל בין ספר לימוד, לאנציקלופדיה בה הכול נכנס.

¹⁸⁸ ספר הזיכרון מבקשי תורה חלק שני חול מועד, עמוד תשח, תשנ"ז, ירושלים.

¹⁸⁹ "הליכות שלמה", הלכות תפילה, ירושלים. עמוד שפ

¹⁹⁰ הרב עובדיה יוסף נהג לומר שההבדל בין אדם לחמור הוא שהחמור אף פעם לא חוזר בו.

¹⁹¹ כפי שכתבנו במבוא הרב אויערבך עבר על כל המהדורה הראשונה כבר בתשכ"ג, ראה נספח 2 תמונה 5. כוונת הדברים שבהתחלה חשב שהספר מיועד רק לבעלי בתים ולא העלה על דעתו שמורי הוראה ישתמשו

העבודה סביב עריכת הספר נמשכת במשך 14 שנה, תשכ"ה (1965) עד תשל"ט (1979), אבל כבר במאמר שיוצא ב"מעין" בתשל"ג (1973) שש שנים לפני הוצאת הספר, פרופסור זאב לב כותב על כך שהולכת לצאת "מהדורה שנייה". המהדורה השנייה יוצאת בהרבה הוצאות, ובצבעים שונים: אדום, שחור כהה, שחור בהיר. אבל לא ראיתי שום הבדל תוכני בין ההוצאות השונות.

1.2.2 פופולאריות המהדורה השנייה

אין בית יהודי תורני שבעל הבית מעל גיל 40 שאין מהדורה זאת. מהדורה זאת מצוטטת בפוסקים רבים. והיא פופולארית מאוד, אף יותר מהמהדורה השלישית.

1.2.3 הוספות ממהדורה ראשונה

המהדורה השנייה היא מתוקנת ומורחבת, ויש בה הבדלים רבים בינה לבין המהדורה השנייה. אני אתמקד בדברים המרכזיים ביותר:

1.2.4 פרקים שונים

הרב נויבירט משנה כמה משמות הפרקים. לדוגמא: במהדורה הראשונה המחבר דן ב"דיני בהמה" בשבת, במהדורה השנייה "דיני בעלי חיים בשבת".¹⁹²

1.2.5 שינוי מקום הפרק

ההבדל המרכזי לדעתי בשינוי בין המהדורות הוא לגבי מיקום הפרק.

אתן שתי דוגמאות לכך:

דוגמא אחת: הפרק שמתעסק במלאכה של גוי בשבת עבור יהודי. במהדורה הראשונה פרק זה מובא לאחר כל דיני הרפואה, בסוף הלכות שבת. (אחרי יש חול מועד, שביתת ילד, שביתת בהמה) לעומת זאת במהדורה השנייה לפני כל פרקי הרפואה מופיעים שני פרקים של "אמירה לגוי בשבת".

הבדל זה מודגש במיוחד לאור הדברים שהרב נויבירט כותב בהקדמתו הראשונה:

"... כי שונה ספר זה משאר ספרי הלכה בכך, שלכתחילה הוא דן בשמירת שבת **בלי**

עזרת הנכרי. ומובן מאליו שדבר זה מעורר בעיות מרובות, בעיות אשר לא היו לפני

רוב מחברי ספרי הלכה".

במהדורה השנייה, נראה שהמחבר חוזר בו משוני זה. לא ברור האם הסיבה לשוני המהותי בין המהדורות, **הוא עניין טכני מציאותי**, שהרב נויבירט שם לב שיש הרבה גויים בארץ, מה שלא היה בהתחלה, מכל מיני סיבות כגון "עובדים זרים", עליית רוסים. **או שחל פה שינוי מהותי** וניסיון לעקוף בעיות ע"י נתינה לגוי לעשות מלאכה במקום היהודי.

בספר זה, שכותבים לפוסקים ותלמידי חכמים צריך לדקדק הרבה יותר מפני שהם מסיקים מההלכה למקרה אחר דומה שמגיע אליהם.

כמו כן הרב אויערבך ראה את עצמו כעוד גדול שנותן הסכמה, ומובאים משמו הלכות בספר כמו ה"ציץ אליעזר", "אגרות משה" "יביע אומר" ועוד. הרב אויערבך לא חשב שיהיה הרב המרכזי שסומכים עליו.

¹⁹² הסיבה היא שבמהדורה הראשונה ההלכות היו רק על בהמה, ובמהדורה השנייה נוספו הלכות על הרבה בעלי חיים, והרבה הלכות הקשורות לכך.

דוגמא שנייה: "חליבת בהמה בשבת" במהדורה הראשונה ממוקם בפרק ג: "דיני סחיטה בשבת", ובמהדורה שנייה "חליבת בהמה בשבת" ממוקם בפרק כז בפרק: "דיני בעלי חיים בשבת".

ניתן להגיד שההבדל הוא טכני, והמחבר חושב שיותר נוח שהפרק של סחיטה יעסוק רק בסחיטת פירות, ושיחד עם הפרק שמתעסק עם בעלי חיים יהיה "חליבה", כך אנשים ימצאו מהר יותר. ומכיוון שבמהדורה הראשונה לא הייתה התעסקות במלאכות האסורות בבעלי חיים, רק בכך שאסור לאדם לעבוד עם בהמתו. הדברים נכתבו ביחד עם "סחיטה".

או שיש פה הבדל מהותי בהגדרת "חליבה בשבת" שבמהדורה הראשונה המחבר מתייחסת לחליבה כאיסור כמו "סחיטה" ובמהדורה שניה מקל יותר, ומתייחס ל"חליבה" כאיסור אחר.

1.2.6 הפיכת הספר לספר למידה

במהדורה הראשונה הספר "שמירת שבת כהלכתה" מתומצת מאוד, ופעמים רבות ההלכות מובאות ללא הקדמה לפני, במהדורה השנייה ישנו מבוא להלכות. המהדורה הראשונה לא מותאמת ללמידה, היא כעין אנציקלופדיה שבאה לתת מענה מידי לשאלה. במהדורה השנייה, ישנם הרבה יותר מבואות, וניכר ל"עיני כלי" שהספר הופך לספר לימודי.

דוגמא אחת: "שכר שבת" ישנם מצבים בהם אסור לקחת כסף עבור פעולה שמתבצעת בשבת. במהדורה הראשונה המחבר ישר נכנס להלכות, בלי לפרט על האיסור (יח, מה). במהדורה השנייה המחבר מפרט מהו "שכר שבת", מה הגדרתו... (כת, מח-סח)

דוגמא שניה: במהדורה הראשונה ישנו פרק שמתעסק בהלכות מוקצה (פרק יז), במהדורה השנייה ישנו פרק נוסף העוסק בכללי מוקצה. (פרק כב)

דוגמא שלישית: במהדורה הראשונה מוזכר לגבי הלכות "חול מועד" מושג דבר האבד. אך לא מוסבר מהו "דבר האבד". במהדורה השנייה הרב נויבירט מבאר (סו, א): הגדרת "דבר האבד": "דבר שבני אדם חושבים אותו להפסד".

דוגמא רביעית: במהדורה הראשונה (פרק טו הלכה א) כתוב שכל הלכות המשחקים זה לילדים מתחת בר מצווה/בת מצווה בלי נימוק להלכה, במהדורה השנייה (פרק טז הלכה א) הרב נויבירט מוסיף נימוק בהלכה: "כי השבת חמדת הימים, לעונג ניתנה, עונג רוחני מעין עולם הבא, וכל המכבדו מעשות בו דרכיו- נותנים לו נחלה בלי מצרים". – בדוגמא זאת הרב נויבירט מנמק מבחינה "השקפתית" את ההלכה היבשה.

הפיכת הספר מסוג של אנציקלופדיה, לספר המותאם ללמידה, הוא ההבדל המשמעותי בין שני המהדורות השונות.

במהדורה השנייה הספר הופך להיות **ספר לימודי**, ובשלושים וחמש שנה האחרונות נלמד בהרבה ישיבות תיכוניות ובאולפנות במסגרת לימודי חובה בהלכה.

1.2.7 הלכות שהמחבר חזר בו

ישנם עשרות מקומות שהמחבר חזר בו, אתן דוגמא שהמחבר חזר בו "לקולא" ואתן דוגמא שהמחבר חזר בו "לחומרא".

דוגמא אחת לקולא: במהדורה הראשונה (יח,מב) נאמר:

"מותר להסיע עגלת ילדים בשבת וביום טוב, לא רק בכביש הסלול, אלא גם בדרך חול, אבל רק בתנאי שיסיע את העגלה בקו ישר ולא יפנה לצדדים..."

הרב נויבירט מתיר לנסוע בעגלה רק ישר במקומות עם חול. ופוסק מסברתו שלצדדים אסור.

במהדורה השנייה(כת, מב) נאמר:

" מותר להסיע עגלת ילדים בשבת וביום טוב, לא רק בכביש סלול, אלא גם בדרך חול, ולא רק להסיע בקו ישר, כי אם גם להפנותה לצדדים מותר".

דוגמא אחת לחומרא: במהדורה הראשונה (א, כט) נאמר:

" מותר להוציא מים חמים מדוד שמש, גם אם המים נתחממו בו בשבת, ואפילו אם נכנסים במקומם מים קרים לדוד".

במהדורה השנייה (א,מה) נאמר:

" טוב להימנע מלהוציא בשבת מים חמים מדוד שמש, אם נכנסים במקומם לדוד מים קרים, והם מתחממים על ידי החמים.¹⁹³

בשתי הדוגמאות הרב נויבירט חוזר בו בעקבות הרב אויערבך, גם בדוגמא של ב"קולא" וגם בדוגמא של "לחומרא". וכך הוא ברוב המוחלט של המקומות של החזרות מההלכות.

1.2.8 הרב אויערבך כפוסק

במהדורה הראשונה של הספר, הרב נויבירט הכריע באופן עצמאי. ורק בשאלות הסבוכות כגון, "דוד שמש" "מעלית שבת" הובאה הכרעתו של הרב אויערבך. **במהדורה השנייה** חל שינוי מהותי, הרב נויבירט ¹⁹⁴מפנה את מקומו ¹⁹⁵לגדול הפוסקים "הרב אויערבך". וזה האחרון מכריע בכל דיון

¹⁹³ ראוי לציין שהחזרה של הרב נויבירט אינה מפני לחץ של הרחוב החרדי כפי שהעלילו על הרב נויבירט, אלא מפני הערה עניינית שהרב אויערבך מעיר לו, שבהרבה דודי שמש יש מערכת חשמל ובימים הקרים אנשים מפעילים את המים דרך הדלקת כפתור הבויילר, במקרה זה המים מתבשלים "מתולדות האור", ולא "מתולדות חמה", ולכן במקרה כזה לא שייך כל כך ההיתר שאנשים לא יבואו להתבלבל בין תולדות חמה לתולדות האור, כפי שכתב במהדורה הראשונה.

¹⁹⁴ יכול להיות שכתוצאה מהספר "פסקי הלכות שבת" ליקוט מפסקי הרב משה פיינשטיין והגאון משה שטערן, והמשנה ברורה. ספר מצליח מאוד שיוצא לאור בניו-יורק בשלוש מהדורות, השלישית היא בתשל"ח. (שנה לפני הוצאת המהדורה השנייה), הרב נויבירט והרב אויערבך מבינים שהציבור צמא לספר פסקים של "גדול תורה".

¹⁹⁵ ראוי לציין שיצאה המהדורה הראשונה הרב אויערבך היה בן 55, במהדורה השנייה הרב אויערבך בן 69 והופך לאחד מהפוסקים החשובים.

הלכתי הן בגוף הספר והן בהערותיו, ואין כמעט דף שלא מופיע בו שמו של הרב אויערבך. הדבר נכון גם לגבי החלק השני של המהדורה השנייה.

כמו שצינו לעיל בנוסף לדומיננטיות של הרב אויערבך בפסיקה, הוא עובר על הספר באופן יסודי הלכה אחר הלכה ומגיה את הספר בעצמו שלוש פעמים. משהו ש"גדול דור" לא עושה. כתוצאה מכך הספר מיוחס אליו.

עקב כך במהדורה השנייה הרב נויבירט אינו נזקק להסכמה, כי האוטוריטה ההלכתית¹⁹⁶ והבלעדית של מהדורה זאת הינו הרב אויערבך. הרב אויערבך ממליץ באופן אישי ל¹⁹⁷רב המכללה בית וגן ללמד בנות הלכות שבת "מהשמירת שבת כהלכתה", בעקבות מעורבותו הגדולה בספר, הספר נכנס לסמינר "בית יעקב".

הרב נויבירט נחשב ממהדורה זאת ואילך, למביא את דבר הרב אויערבך לעולם. כל הספרים ההלכתיים המלקטים את דברי הרב אויערבך, משתמשים במהדורה זאת של ה"שמירת שבת כהלכתה". ולחלקם הוא אף נותן "הסכמות".¹⁹⁸

מתאר יפה את הדברים הרב טרגר:

"ראש וראשון לכל הספרים הללו הוא ספרו של הגאון הרב יהושע נויבירט "שמירת שבת כהלכתה" הנחשב בעיני רבים ולא בכדי, כספר המבטא את פסקי רבינו. גם המחבר בעצמו, שהיה מקורב לרבינו במשך עשרות שנים כתלמיד. בהקדמתו מודה לרבינו, "אשר העיר והאיר מתורתו והיה לי לעיניים".¹⁹⁹

הרב²⁰⁰ אליעזר מלמד מסביר מדוע השתמש רבות ב"שמירת שבת כהלכתה" מהדורה שנייה כמקור עיקרי לספרו "פניני הלכה":

"מעל כולם הספר "שמירת שבת כהלכתה", לרב נויבירט, שתי מעלות עיקריות לו: א' הוא מלווה ומלוטש באופן מיוחד, ועבר ליטוש נוסף במהדורה החדשה שיצאה לאור בשנה שעברה. ב' הוא נשען על פסקיו וסברותיו של רב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שזכה ללבן את הלכות שבת באופן נפלא ומעמיק".²⁰¹

הסופר שמחה רז ממחיש את הדברים:

¹⁹⁶ במהדורה השלישית מוספות הלכות בשמו של הרב אלישיב, מנשה הקטן, הרב נויבירט מכריע מדעתו... ולכן נדרשות הסכמות לספר. והוא מצליח לקבל אותם מגדול הדור "הרב אלישיב".

¹⁹⁷ הרב יהושע כץ, רבה של מעלה אדומים, "אורו של עולם" עמוד 144, כמו כן דיברתי אתו, ואישר את הסיפור.

¹⁹⁸ לדוגמה לספר "שלמי שבת".

¹⁹⁹ ספר הזיכרון מבקשי תורה חלק שני חול מועד, עמוד תשח, תשנ"ז, ירושלים.

²⁰⁰ רב הישוב "הר ברכה", ספרו "פניני הלכה" נחשב בציבור הממלכתי דתי כספר הלכה הפופולרי ביותר, נמכר באזור החצי מיליון ספרים. הסט "פניני הלכה" נמכר במאה אלף עותקים.

²⁰¹ כתבה משיחת השבוע "חיים יהודיים" מאת אליעזר שולמן. מופיעה בספר "זכרונות פפי ז"ל" עמוד 250.

" בעת לווייתו של רבי שלמה זלמן, עמד לו יהודי ומירר בבכי, כאלפים אחדים. האדם שלידו התרגש מן המראה, ושאל אותו בעדינות: וודאי הכרת את הרב היטב? האם למדת אצלו? לא ענה היהודי, אבל כל השבת שלי, בנויה על הפסקים שלו שב "שמירת שבת כהלכתה". הוא הרב "של שבת שלי. של כל שבת ושבת", אמר היהודי ושב להתייפח".²⁰²

1.2.9 הסרת פרקים

במהדורה השנייה של חלק א שלושה מהפרקים שהיו במהדורה הראשונה מושמטים: שני פרקי "חול מועד", ופרק לדיני חינוך קטן. הסיבה להסרת שני פרקי "חול מועד" היא ²⁰³מפני שאין מקום. ולחינוך הקטן ²⁰⁴מפני שאין נושא זה קשור באופן ישיר. סיבה נוספת היא שפרקים אלו לא נכללו באינדקס של הספר במהדורה הראשונה.²⁰⁵

1.2.10 הוספות פרקים שמתייחסים לצביון השבת

במהדורה השנייה נוסף **כרך שלם** העוסק בדיני: הכנה לשבת ויו"ט, הדלקת נרות, קבלת שבת, קידוש, הבדלה, "לחם משנה", "מלווה מלכה" (סעודה במוצאי שבת), אבלות בשבת ויום טוב. חלק מהנושאים נפרסים על פני כמה פרקים.

ישנם שני פסוקים לגבי שבת הנאמרים בעשרת הדברות. פסוק ראשון: **"זכור** את יום השבת לקדשו" (שמות כ ח), פסוק שני: **"שמור** את יום השבת לקדשו (דברים ה יב).

"זכור" מבטא דברים חיוביים שאדם נדרש לעשות עבור השבת. מהמילה "זכור" חכמים לומדים את דיני קידוש בלילה וביום, קידוש במקום סעודה, הבדלה. בכך שהאדם עושה פעולות חיוביות עבור השבת הוא מקדש אותה. בנוסף הנביא הוסיף מושגים של "עונג שבת" ו"כבוד שבת" שהם פיתוח של הזכירה. "כבוד שבת" - ²⁰⁶חיוב הכנה של הבית והאדם **לקראת** שבת. כגון: לשים מפה לבנה על השולחן, קנייה מזון לשבת והכנתו, הדלקת נר שבת. "עונג שבת" - ההנאה של האדם **בשבת**, על ידי אכילת אוכל, תשמיש מיטה, שינה בשבת. אור דלוק בבית בשבת שאנשים לא יסבלו בשבת.

"שמור" היא מילה שלילית, מה לא לעשות. חכמים לומדים מהמילה "שמור" כל מיני דברים שאסור לעשות, וקוראים להם "שבות". עצם זה שהאדם לא פועל בשבת כמו יום רגיל, מקדש את השבת.

²⁰² התורה המשמחת 270.

²⁰³ הרב נויבירט בהקדמתו למהדורה השנייה. ולכן תמוה מאוד שחלק א של המהדורה השלישית יצא עב כרס.

²⁰⁴ מהקדמת הרב נויבירט למהדורתו הראשונה.

²⁰⁵ דעתי האישית, מסתמך על דברי הרב אשר וסרטייל שכתב בעמוד הראשון של האינדקס במהדורה ראשונה, שהאינדקס לא כולל פרקים אלו.

²⁰⁶ חכמים הקפידו מאוד על כך שהאדם יעשה פעולות הכנה אחת **בעצמו**, (תלמוד בבלי קידושין מא א), ובתלמוד הבבלי בשבת קיט א מובא שגדולי האמוראים חתכו דג, מלחו אותו.

בתחילה הרב נויבירט התעסק ב"שמירת שבת כהלכתה" ועסק ב"סור מרע", איך אנשים לא יכשלו בשבת. שלב שני לאחר שהמהדורה השנייה מתוקנת, הרב נויבירט משקיע עשר שנים בבניית ה"עשה טוב" איך ליצור תוכן נכון לפני שבת, בשבת ואחריה.²⁰⁷

בשנת תשמ"ט (1989) הכרך השני יוצא, לכרך השני בסופו (פרקים : סה,סו) הרב נויבירט מצרף שני פרקים על "חול מועד" שבמהדורה הראשונה היו בכרך א.

1.2.11 הבדלים בהלכות חול מועד בין המהדורות

בהלכות חול מועד חלו שינויים רבים, בעקבות הערות של הרב אויערבך שמופיעות בסוף המהדורה השנייה. בנוסף לדברים רבים שצצו. בפרקים אלו הרב נויבירט חוזר בו בהרבה הלכות. אתן דוגמא ל"קולא", ואתן דוגמא ל"חומרא":

דוגמא אחת: שמשות חלון שנשברה הרבה לפני המועד, האם מותר לתקן אותה במועד? במהדורה הראשונה (כט,טז) הרב נויבירט מתיר. ובמהדורה שנייה (סו,נד) אוסר ורק בהערה מביא מתירים.

דוגמא שנייה: האם מותר לתקן אמבטיה בחול מועד? המהדורה הראשונה (כט,מב) אוסר, במהדורה השנייה (סו,נח) מביא גם דעה שמותר לתקן. ומוסיף בהערה שזאת דעת הרב אויערבך.

1.2.12 קהל היעד של הספר

במהדורה השנייה מוסף בעמוד השער: "לאלה הנוהגים לפסוק כרמ"א".

הסיבה לשינוי: הרב יצחק יוסף מחבר ה"ילקוט יוסף" כותב מכתב לרב נויבירט בו הוא מוחה על כך שהספר לא מתאים לספרדים, כיון שהרב נויבירט הסתמך רבות על המשנה ברורה. ספר מרכזי שנכתב על השולחן ערוך אשר מבאר אותו.²⁰⁸

בתשמ"ו **שבע שנים לאחר צאת** "המהדורה השנייה", הרב עובדיה יוסף בין גדולי הרבנים הספרדים במאה שנים האחרונות כותב ספר יסודי²⁰⁹ "ללית חן" **ספר זה נכתב על המשנה ברורה** וכך כותב הרב עובדיה בהקדמתו "ללית חן":

"התעוררו כמה מהחרדים לדבר ה' והוציאו לאור מחדש, לפני כמה חודשים את הספר הקדוש "משנה ברורה" על הלכות שבת. . . להפיץ את דעת ההלכה של גאון ישראל. . . אשר מסביר בטוב טעם ודעת את דברי רבותינו בעלי השלחן ערוך, ומכריע להלכה ע"פ הסכמת גדולי האחרונים. אולם ביוזעם כי ברוב הדינים פוסק הגאון כדברי הרמ"א וסיעתו אף בניגוד לדעת מרן השלחן ערוך. . . נתבקשתי על ידם להוציא לאור בחוברת

²⁰⁷ **המשך חכמה** (דברים, ה, יב) מסביר שהתורה כתבה בחומש שמות "זכור" ורק בחומש בדברים "שמור", מפני שעם ישראל היה במדבר היו עוסקים בתורה, והאוכל היה משמים "מן" לא היה שייך לצוות על שמור, ורק לפני שמגיעים לארץ, ובארץ ישראל עם ישראל צריך לעבוד, ואין לו "מן". . . ובשבת אסור לעבוד, התורה מצווה על "שמור".

²⁰⁸ שמעתי אותו בשתי השיחות האחרונות שלו בישיבת בית אל, מופיע באתר ישיבה.

²⁰⁹ "ללית חן", על הלכות שבת, לפי סדר המשנה ברורה, תשמ"ו, ירושלים.

מיוחדת הערות וההארות שכתבתי בהלכות שבת, ולהודיע ולפרסם את דעת השלחן ערוך אשר קבלנו הוראותיו".

הרב יצחק יוסף בעקבות אביו סובר שהמשנה ברורה אינו ספר שנכתב לספרדים, הוא ספר שמביא הרבה אחרונים, אבל פוסק כרמ"א. **כמו כן ישנם הלכות בודדות בספר שאינם מותאמות לספרדים** לדוגמא: נחלקו השולחן ערוך והרמ"א במקרה שאדם מחזיר כלי ראשון על האש שהתבשיל מבושל ולא הצטנן לגמרי, השולחן ערוך פסק שאסור להחזיר, והרמ"א הקל. הרב נויבירט (פרק א, הלכה יח, חלק ד) מקל כדעת הרמ"א, למרות שלדעת השולחן ערוך אדם אסור להחזיר את התבשיל, אם התבשיל לא בחום ש"היד סולדת בו".²¹⁰

1.3 תיקונים ומילואים

בשנת תשנ"ג (1993) יוצאת מהדורה של "תיקונים ומילואים" מהדורה זאת יוצאת על ידי מכון, "נשמת אהרון ויעקב". מהדורה זאת יוצאת בשלושה הוצאות מרכזיות שונות.²¹¹

הוצאה א יוצא ספר שהכתרת בו "שמירת שבת כהלכתה" תיקונים ומילואים, מבוא ומפתחות.

הוצאה ב יוצאת **חוברת לבנה**: תיקונים ומילואים, מבוא, מפתחות, נספח לספר "שמירת שבת כהלכתה" עבור בית מדרש מוריה.

הוצאה ג כמו ההוצאה הראשונה עם הוספה של לוגו "הלכה למעשה לבית היהודי".

כפי שכתבתי במבוא²¹² לפרק, אי אפשר לדעת בוודאות האם הוצאה א' קדמה לב' או להיפך. אבל ברור שיש פה ויכוח בין שני בתי מדרש: "בית מדרש הלכה מוריה" לבין "מכון נשמת אהרון יעקב". הוויכוח הוא האם העיקר היא המהדורה השנייה של ה"שמירת שבת כהלכתה" וחוברת זאת היא נספח חשוב אבל נספח, או שמדובר פה בספר לכל דבר עם חשיבות עצמאית.

התיקונים ומילואים יוצא בצבעים שונים: אדום, חום, כחול, לבן. יכול להיות כחול או אדום גם בהוצאה א' וגם בהוצאה ג'. דבר זה מלמד על הצלחה גדולה של הספר.

1.3.1 שלושה דברים חדשים וייחודיים במהדורה זאת

²¹⁰ אם כי גם בהלכה זו ב"ישכיל עבדי" חלק ז סימן כה, מעיר שהיה קהילות של ספרדים שהקלו כרמ"א, ומצד שני היה אשכנזים שהחמירו כשולחן ערוך. ככלל בצפון אפריקה היו מספר קהילות שנהגו כרמ"א. ולכן כל הדיכוטומיה בין שולחן ערוך לספרדים, רמ"א לאשכנזים אינה ברורה. חשוב להוסיף ששיטת הרב אויערבך שהכרעת ההלכה ע"פ הכרעה הרבה יותר חזקה, מאשר הכרעה ע"פ מנהג. ולכן יהודי שפוסק כשולחן ערוך שיש לו תבשיל שלא התקרר לגמרי, יכול להגיד לאשכנזי שיחזיר לו את התבשיל על אש מכוסה, אך אם אדם מכריע מסברה שאסור להחזיר תבשיל זה על אש מכוסה, אסור לו לומר ליהודי אחר הפוסק שמוותר לשים תבשיל זה על אש מכוסה. ראה שולחן שלמה חלק ב על הרמ"א סימן רנג סעיף טו.

²¹¹ ראה נספח 1 תמונות 6,7,8.

²¹² עיין במבוא לעבודה שם כתבתי את דעתי בהערת שוליים.

1. **הגהות הרב אויערבך** : הרב אויערבך עובר על כל מה שכתוב בשמו בהלכות, ובהערות. מוסיף ומשנה, חוזר בו מהרבה הלכות שכתב בהערות למהדורה השנייה. וכך כותב הרב נויבירט :

"וברוך שהחיינו וקיימנו לעת הזאת אשר מו"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך שליט"א הואיל בטובו לשוב ולשים את עינו עין הבדולח ביגיעה רבה ועצומה לעבור ולחזק את בדק הבית, ולתקן את כל אשר ימצא שם בדק, וכסולת נקיה ביי"ג נפה זיקק את הדברים עד אשר יצא לאור חיבור נאה זה אשר לפנינו".

ראוי לציין שהערותיו של הרב אויערבך מתייחסות גם לדקדוקים לשוניים, ולא רק להערות הלכתיות. והוא אף מוסיף מילים בגוף ההלכה, ולעיתים מתחת להוספת מילים, כותב הערה.

2. **מבוא להלכות שבת** : הרב נויבירט כותב במהדורה זאת מבוא ל"שמירת שבת כהלכתה", במבוא הרב נויבירט נותן הגדרות ומושגים בסיסיים להלכות שבת. **במבוא נכרת גאונותו הגדולה** של הרב נויבירט גם בלמדנות וגם בהלכה. הרב נויבירט כדרכו ב"שמירת שבת כהלכתה" אינו מסתפק בהגדרה תיאורטית, אלא נותן דוגמא פשוטות השוות לכל נפש.

ישנו פער גדול במבוא של הרב נויבירט, בין גוף הספר לבין ההערות. גוף הספר בנוי משפה פשוטה לכל נפש, לעומת זאת ההערות מיועדות ל"בני תורה". בהערות המחבר מוסיף הרבה חקירות, שלא כולם הם למעשה. כגון, האם שני אנשים שעושים מלאכה ביחד איסורם הוא מהתורה, או איסור חכמים? שאלה זאת חשובה, אך אין לזה השלכה מעשית ישירה.²¹³

3. **מפתחות לשולחן ערוך של ספרי הרב נויבירט** : בספר זה ישנו הפניה מהלכות בשולחן ערוך לבין הספר "שמירת שבת כהלכתה".

רבי אברהם דנציג בעל ה"חיי אדם" כותב בהקדמתו לספר "חכמת אדם" :

" ובהיותי בקהילת קודש ליסא שנת תק"ע וקבלתי פני גדול הדור פאר הזמן גאון הגדול צדיק ועניו מורינו הרב יעקב בעל המחבר ספר חוות דעת אב"ד דקהילת קודש הנ"ל ונתכבדתי ממנו לעיין מעט בחיבורי חכמת אדם **אמר ברוב ענותנותו אילו היה החיבור הזה מסודר על פי סימני שולחן ערוך היה תועלת גדול אף למופלגי תורה** כי היה להם השולחן ערוך ללמוד וחיבורי זה לחזור בו. **וכן אמר לי ידידי הגאון הגדול מוה' חיים וולאזין ז"ל אני פי מלך שמרתי ובביאתי לביתי חזרתי על חיבורי וסדרתי אותו על פי סימני שולחן ערוך**".

הרב אברהם דנציג עבר תהליך בכתיבת ספרו, בתחילה כתב ספר עם כללים, ורק לאחר שהגדולים אומרים לו לחבר על השו"ע, הוא עושה קישורים מהכללים לשולחן ערוך. הרב נויבירט ב"שמירת שבת כהלכתה" עובר שינוי גדול כרב אברהם דנציג, בהוספת המפתח לשולחן ערוך.

²¹³ **הרמב"ם** ב"משנה תורה" כותב בכל הלכה מהלכות שבת, את רמת האיסור : האם האדם חייב קרבן, האם הדבר אסור מהתורה אל לא חייב קרבן, האם הדבר אסור מדברי סופרים. **אך הטור והשולחן ערוך** כותבים רק את האיסורים בלי להיכנס לרמת החיוב כי אין לזה השלכה מעשית.

1.3.2 מאפייני שלושת הדברים:

שלושת הדברים שצינו ממשכיות את המהלך של המהדורה השנייה להפיכת הספר מאנציקלופדיה שניתן דרכה למצוא תשובה לפתרון מידי לבעיה שהתעוררה, לספר לימודי. "המבוא" נותן הקדמה להלכות שבת, ומכניס את הקורא ל"עניינים". כך גם הערותיו של הרב אויערבך רובם למדניות.²¹⁴ המפתח על השולחן ערוך, נותן אפשרות למי שלומד שולחן ערוך נושאי כליו ומשנה ברורה, לראות מה ה"שמירת שבת כהלכתה" מוסיף להבנת הסעיף.

1.4 מהדורה שלישית

בשנת תש"ע (2010) לאחר 31 שנים מהמהדורה השנייה, יוצאת לאור המהדורה השלישית.²¹⁵ המהדורה השלישית כוללת רק את החלק הראשון של ה"שמירת שבת כהלכתה".²¹⁶ מהדורה זאת משלבת בתוכה את התיקונים והמילואים של הרב אויערבך לגוף הספר, וכן את המבוא. ואת המפתחות על השולחן ערוך. יחד עם זאת משולבים הלכות נוספות שלא נכתבו במהדורה השנייה.

הרקע למהדורה השלישית הוא התפשטות שלושה ספרים מרכזיים: "פסקי תשובות" "אורחות שבת" "מנחת איש" שלושה ספרים אלו מצליחים מאוד, ומתייחסים לבעיות שלא הופיעו ב"שמירת שבת כהלכתה". הספרים יוצאים בתשנ"ו (פסקי תשובות על שבת), תשס"ג (אורחות שבת), תשס"ז (מנחת איש). שלושה ספרים אלו מתמקדים בבעיות שמצויות בימינו כמו ה"שמירת שבת כהלכתה".²¹⁷ הרב נויבירט מבין שיש סכנת קיומית על ספרו, ומוציא מהדורה חדשה.

בנוסף נכתב בהקדמה למהדורה השלישית שהרב אויערבך עודד אותו להוציא לאור מהדורה נוספת מתוקנת.

1.4.1 הוספות חיצוניות במהדורה השלישית

המהדורה השלישית יוצאת דרך מכון "נשמת אהרון יעקב" עם הלוגו שלהם כמו בכרך התיקונים והמילואים הוצאה שלישית. העמודים באותו עמוד של "התיקונים ומילואים", "מאורי איש". המהדורה יוצאת דרך הוצאת ספרים "פלדהיים", כמו במהדורה הראשונה. במהדורה זאת נוספה בצד כל ההלכה את הנושא המדויק שלה, דבר זה מקל מאוד על האדם את החיפוש שלו. בנוסף הערות אלו מסדרות לאדם את ההלכות, ומגדירות מה ההבדל בין ההלכות השונות וניכר שתלמיד חכם גדול כתבם. כמו כן לכל תת פרק בראשי פרקים נוסף העמוד שנמצא בו. בנוסף יש טבלת השוואה בסוף הספר בין הפרקים והסעיפים שבמהדורה שנייה לבין המהדורה השלישית. הסיבה

²¹⁴ ראוי לציין שמפתח זה נכנס למהדורה השלישית, ובעקבות כך ב"פסקי תשובות", ספר שמלקט הרבה אחרונים על בעיות שהתעוררו, שנה לאחר המהדורה השלישית מוציא מהדורה שניה עם פסקים על סדר השולחן ערוך, משנה ברורה.

²¹⁵ ראה נספח 1 תמונה 9.

²¹⁶ כמו שבמהדורה שניה הרב נויבירט מכניס את כל המילואים של הרב אויערבך שהיו בסוף הספר ומשבץ אותם לתוך הספר.

²¹⁷ להרחבה עיין קטע מפסק הדין של הרב אשר ווייס שהובא בפרק הראשון תחת הכותרת "בעיות חדשות שצצו", לענין השיקול פה הוא אינו כלכלי, אלא אידאולוגי. הרב נויבירט אינו רוצה שהפסיקה המחמירה של החזון איש ורובני "בני ברק" תתפשט, ולכן מוציא את המהדורה השלישית. (גם את פרס הרב קוק אינו רצה לקבל כדי לא ליהנות מהתורה כפי שכותב במכתב לרב אשר וסרטייל. (וראה נספח 2 תמונה 2)

היא מפני שפוסקים רבים התייחסו למהדורה השנייה, ואם לא יהיה מפתח זה לא יהיה ניתן להבין את דבריהם.²¹⁸ הגלאסרי שהיה בהוצאה החמישית של המהדורה הראשונה חוזר. כמו כן המהדורה השלישית יש יותר "סלנגים" ומילים מדוברות, לעומת המהדורות הקודמות בהם העברית יותר תקנית, ועם פחות סלנגים. כמו כן הרב נויבירט כותב לראשונה בספרו, את סיפורו המרגש, שגרם לו לכתוב את ה"שמירת שבת כהלכתה".²¹⁹

1.4.1.1 הוספות סלנגים ועברית מדוברת

במהדורה השלישית הרב נויבירט משתמש בעברית מדוברת, למרות שלעיתים מבחינה דקדוקית הדבר אינו נכון. וכן הרב נויבירט מוסיף הרבה סלנגים.

לדוגמא: במהדורה השנייה הרב נויבירט פוסק (פרק טז הלכה כב): "אסור לחרוט על לוח ממחק". במהדורה שלישית (פרק טז הלכה כג): "אסור לכתוב על לוח ממחק".

מבחינה דקדוקית הרב נויבירט היה צריך לכתוב "לחרוט", אבל מכיוון השפה המדוברת היא לכתוב. אם היה כותב "לחרוט" לא בטוח שהיו מבינים את כוונתו שיהיה "לכתוב".

דוגמא לסלנג: במהדורה שניה המונופול נקרא: "משחק הריכוז" (פרק טז הלכה לב). במהדורה השלישית נקרא בסוגריים: "מונופול". (פרק טז הלכה לג)

שינויים אלו נעשו מפני שהדור ישתנה, מדור שמדבר עברית תקנית, לדור המדבר בעברית עילגת, ואינו מקפיד על כללי דקדוק בסיסים.²²⁰

1.4.1.2 הוספות מהותיות במהדורה השלישית

במהדורה השלישית נוסף מבוא מחודש השונה באופן מהותי מהמבוא של התיקונים והמילואים. ה"הערות של התיקונים ומילואים" של הרב אויערבך משולבות בתוך הספר, הרב נויבירט מוסיף הלכות חדשות. יש שלושה הסכמות חדשות: הרב אלישיב, מנשה הקטן, הרב שמואל אויערבך. בספר זה יש לראשונה פסקים של הרב אלישיב. הרב נויבירט פוסק הלכות עצמאית ומכריע. ונוספים הרבה דברים חדשים בהערות בתגובה להערות של רבניים מסוימים. נוספים ספרים חדשים של הרב אויערבך: מנחת שלמה, שולחן שלמה. כמות ההפניות "לכתבי עת" יורדת, ומוסיפים ספרים למדניים בספר.²²¹

²¹⁸ כנראה בעקבות הגלאסרי ב"אורחות שבת".

²¹⁹ הרב נויבירט הוסיף את סיפורו המרגש רק במהדורה השלישית, מפני שכיום אנחנו דור שמחפשים ריגושים ולא רק תוכן.

²²⁰ בתלמוד הבבלי בקידושין דף ע עמוד א, מבואר שעדיף לדבר בלשון אנשים, מאשר בשפה גבוהה שאנשים לא מבינים. המהר"ל בנתיב העבודה יב מבאר שהשירה נכתבת בלשון שאינה לשון דיבור של אנשים מפני שכל מטרתה היא הפלגה. ושם מרחיב בדבר לגבי פיוטי פורים וקינוח ט' באב. מדבריו נראה שסתם כך יש לכתוב בשפה המדוברת.

²²¹ נעזרתי באוצר החכמה לבדוק זאת.

1.4.1.3 שינויים בראשי פרקים במהדורה השלישית

במהדורה השלישית הפרקים נשארו כמו במהדורה השנייה ארבעים ואחד. אך חל שינוי בראשי פרקים. **לדוגמא**: "יום טוב שני של גלויות", עובר לפרק שני יחד עם יו"ט, ועירובי תבשילין, במקום להיות כמו במהדורה השנייה בפרק שלוש ואחד, "מלאכת נכרי בשבת".

1.4.1.4 במהדורה השלישית מוספות כותרות משנה חדשות

לדוגמא **בפרק יז** יש כותרות חדשות: "הלכות תחומין" "עירוב תחומין" **בפרק כג**: "דינים שונים".

1.4.1.5 שינוי נוסף הוא בכותרות שמשנות

לדוגמא: בתת כותרת במהדורה השלישית פרק כ כתוב: "מוקצה מחמת חסרון ידיעה" במקום "מוקצה בטעות" שהיה במהדורה השנייה. **דוגמא נוספת**: בתת כותרת בפרק כה: "מניעת מפגעים" במקום "מניעת פיגועים" שהייתה בפרק כה במהדורה הקודמת.

1.4.1.6 חשיבות המבוא

ב"מהדורה השלישית הרב נויבירט כותב מבוא הכולל 47 עמודים. במבוא הרב נויבירט נותן את כל כללי שבת בצורה פשוטה ויסודית. כאשר לכלל הרב נויבירט נותן דוגמא מעשית.

שלושה דברים החשובים במבוא:

במבוא **ניכרת גדולתו** של הרב נויבירט, שלא כמו המהדורה השנייה בא הוא "נחבא אל הכלים". המבוא גורם לספר להיות לימודי יותר ופחות ספר "אנציקלופדיה". **הרחבת קהל היעד** - המבוא גורם להרבה בני ישיבה, ובני תורה לרכוש את הספר. הערותיו של המבוא הינם למדניות ומוכוונות לקהל הישיבות ובני תורה. לדוגמא: במבוא יש ביטויים ישיבתיים כגון: "יל"ע – יש לי עיון, וצ"ע – וצריך עיון.

הרב נויבירט מכניס את המבוא בתוך תוכן העניינים, כאשר יש שלושה פרקי מבוא, וכל הלכה רשומה כתת נושא עם עמוד מדויק שיהיה ניתן למצוא אותה בקלות. ולצד כל הלכה יש את הנושא שלה, כמו בשאר הספר במהדורתו השלישית.

1.4.1.7 שינויים שנעשו במבוא

הוספת נושא: הרב נויבירט כותב הקדמה גם על הלכות "חול מועד" דבר שלא היה במבוא ההתחלתי. הסיבה היא שהלכות "חול מועד" זה חלק מהלכות הספר. והמבוא מקיף את כל הלכות הספר.

תיקון טעויות: במילואים א ז הרב נויבירט כותב: "... מלאכה ששינה מאופן הפעולה כפי שהיה במשכן, כמו המחתיך ירק דק דק, בסכין ולא במטחנה כטחינת חיטים. הרב נויבירט מפנה לרמב"ם (הלכות שבת פרק ח הלכה טו) אלא ששם הלשון: "וכל השוחק תבלין וסימנים במכתשת הרי זה

טוחן" ולא מוזכר טחינת חיטים. במבוא של המהדורה השלישית הדברים מתוקנים : "כפי שעשו שם כטחינת הסממנים".

הוספת הגדרות : הרב נויבירט מוסיף הגדרות. לדוגמא הלכה ט : "המעשה המחייב במלאכה" שם הרב נויבירט מחלק בין מלאכות שעוברים אותם בעשיית המלאכה, כגון מבעיר. ויש מלאכות שחייבים רק אם יש פה תוצאה כגון בישול. **דוגמא נוספת :** בעמוד 47 הרב נויבירט מוסיף : " ולא נקרא "שלא כדרכה". . אלא כאשר השינוי נעשה בגוף המלאכה.

הלכות שהרב נויבירט מוסיף בהגדרות : הרב נויבירט מוסיף הלכות. לדוגמא בעמוד 46 " . . היוצא מרשות לרשות וסוכריה עטופה בנייר בתוך פיו. . . פטור כי אין זו הדרך להוציא סוכריה עטופה. " **דוגמא נוספת** שם : "המכבה את האור בגב היד או המרפק הרי זה "כלאחר יד" ופטור מהתורה".

הוספת מבואות : ישנם הלכות שהרב נויבירט הוסיף מבוא על מנת שנבין. לדוגמא : הרב נויבירט בתיקונים ומילואים פרק א הלכה כ כותב :

"העושה את כל חלקי המלאכה חייב, ואליו העושה רק מקצתה של מלאכה- פטור מן התורה ואסור מדרבנן. ולכן עקר חפץ ברשות היחיד והוציאו לרשות הרבים, אם אינו מניחו ברשות הרבים, אינו חייב משום הוצאה".

הבעיה בהלכה זאת שלא תמיד הקורא מבין, למה אדם שעקר ולא הניח לא עשה מלאכה שלמה? במבוא למהדורה השלישית (א,כ) הרב נויבירט מוסיף :

"לדוגמה, מלאכת הוצאה מרשות לרשות יש בה שלושה שלבים, עקירת החפץ ברשות האחת, העברתו לרשות האחרת, והנחתו ברשות החדשה, ולכן אם עקר חפץ אם אינו מניחו ברשות הרבים... אינו חייב משום הוצאה".

בכך שהרב נויבירט הוסיף מה השלבים לעשות את מלאכת ההוצאה, הדוגמא ממלאכת הוצאה תובן.

שינוי סדר נושאים : הרב נויבירט שינה מסדר הנושאים במספר מקומות. לדוגמא "הנאה ממלאכת שבת" "בתיקונים ומילואים" היה בפרק השני הלכה יא, לעומת זאת במבוא של המהדורה השלישית, "הנאה ממעשה שבת" מובא בפרק הראשון בהלכה לד. מבחינה הגיונית "הנאה ממעשי שבת" אינה שייכת לשבותים שבפרק ב וזה רק מבלבל, אלא זה איסור חכמים עצמי, שלא קשור לשבותים. ולכן הרב נויבירט שינה את המיקום.

דיוקים בסדר ההלכה : הרב נויבירט בפרק ב במבוא של "תיקונים ומילואים" כתב :

"דברים שאסרו "כדי שלא יהיה שבת קלה בעיניו ויבוא לעשותם בעצמו" – אסרו לומר לנכרי לעשות ליהודי מלאכה בשבת, אסרו לטלטל מקצת הדברים בשבת כדרך שעושה בחול".

מסדר זה מובן שגם אמירה לגוי וגם מוקצה זה מפני החשש ששבת תהיה קלה בעיני היהודי, ויעשה איסור.

במבוא למהדורה שלישית בפרק ב הלכה ח הרב נויבירט **מתקן** ומפריד בין אמירה לגוי שהחשש הוא שהיהודי יבוא לעשות מלאכה בשבת, לבין מוקצה שהחשש הוא שהשבת תהיה קלה בעיני היהודי. הקשר בין שתי הדברים הוא ברור "ששבת לא תהיה קלה בעיני היהודי". אבל הגדרים של האיסורים שונים בתכלית. בעקבות הערות בצד, החידוד בין האיסורים השונים ברור יותר.

הבדלים בעריכה בין פרקי המבוא: בפרק הראשון העוסק בהגדרות מלאכת שבת ניכר שנעשתה עבודה יסודית ושינויים רבים. לעומת זאת מהפרק השני ואילך נראה שהמחבר העתיק את הדברים מה "תיקונים ומילואים" וכמעט לא שינה והוסיף במילים. במיוחד בהלכות יום טוב, ויום כיפור.

1.4.1.8 הכנסות תיקוני הרב אויערבך

בחלק תיקונים ומילואים שיוצא בשנת תשנ"ג (1973) הרב אויערבך עובר **שוב** על כל ההלכות וההערות **שנכתבות בשמו**, מוסיף הרבה שינויים בהערות ומוסיף גם דברים להלכות הספר עם הערות מתחת להלכה שצריך להוסיף. ב"מהדורה השלישית" הערות הרב אויערבך נכנסות לגוף הספר.

1.4.1.9 הלכות שהרב אויערבך מוסיף

במהדורה השנייה (ג מט) נאמר: "משקה שרוב בני אדם רגילים לשתות אותו בלי לסננו תחילה, אם גם הוא רגיל לשתותו בלי סינון מותר..."

הרב אויערבך מעיר **שצריך להוסיף הלכה:** "וכן מותר לסנן מיצי פירות כדי להסיר את בשר הפרי מהם, מכיוון שרגילים רוב בני אדם לשתות אותם ביחד עם הפרי המעורב בהם..." הלכה זאת מחודשת. ולכן הרב אויערבך מבאר בהערה מדוע זה שונה משאר דברים שאסרנו. במהדורה השלישית הרב נויבירט מכניס הלכה זאת לגוף הספר (פרק ג הלכה ג).²²²

דוגמא נוספת: הרב אויערבך ב"תיקונים ומילואים" (פרק כ הערה טז) מוסיף "סבון וחומרי כביסה, כל אלה בכלל כלי שמלאכתו לאיסור הם". הרב נויבירט מכניס זאת במהדורה השלישית.

1.4.1.10 הערות נוספות שמתחדשות

הרב אויערבך מכניס הרבה הערות למדניות חדשות, שלא הביא במהדורה השנייה, וכל הערות נכנסות לגוף הספר. ההערות מתחלקות לכמה סוגים:²²³ הערות שהרב אויערבך מסביר למה ההלכה הזאת שונה מההלכה האחרת, הערות שבאות להסביר למה הדבר מותר,²²⁴ הערות שהרב אויערבך מסייג מאיסור שעלול לקרות.

²²² אם כי הרב נויבירט מוסיף על הערת הרב אויערבך להלכה זאת, ואף נשאר בצ"ע.

²²³ ראה "תיקונים ומילואים" פרק יח הערה ע.

²²⁴ ראה תיקונים ומילואים הערות על פרק ג הערה חדשה על סעיף כו.

1.4.1.11 הוספות להערות הקיימות

הרב אויערבך מוסיף הרבה שינויים לכל הערה: ²²⁵ישנם הערות בהם הרב אויערבך מוסיף ומבאר את דעתו למרות שחולק על אחרונים חשובים. ²²⁶ישנם הערות בהם הרב אויערבך מחזק את שיטתו. ²²⁷הערות בהם הרב אויערבך מתפלפל בהבנת ראשונים.

1.4.1.12 הערות בעקבות האגרות משה

לשתי הלכות שהרב נויבירט כתב בשמירת שבת כהלכתה מהדורה שנייה, הרב משה פיינשטיין אינו מסכים, ודעתו מובאת בהערות. ²²⁸

הלכה א: "תבשיל מבושל כל צרכו שנמצאות בו עצמות של עוף אשר מרוב בישול הן מתרככות ויהיו ראויות לאכילה, יש להקפיד שגם הן כבר תהיינה מבושלות כל צרכן וראויות לאכילה." במהדורה השנייה המקור להלכה זאת שמועה מהרב אויערבך (א, יח, ד)

במהדורה השלישית מוסף בהערה: עיין במנחת שלמה (חלק א, סימן ו) וע"ע (דעה חולקת) אגרות משה ד עו-עז. כוונתו ששם הרב פיינשטיין חלק ואומר שבעצמות אנשים לא מקפידים, ולכן לא צריך שיהיו "מבושלים כל צרכן".

הלכה ב: במהדורה השנייה פרק יט הלכה ו מובאת הלכה בשם הרב פיינשטיין שאדם יכול ביום טוב להעביר חפיסת סיגריות למרות שלא צריך את כל החבילה. שם בהערה יג הרב נויבירט מוסיף הלכה: "ולפי זה הוא הדין במוציא מפתח לרשות הרבים... דמותר לו להוציאו גם אם נמצא בצרור אחד יחד עם אחרים".

הרב משה פיינשטיין שומע על פסק זה שיצא מדבריו ומחלק בין סיגריות שכל סיגריה הוא פוטנציאלית לשימוש גם אם לא בטוח שישתמשו בה ולכן מותר לטלטל את כל החפיסת סיגריות, לעומת מפתח שאדם לא יצטרך אותו ולכן המפתח יהיה אסור בטלטול. הרב נויבירט במהדורה השלישית פרק יט הערה יד מביא את דבריו אלא שנשאר בדעתו.

1.4.1.13 הלכות שהרב נויבירט חזר בו

יש עשרות מקומות שהרב נויבירט חזר בו במהדורה השלישית ממה שכתב במהדורה השנייה. אנקוט דוגמא ל"קולא" ודוגמא ל"חומרא".

דוגמא ל"חומרא" במהדורה השלישית: במהדורה השנייה (טז, לב) הרב נויבירט כתב:

²²⁵ הדוגמא הטובה ביותר לכך היא הערה "בתיקונים ומילואים" בפרק יא הערה עד, שהרב אויערבך מרחיב מדוע הלכה כמותו ולא כחזון איש.

²²⁶ ראה תיקונים ומילואים פרק יא הערה קלג.

²²⁷ ראה תיקונים ומילואים פרק כג הערה מד.

²²⁸ בחיפוש בפרוייקט השו"ת שערכתי על המילים: "שמירת שבת כהלכתה" באגרות משה, היה שתי הלכות שכתובות באגרות משה שחולק על ה"שמירת שבת כהלכתה" מהדורה שנייה, וכשבדקתי גילתי שהרב נויבירט התייחס בשני המקרים.

"טוב להימנע ממשחקים שבהם משתמשים בכסף מדומה, כגון משחק הריכוז, והוא הדין לגבי כל משחק שעשוי להרויח או להפסיד כגון משחק הסביבון".

במהדורה השלישית (טז, לג) :

"אסור לשחק בשבת כל משחק שעשויים להרויח או להפסיד בו כגון משחק הסביבון או משחק זוג או פרט. וטוב להימנע ממשחקים שבהם משתמשים בכסף מדומה, כגון משחק הריכוז (מונופול)".

ובהערה בשתי המהדורות מביא שהרב אויערבך מתיר לגמרי במשחק כסף מדומה.

דוגמא "לקולא" במהדורה השלישית : במהדורה שנייה (טז, ו) כתוב :

" אין לאסור משחק כדור- להוציא משחק כדורגל- אפילו מחוץ לבית".

במהדורה שלישית (טז, ו) : "משחקי כדור על האדמה או הדשא כגון כדורגל, אסורים ואפילו על משטח מרוצף... אבל אין לאסור לשחק על גבי משחק מרוצף בתוך הבית".

ע"פ המהדורה השלישית יהיה מותר לשחק כדורגל באולם במפעל הפיס שהמגרש נמצא בתוך מקום סגור. וגם במקומות מרוצפים שאין חשש של "השוויות גומות" כלומר במקומות שאדם לא יבוא אם נתיר לו לשחק במגרש מרוצף, לשחק במגרש שאינו מרוצף או דשא.

1.4.1.14 הלכות שהתווספו במהדורה השלישית

ישנם הלכות רבות שנוספו במהדורה השלישית.

דוגמא א : הרב נויבירט **פוסק** (טו, פח) : "טיטולים שיש שהם סימני היכר הנעלמים עם הרטבת הטיטולים על ידי התינוק (כגון נקודות כחולות), מותר לחתל בהם, ולית לן בה במה שהתינוק "מוחק".²²⁹ מדובר פה על טיטולי האגיס שמחליפים צבע, הרב נויבירט מתיר להשתמש הטיטולים אלו. תופעה חדשה זאת התחדשה זמן רב אחרי שיצאה המהדורה השנייה.

דוגמא ב : הרב נויבירט **פוסק** (טו, צג) : " נעלי ילדים שיש בהם נורה שנדלקת עם כל דריכה על הרצפה, אין להנעילן את הילדים בשבת וביו"ט, אלא אם כן הפסיק את פעולת הסוללה מבעוד יום. " - בהלכה זאת יש חידוש גדול, מפני שהמבוגר ששם לילדו את הנעל לא עשה פעולה שאסורה בשבת, ומה שהילד הולך ונדלק האור בנעליים, התוצאה של הדלקת האור קוראת אגב ההליכה. לילד לא בטוח בכלל שנוח בהדלקת האור וגם לאביו, ובכל זאת הרב נויבירט מחדש בסברה שמפני שזאת הדרך להדליק את האור בנעליים אלו, והנעלים מיועדות גם לשם הדלקת האור. חידוש זה למד הרב נויבירט מסברה שהרב אויערבך הוסיף, לאסור סגירת מקרר שהנורה שלו תדלק בטענה שהסגירה נחשבת כמעשה בידים ולא כ"פסיק רישא". כלומר זה לא תוצאה אגבית של מעשה.

²²⁹ כיום בתינוקיה של בית חולים "שערי צדק", שהרב נויבירט שימש שם כרב, משתמשים בטיטולים אלו.

הלכה זאת מבטאת שינוי של הרב נויבירט, ממלקט של הלכות לפוסק המכריע מסברתו ומדמה "מילתא למילתא".²³⁰

1.4.1.15 דוגמאות נוספות שהרב נויבירט במהדורה שלישית מתגלה פוסק

דוגמא אחת: הרב נויבירט פוסק: "גם בקבוק טרמוס שמלאו אותו מכלי ראשון – דינו ככלי שני". (א,ב,ג) ובהערה כותב כך מסברה, ואחר מוסיף שכן הוא באגרות משה, וחזון איש.

דוגמא שניה: הרב נויבירט פוסק (ל ז) במהדורה השלישית שאם יש לאדם אור חלש בבית, יכול לומר לגוי: האור בבית חלש, למרות שבעקבות אמירה זאת הגוי ידליק עבורו נר נוסף או מנורת פלורסנט נוספת וכדומה. ובהערה (פרק ל הערה יח) הרב נויבירט מסביר שמכיוון שהיה אור, הוספת אור לא נחשבת הנאה ממשית שאסור לגוי לעשות עבור הישראל. הרב נויבירט כותב פסק זה כחילוק שיצא לו בשתי פסקים של "המשנה ברורה", הרב נויבירט מוסיף שבספר "פניני המאור" כותב בשם הרב אויערבך לאסור, ומרחיב לבאר למה היתרו נכון.

בדוגמא השנייה ישנו חידוש הגדול הרב נויבירט פוסק נגד רבו המובהק, הרב אויערבך.

1.4.1.16 הוספת מפתח על סדר השולחן ערוך

בחלק "תיקונים ומילואים" הרב נויבירט מוסיף²³¹ מפתח על פי סימני הולחן ערוך. במהדורה השלישית הרב נויבירט מכניס מפתח זה עם הוספות.

הוספות במהדורה השלישית במפתח: במהדורה השלישית הרב אויערבך מוסיף קו תחת מתחת לכל סעיף בשולחן ערוך, ברמ"א ובנושאי כלים שהספר מחדש מההבנה הפשוטה, שהיה ניתן להבין בהם.²³²

כמו כן נוספים ספרים שלא הופיעו במבוא של ב"תיקונים ומילואים" כגון "שערי תשובה".

בנוסף עיצוב המפתח משתנה לגמרי, ב"תיקונים ומילואים" היה כותרת של הסימן מתחת הסעיף בשולחן ערוך וברמ"א, ומתחת לזה אחרונים. במהדורה השלישית הרב נויבירט כותב בצד ימין את הסימן, בצדו את הסעיף ומתחת את האחרונים. וכך המפתח נראה הרבה יותר אסטטי, ויותר נוח לחיפוש. כמו כן המפתח כולל גם הלכות ב"חושן משפט", ו"אבן העזר".

²³⁰ אם כי הרב נויבירט מוסיף על הערת הרב אויערבך להלכה זאת, ואף נשאר בצ"ע.

²³¹ עיין שם שהרחבנו בדבר.

²³² ראה מהדורה שלישית עמ' תשסב בהוראות לשימוש במפתח.

סיכום

בעבודה זאת ניסיתי בכל כוחי להכניס את הקורא, לעולם של ה"שמירת שבת כהלכתה" כאשר התמקדתי בשני נושאים מרכזיים:

1. חידושו של ה"שמירת שבת כהלכתה", והשפעתו החיובית והשלילית על הציבור התורני.
2. הוצאות שונות של מהדורות הספר.

פרק ראשון: בפרק זה התעסקתי בחשיבותו של הספר, בסוגה הספרותית שיצר, במקורותיו השונים של הספר, התעסקתי בסדר החדשני שנקט המחבר בספרו, בשימוש באינדקס נרחב לראשונה בספר הלכה מרכזי. התעסקתי בחידושים הלכתיים שהספר יצר כגון: שימוש בכתבי עת, פרסום רבניים צעירים לציבור, על השפעתו הנרחבת של ה"שמירת שבת כהלכתה" על העולם התורני, ההלכתי והלמדני, ועל הביקורת המרכזית על ה"שמירת שבת כהלכתה".

פרק שני: בפרק זה התעסקתי בהבדלים שבין חמשת ההוצאות השונות של המהדורה הראשונה והשינויים שחלו בין **שלושת המהדורות השונות** של ה"שמירת שבת כהלכתה", והייחודיות שבכל מהדורה. בנוסף לשלושת המהדורות הבאתי גם את הספר/חוברת "תיקונים ומילואים".

כמעט כל חידוש וכל ביקורת שהבאתי, הייתה בתגובה לדברים שנאמרו שאינם מדויקים. לדוגמא הטענה שהרב נויבירט מקל במהדורה הראשונה ובמהדורה השנייה מחמיר אינה נכונה, אך במקום להתייחס לטענה, הבאתי רק דוגמא לפסיקה מקלה ודוגמא לפסיקה מחמירה, וכך גם בהבדל ההלכתי שבין המהדורה השנייה לשלישית.

הרב נויבירט כתב את הספר ההלכתי הראשון הנותן מענה מקיף לעם חי בארצו ומכיוון שכן טבע חידושים רבים.

הרב נויבירט השתמש ברעיון התמצות שהתחיל ב²³³רי"ף שלקח סוגיה ותמצת את מסקנות הסוגיא, עבר לרמב"ם שקיצר להלכה אחת, עבר לטור שקיצר עוד יותר, עבר ל"קיצור שולחן ערוך" של הרב גנצפריד שתמצת עוד יותר, והגיע לרב נויבירט שקיצר יותר מכולם.

הרב נויבירט היה פוסק. כיום אין לצערנו פוסק שייקח על עצמו את הרעיון שהתחיל הרב נויבירט, לענות על הבעיות הלכתיות חדשות שצצו בדורנו בשפה פשוטה, בסגנון המשלב פשטות עם עמקות. כיום הספרים נכתבים על הדברים הפשוטים שנדרש ליקוט בלבד, ולא על בעיות חדשות הנדרש בשבילם כוח פסיקה. והכותבים על בעיות הלכתיות חדשות, כותבים בשפה מורכבת ומסובכת.

ניתן לסכם ולומר שהרב נויבירט היה המתורגמן של דורו. בעם ישראל מתקופת משה רבינו היה רב, ולכל רב היה מתורגמן. תפקיד המתורגמן הוא לקחת את התורה הגדולה של הרב, את הרעיון הגדול ולהכניס אותו לעולם המעשה, לציבור הפשוט שחי את השפה הפשוטה של היום יום שרוצה לדעת מה לעשות בלי התפלפלות יתירה.²³⁴

²³³ רבי יצחק אלפסי כתב חיבור הלכתי על הגמרא, מופיע בסוף כל תלמוד בבלי.

²³⁴ בתוספתא בסוף פרק רביעי בכריתות מתואר שאהרון שקול למשה, כלומר שהמתורגמן שווה לרב, וראה תורה תמימה (שמות ו הערה יט) שמקשה ומסביר באופן שונה את התוספתא.

בביבליוגרפיה

- אגן. מ(טבת-שבט תשכ"ו), ביקורת ספרים שמירת שבת כהלכתה, הנאמן- "בטאון התאחדות חברי הישיבות, גיליון לא, 21.
- אויערבך. ע (טבת תשנ"ו), פסקי הלכות ברכות ותפילה, מוריה, שנה עשרים, גיליון י-יב, עו-פ.
- אליהו. י, (2009), אורו של עולם, ספריית בית אל, ירושלים.
- אליהו. י (1998), התורה המשמחת, ספריית בית אל, ירושלים.
- אליהו. י (2004), שיחות הרב נבנצל במדבר, ספרית בית אל, ירושלים.
- אריאלי. י (תש"ס), באהלה של תורה, חלק ב, אורח חיים, מכון התורה והארץ, כפר דרום.
- ארנד. מ (1996), הסכמות לספרי קודש בימינו, מתוך הספר על מחקרים בביבליוגרפיה ובתולדות הספר העברי המודפס, הוצאת אוניברסיטת בר אילן. 150-157.
- בית דין צדק ובית הוראה בראשות הרב אשר וייס, תיק 180, כז' אלול תשע"א.
- בת יהודה. ג (2009), ראשונים לציון הנה הינם, מוסד הרב קוק, ירושלים.
- גורן. ש. (2013), בעז ותעצומות, משכל, תל אביב.
- גלבר. ש. י (תשס"ג), ארחות שבת, מכון הדרת ירושלים, ירושלים,
- דבליצקי. ש. (תשמ"ו), דרוש דרש חלק ב, בני ברק.
- דנציג. א, (1810), חיי אדם, וילנא.
- דנציג. א (1816), חכמת אדם, וילנא.
- דנציג. א, שערי צדק, וילנא. { לא כתוב בפרוייקט השו"ת 26 את השנה }
- הנקין. א (תשע"ט), תערך לפני שלחן, מגיד, ירושלים.
- הראל. א (תשע"ח), יערב שיחי, שיחות עם הרב יעקב אריאל, דברי שיר, ישראל.
- הררי. מ (תשע"ד), מקראי קדש חנוכה, ירושלים.
- זילברשטיין. י (2010), חישוקי חמד עירובין, בני ברק.
- טרגר. י, (תש"ס), הליכות שלמה, הלכות תפילה, ירושלים.
- יוסף. ע (תשמ"ו), לויית חן, מאור ישראל, ירושלים.
- ישר. ב (1962), תורת השבת, סיני, תל אביב.
- ישר. ב (1958), תורת השבת, ברוך ישר, סיני, תל אביב.
- לאו. ב (תשנ"ו), ממרן עד מרן-משנתו ההלכתי של הרב עובדיה, מאגנס, ירושלים.
- לביא. י (תשמ"ח), בדי השולחן, בני ברק.
- לנדאו. ד (תשל"ו), בירור דברים, (אודות הספר "שמירת שבת כהלכתה), בני ברק.

- מלמד. א. (תשע"ו), פניני הלכה שבת חלק א, מכון הר ברכה, הר ברכה.
- מלמד. א. (תשע"א), הרחבות לפניני הלכה שבת, מכון הרב ברכה, ישראל.
- נחשון. א. (תשע"ז), אחידות ושוני במלאכות שבת, מוסד הרב קוק, אלעד.
- נויבירט. י. (תשנ"ג), שמירת שבת כהלכתה, תיקונים ומילואים לספר שמירת שבת כהלכתה, מכון נשמת אהרן יעקב, ירושלים.
- נויבירט. י. (תש"ע, 2010), שמירת שבת כהלכתה, חלק א, מכון נשמת אהרן יעקב, פלדהיים, ירושלים.
- נויבירט. י. (תשנ"ג, 1993) תיקונים ומילואים לספר "שמירת שבת כהלכתה", מכון נשמת אהרן יעקב, ירושלים.
- נויבירט. י. (תשל"ט, 1979), שמירת שבת כהלכתה, חלק א, בית מדרש הלכה מוריה, ירושלים.
- נויבירט. י. (תשמ"ט, 1989), שמירת שבת כהלכתה, חלק ב, בית מדרש הלכה מוריה, ירושלים.
- נויבירט. י. (תשכ"ה, 1965), שמירת שבת כהלכתה, פלדהיים, ירושלים.
- נויבירט. י. (תשכ"ה, 1965), שמירת שבת כהלכתה, פלדהיים, ניו-יורק, ירושלים.
- עלברג. ש. (תמוז תשל"ט), הפחתת ערכם של התוארים: רב, ראש-ישיבה, פוסק, הפרדס חוברת י, שנה נג, 2.
- פויפר. א. י. (תשנ"ח), אשי ישראל, מכון נשמת אהרן יעקב, ירושלים.
- פלך. ז. (1990), תרומתם של עולה גרמניה ליצירה התורנית, מתוך שיח מישרים, כתב עת לענייני יהדות דת ומדינה 21: 3-6.
- פריינד. ט. (2017), שלמי שבת, ירושלים.
- קנייבסקי. ח. (תשס"ח), דרך שיחה על התורה, כרך ב, בני ברק.
- קנייבסקי. י. (תשכ"ה), חיי עולם, חלק ב, בני-ברק.
- קנייבסקי. י. (תשכ"ה), קריינתא דאגרתא, בני-ברק.
- רדמן. א. (תשע"ו), הפולמוס סביב שמירת שבת כהלכתה, מתוך קובץ חצי גבורים, פליטת סופרים ט, תקעד-תקפד.
- רימון. י. צ. (תשע"ח), הלכה ממקורה שבת, חלק א, סולמות ע"ר, אלון שבות.
- רייניץ. י. (יוני 1965), המלצות לשמירת שבת כהלכתה, שמעתין מספר 5, 65.
- שולמן. ש. (תשרי תשכ"ו), ספר שמירת שבת כהלכתה, הדרום, חוברת כב, ניו-יורק, 186-187.
- שפירא. א. י. (תשס"ח), מנחת איש, בני ברק.
- { לא כתוב שם מחבר } 2011, תורת המחנה, חלק ב, תשובות בענייני צבא, הרבנות הצבאית הראשית, מדור הלכה.
- [לא שם מחבר] (תשס"ט), זכרונות פני ז"ל, יוצא לאור במלאות שלושים יום לפטירתו של אמו"ר אשר וסרטיל ז"ל, ירושלים.

{ללא שם מחבר} (תשנ"ז), *ספר הזיכרון מבקשי תורה*, ליקוטים תורה של הרב אויערבך, חלק שני חול מועד, ירושלים.

מאתרי אינטרנט :

אבינר.ש, (יא חשוון תשע"ה), *ספר שמירת שבת ומחברו הספד ב*, מובא באתר ספריית חווה.

www.havabooks.co.il/article_ID.asp?id=1563

ויץ, כ.ס. *לקרוא ולהאמין* : שבוע הספר בגרסה חרדית, באתר nrgr

כרמית ספיר ויץ, *לקרוא ולהאמין: שבוע הספר בגרסה חרדית*, באתר nrgr

ערך "יהושע, ישעיה נויבירט", ויקפדיה, תאריך 3.3.2019

https://he.wikipedia.org/wiki/יהושע_ישעיה_נויבירט

רוזן.י (ו תמוז תשע"ג), *אכפתיות פסיקתית*, שבת בשבתו.

ערך שמירת שבת כהלכתה, ויקפדיה, תאריך 3.3.2019

https://he.wikipedia.org/wiki/שמירת_שבת_כהלכתה

{ללא שם מחבר} (טבת תשע"א), *שמירת שבת כהלכתה*, המעין, נתקבלו במערכת.

נתקבלו במערכת, *המעין*, טבת תשע"א

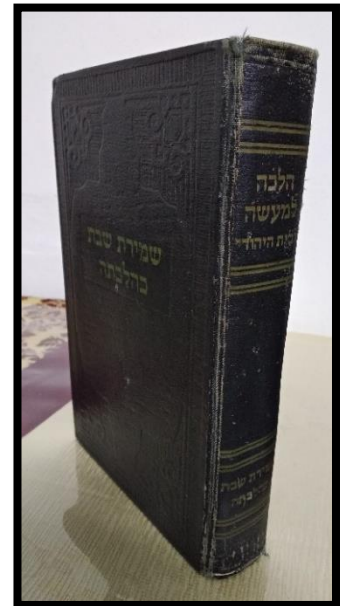
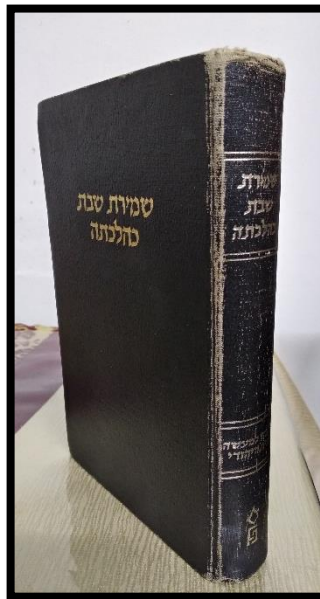
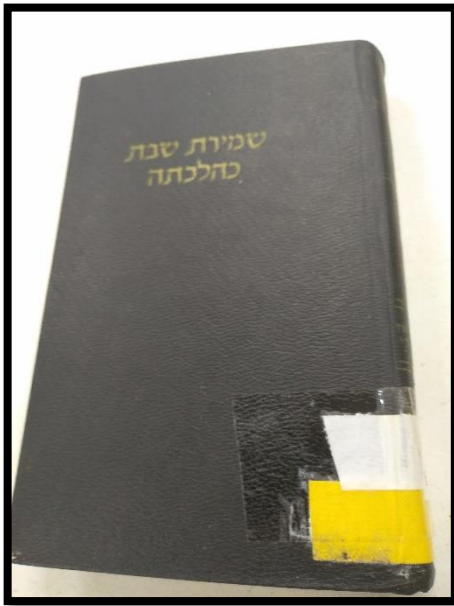
קורינאלדי.ג, (תמוז תשע"ג), *אבא של שבת*, שבת, מקור ראשון.

<https://musaf-shabbat.com/2013/06/21/אבא-של-שבת-גלעד-קורינאלדי/>

רוזן.י (תמוז תשע"ג), *אכפתיות פסיקתית*, שבת, מקור ראשון.

<https://musaf-shabbat.com/2013/06/14/אכפתיות-פסיקתית-ישראל-רוזן/>

נספח 1 הוצאות ומהדורות שונות

1. "שמירת שבת כהלכתה",
מהדורה ראשונה, הוצאה
חמישית, פלדהיים ניו-יורק,
תשכ"ה (1965)

2. "שמירת שבת כהלכתה",
מהדורה ראשונה, הוצאה
שנייה, פלדהיים ירושלים,
תשכ"ה (1965)

3. "שמירת שבת כהלכתה",
מהדורה ראשונה, הוצאה
חמישית, פלדהיים ניו-יורק,
תשכ"ה (1965)

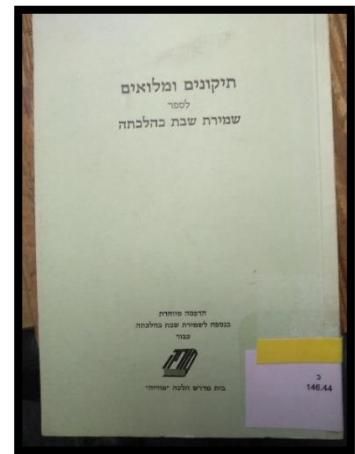
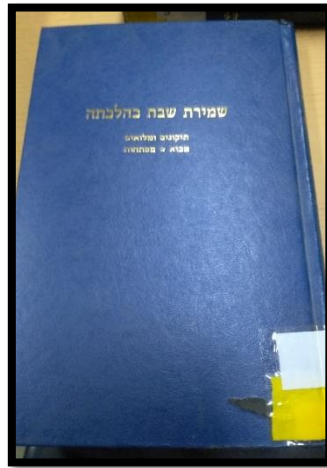
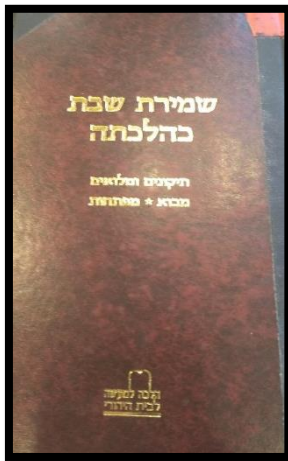

4. "שמירת שבת כהלכתה",
מהדורה שנייה, שני כרכים
(צבעים שונים), תשל"ט (1979)

Glossary of Difficult Terms as used in this Sefer			
because of them	בזשין	buckle	אבזז
screw	ברדס	automat	אוטומט
hood	ברז	connecting toy	אבזז
faucet, tap	נביש	blocks	אבזז
crystal	גולות	peanuts	אבזז
marble	גור	pear	אבזז
carrot	גיר	vase	אבזז
chalk	גיר	german measles	אבזז
irritation	גיר	window sill	אבזז
inflatable rubber	גלגל גומי	fish bones	אבזז
cushion	גלגל	nurse	אבזז
roller skates	גלגליות	noodles	אבזז
pill	גלולה	signaling	אבזז
ice-cream	גלידה	wireless	אבזז
pit, stone, pip	גלעין	liquid detergent	אבזז
elastic	גמיש	vertical	אבזז
match	גפרור	asbestos	אבזז
stockings	גרביים	pea	אבזז
(metric) gram	גרם	peach	אבזז
		bleach (diluted)	אבזז

4. Glossary, מילון מונחים
עברי-אנגלי, מהדורה
ראשונה, הוצאה חמישית

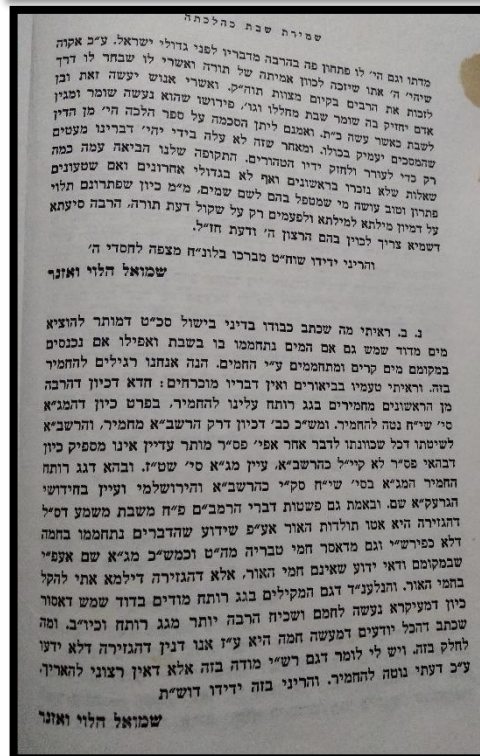
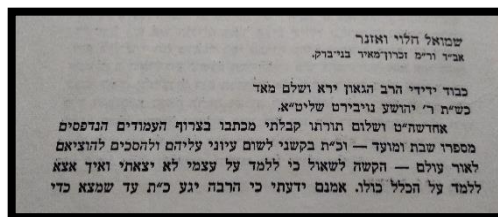
6. חוברת תיקונים ומילואים, נספח
לספר "שמירת שבת כהלכתה",
הוצאת מוריה, תשנ"ג (1993)

7. ספר "שמירת שבת כהלכתה",
תיקונים ומילואים, נדפס כספר
עצמאי ויש שכינו אותו "שמירת
שבת חלק ג'", תשנ"ג (1993)

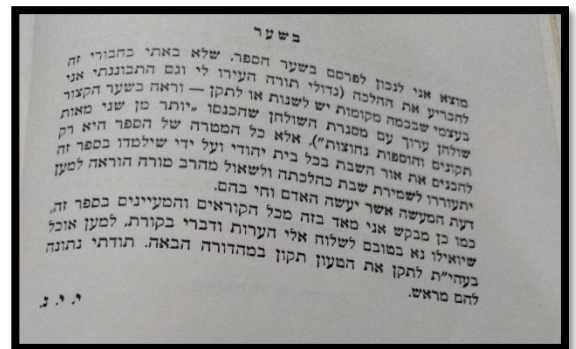
8. ספר "שמירת שבת כהלכתה",
תיקונים ומילואים, נדפס כספר
עצמאי ויש שכינו אותו "שמירת
שבת חלק ג'", לוגו של מכון "נשמת
אהרון יעקב", תשנ"ג (1993)

9. "שמירת שבת כהלכתה",
מהדורה שלישית, הוצאת
פלדהיים, לוגו של מכון "נשמת
אהרון יעקב", תש"ע (2010)

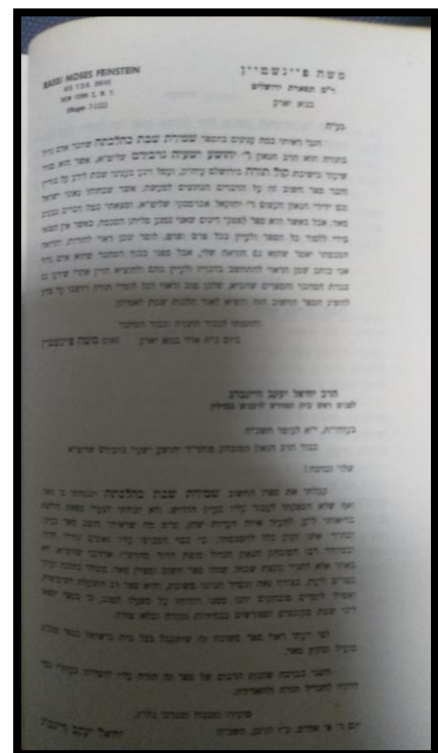

10. הסכמה ייחודית+הערה הלכתית
על דוד שמש של הרב ואזנר נמצאת
רק במהדורה הראשונה, הוצאה
ראשונה. שבועיים אחר כך מוסרת.

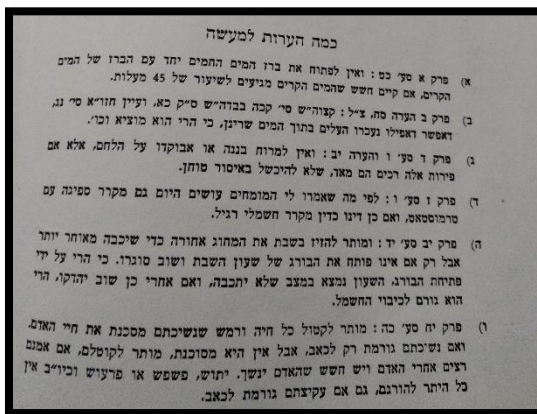

11. החל מההוצאה השנייה של המהדורה הראשונה של "שמירת שבת כהלכתה" הרב נויבירט כותב שאי אפשר לסמוך על הספר. (רק במהדורה הראשונה)

בהוצאה השנייה מופיע לפני ההקדמה ומההוצאה השלישית ואילך - אחרי ההקדמה.

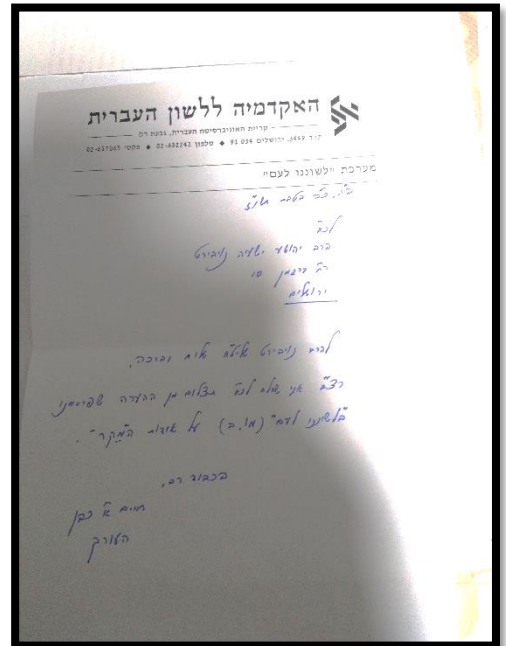
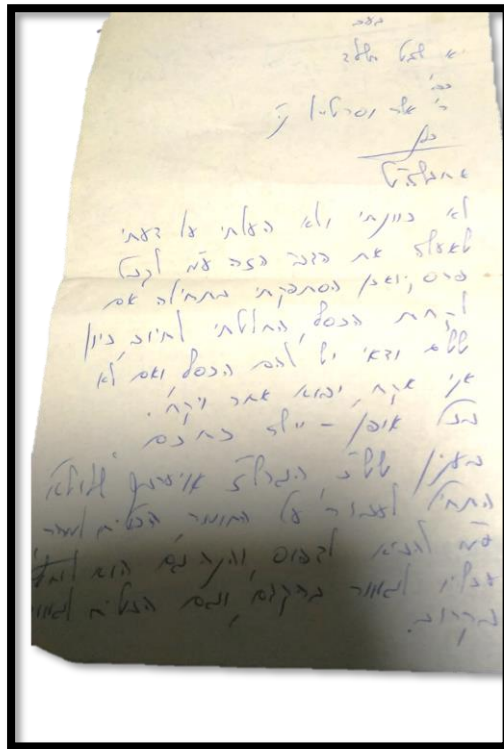
13. הסכמות נוספות של שני רבנים חשובים: הרב משה פיינשטיין והרב וינברג. הסכמות אלו נוספו מההוצאה השלישית של המהדורה הראשונה

12. החל מההוצאה השנייה של המהדורה הראשונה של "שמירת שבת כהלכתה" הרב נויבירט מעיר הערות מעשיות שבאות לתקן הלכות בספר (רק במהדורה הראשונה)

בהוצאה השנייה מופיע לפני ההקדמה ומההוצאה השלישית ואילך - אחרי ההקדמה.

נספח 2 מכתבים שהרב נויבירט כתב או שכתבו לו

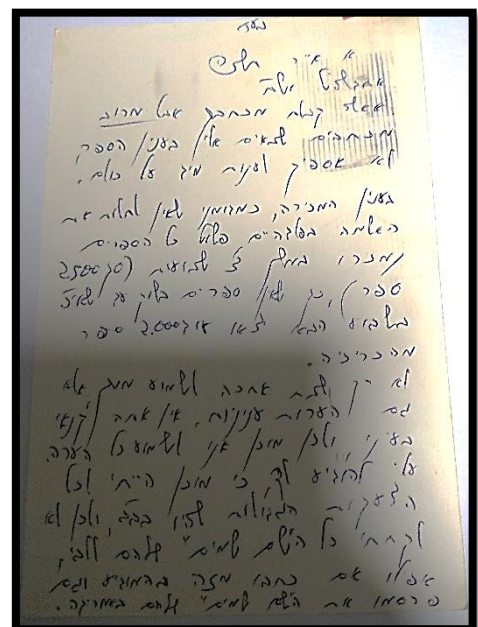

1. מכתב מהאקדמיה העברית
ללשון הרב נויבירט על חידוש
תרומתו לשפה העברית

2. מכתב שנכתב ע"י הרב
נויבירט חמש שנים קודם הוצאת
המהדורה השנייה בו הוא מעיד
שהרב אויערבך ממש לקראת
סיום ההגהה שלו על הספר.

4. זכייית הרב נויבירט בפרס "הרב קוק",
כ"ה אלול תשכ"ה, חצי שנה לאחר
הוצאת הספר.

3. מכתב בו הרב נויבירט מספר על
ההצלחה הגדולה של מכירת הספר (2500
עותקים תוך שבועיים) ומעדכן על הוצאה
שנייה שהולכת לצאת במכתב הרב
נויבירט מגלה לנו שהיה ערוך לביקורת
הכנדה שבאה מהבני - ברקים.

